

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

**TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARININ
TASARRUFLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Yalçın DOĞAN

DOKTORA TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Temel GÜRDAL

ŞUBAT - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARININ
TASARRUFLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

DOKTORA TEZİ

Yalçın DOĞAN

Enstitü Anabilim Dalı: Maliye

“Bu tez 09/02/2024 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulanan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Temel GÜRDAL	Başarılı
Prof. Dr. Yaşar AYYILDIZ	Başarılı
Prof. Dr. Yunus DEMİRLİ	Başarılı
Doç. Dr. Hakan YAVUZ	Başarılı
Doç. Dr. Mücahit AYDIN	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Yalçın DOĞAN

09/02/2024

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın her aşamasında bana destek veren, yol gösteren değerli tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Temel GÜRDAL' a en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Tez jüri üyesi Sayın Doç. Dr. Hakan YAVUZ' a teze göstermiş olduğu katkılarından ötürü teşekkürü bir borç bilirim. Özellikle, tezimin uygulama aşamasında desteğini hissettiğim, her zaman beni motive eden, destekleyen Sayın Doç. Dr. Mücahit AYDIN' a teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Hayatımın her aşamasında maddi ve manevi olarak bana koşulsuz desteklerini sunan, bugünlere ulaşmamdaki en büyük pay sahibi annem ve babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, bu süreç boyunca her zaman yanımda olan, en büyük destekçim değerli eşime ve motivasyon kaynağım, en değerlim oğluma şükranlarımı sunarım.

Yalçın DOĞAN

09/02/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
GRAFİK LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. Sosyal Güvenlik Kavramı.....	4
1.2. Sosyal Güvenliğin Tanımı	5
1.3. Sosyal Güvenliğin Amacı.....	6
1.4. Sosyal Güvenliğin Araçları	8
1.4.1. Sosyal Sigortalar	9
1.4.2. Özel Sigortalar	10
1.4.3. Sosyal Yardımlar.....	11
1.4.4. Sosyal Hizmetler	12
1.5. Sosyal Güvenlik Modelleri.....	13
1.5.1. Bismarck Modeli	14
1.5.2. Beveridge Modeli.....	15
1.6. Sosyal Güvenliğin Finansmanı.....	18
1.7. Sosyal Güvenliğin Finansman Kaynakları	19
1.7.1. Primler (Parafiskal Gelirler).....	19
1.7.2. Vergiler	20
1.7.3. Karma Finansman	21
1.8. Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri.....	21
1.8.1. Kapitalizasyon (Fon biriktirme) Yöntemi.....	22
1.8.2. Dağıtım (Pay-As-You-Go) Yöntemi.....	22
1.9. Sosyal Güvenliğin Ekonomik Etkileri.....	23
1.9.1. Sosyal Güvenliğin İstihdama Etkisi	24
1.9.2. Sosyal Güvenliğin Gelir Dağılımına Etkisi.....	25

1.9.3. Sosyal Güvenliğin Büyüme Üzerine Etkisi.....	26
1.9.4. Sosyal Güvenliğin Tasarruflar Üzerine Etkisi	27
1.9.4.1. Hayat Devresi (Yaşam Boyu) Modeli.....	28
1.9.4.2. Kuşaklararası Model	29
1.9.4.3. Kısa Hedefli Model.....	29
2. BÖLÜM: TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ.....	31
2.1. Tarihsel Gelişim	31
2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem.....	31
2.1.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem	33
2.2. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Yapısı	33
2.2.1. Sosyal Sigorta Kurumları (Primli Rejim)	34
2.2.1.1. Sosyal Sigortalar Kurumu (S.S.K.).....	34
2.2.1.2. Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (BAĞKUR).....	35
2.2.1.3. Emekli Sandığı.....	36
2.2.1.4. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)	38
2.2.1.5. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK).....	40
2.2.2. Kamu Sosyal Güvenlik Harcamaları (Primsiz Rejim)	43
2.2.3. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu.....	45
2.2.4. İşsizlik Sigortası	48
2.2.5. Bireysel Emeklilik Sistemi.....	51
3. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARININ TASARRUFLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	56
3.1. Ampirik Literatür.....	56
3.2. Ekonometrik Metodoloji.....	62
3.2.1. Birim Kök Testi.....	62
3.2.1.1. FADF Birim Kök Testi	63
3.2.2. Eş bütünleşme Testi ve Uzun Dönem Tahmincisi FMOLS.....	64
3.2.2.1. Maki (2012) Eş bütünleşme Testi	64
3.2.3. Nedensellik Testi.....	65
3.2.3.1. Toda- Yamamoto Nedensellik Testi	66
3.2.4. Frekans Alanı Nedensellik Testi	66

3.2.4.1. Breitung- Candelon Frekans Alanı Nedensellik Testi	66
3.3. Veri Seti ve Yöntem	67
3.3.1. Analiz Sonuçları.....	68
SONUÇ	72
KAYNAKÇA.....	75
ÖZ GEÇMİŞ	84

KISALTMALAR

BAĞKUR	: Esnaf, Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sigortalar Kurumu
BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EGM	: Emeklilik Gözetim Merkezi
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
ISSA	: Uluslararası Sosyal Güvenlik Derneği
OKS	: Otomatik Katılım Sistemi
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü
PAYG	: Pay As You Go
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Ülkelere Göre Sigorta Kollarının Başlangıç Yılları.....	10
Tablo 2: Özel - Sosyal Sigorta Ayrımı	11
Tablo 3: Sosyal Güvenlik Modelleri.....	17
Tablo 4: Avrupa Ülkeleri ve Uygulanan Sosyal Güvenlik Modelleri	17
Tablo 5: Ülkelerde Uygulanan Sosyal Güvenlik Planları ve Finansman Yöntemleri ...	23
Tablo 6: SSK Prim Oranları	35
Tablo 7: BAĞKUR Prim Oranları.....	36
Tablo 8: Emekli Sandığı Prim Oranları	37
Tablo 9: 2009-2019 Arası Sosyal Güvenlik Kapsamı	46
Tablo 10: Ülkemizde BES Fon Büyüklükleri ve Yurt içi Tasarruf Oranları(%).....	53
Tablo 11: Değişkenlere İlişkin Tanımlar	68
Tablo 12: Birim Kök Testi Sonuçları	68
Tablo 13: Maki (2012) Eş bütünleşme Testi Sonuçları	68
Tablo 14: Uzun Dönem Tahmin Sonuçları.....	70
Tablo 15: Toda- Yamamoto Nedensellik Testi Sonuçları	71
Tablo 16: Frekans Alanı Nedensellik Sonuçları.....	71

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Sosyal Güvenlik Asgari Normlarına İlişkin Riskler	7
Şekil 2: Sosyal Güvenliğin Ekonomik Denge Hedefi.....	8
Şekil 3: Sosyal Güvenliğin Araçları.....	13
Şekil 4: İŞKUR'un Uyguladığı İşgücü Piyasası Programları	39
Şekil 5: Sosyal Sigorta Kolları.....	47

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: BAĞKUR Sigortalı Sayıları	36
Grafik 2: Emekli Sandığı Sigortalı Sayıları	37
Grafik 3: Yıllara Göre İşsizlik Oranları	39
Grafik 4: Sosyal Güvenlik Kurumuna Yapılan Transferler (%)	42
Grafik 5: Yıllara Göre İşsizlik Sigortası Başvuru Sayısı	50
Grafik 6: Yıllara Göre BES Katılımcı Sayısı	53

ÖZET

Başlık: Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamalarının Tasarruflara Etkisi

Yazar: Yalçın DOĞAN

Danışman: Prof. Dr. Temel GÜRDAL

Kabul Tarihi: 09/02/2024

Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 84 (ana kısım)

Sosyal güvenlik; insanlığın ilk zamanlarından itibaren ihtiyaç olarak ortaya çıkmış olup, zamanla ülkeler arasında yaygınlaşmış ve ülke ekonomileri için önemli bir bütçe transfer kalemi haline gelmiştir. Sosyal güvenlik politikaları özellikle sanayi devrimi ile birlikte büyük değişimlere uğramıştır. İlerleyen zamanlarda, ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve demografik yapılaraya göre çeşitli sosyal güvenlik uygulamaları hayata geçirilmiştir. Buna karşın, 1970’li yıllarda ortaya çıkan ekonomik kriz ile birlikte ülkeler sosyal güvenlik politikalarını tekrar gözden geçirmiş, reform hareketlerine yönelmişlerdir. Günümüzde, ülkeler arasında uygulanan sosyal güvenlik politikaları farklılık göstermektedir.

Bu çalışmada, ülkemizdeki sosyal güvenlik sisteminin yurt içi tasarruflar üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmada, 1975- 2020 dönemini kapsayan zaman serisi analizi yapılmıştır. Çalışmada öncelikle, ADF ve FADF testleri uygulanmıştır. FADF testi sonuçlarına göre, F istatistikleri üç değişken için de anlamsız olarak bulunmuştur. Bu yüzden, ADF testi uygulanmıştır. ADF birim kök testi sonuçlarına göre, değişkenler birinci farklarında durağan hale getirilmiştir. Bundan sonra, değişkenlerin uzun dönemli aralarındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla Maki Eşbütünleşme testi yapılmıştır. Bu teste göre, uzun dönemli ilişkinin varlığı tespit edilmiş olup, 1988 ve 2010 yılları kırılma yıllara olarak gözlemlenmiştir. Uzun dönem ilişkinin tespit edilmesinden sonra, uzun dönem katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre, sosyal güvenlik harcamalarındaki yüzde 1’lik artış tasarrufları yaklaşık yüzde 1.5 ve işsizlik seviyesindeki yüzde 1’lik artış tasarrufları yüzde 1.6 arttırmaktadır. Analizin son bölümünde, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi araştırılmıştır. Bu amaçla; yapılan frekans alanı nedensellik testi sonuçlarına göre, nedensellik sadece %10 anlamlılık düzeyinde sadece sosyal güvenlik harcamalarından tasarruflara doğru tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik, Tasarruflar, İşsizlik, Zaman Serisi Analizi

ABSTRACT	
Title of Thesis: The Effect of Social Security Expenditure on Saving in Turkey	
Author of Thesis: Yalçın DOĞAN	
Supervisor: Prof. Dr. Temel GÜRDAL	
Accepted Date: 09/02/2024	Number of Pages: ix (pre text) + 84 (main body)
<p>Social security; humanity's need for it has emerged since the early ages and has gradually become widespread among countries, evolving into a significant budget transfer item for national economies over time. Social security policies, especially with the industrial revolution, have undergone major changes. In subsequent times, various social security practices have been implemented based on the economic, social, and demographic structures of countries. However, with the economic crisis that emerged in the 1970s, countries have reevaluated their social security policies and embarked on reform movements. Nowadays, social security policies implemented among countries vary.</p> <p>In this study, the impact of the social security system in our country on domestic savings has been investigated. The study includes a time series analysis covering the period from 1975 to 2020. Initially, ADF and FADF tests were applied. According to the FADF test results, F-statistics were found to be insignificant for all three variables. Therefore, the ADF test was applied. According to the ADF unit root test results, the variables were made stationary in their first differences. After that, the Maki Cointegration test was conducted to determine the long-term relationship between the variables. According to this test, the existence of a long-term relationship was identified, and the years 1988 and 2010 were observed as breakpoints. After detecting the long-term relationship, long-term coefficients were calculated. Accordingly, a 1% increase in social security expenditures increases savings by approximately 1.5%, and a 1% increase in the unemployment level increases savings by 1.6%. In the final section of the analysis, the causal relationship between the variables was investigated. For this purpose, according to the results of the frequency domain causality test, causality was identified only at a 10% significance level, specifically from social security expenditures to savings. Finally, the test results were evaluated, and constructive suggestions were presented.</p>	
Keywords: Social Security, Savings, Unemployment, Time Series Analysis	

GİRİŞ

Sosyal güvenlik, bireylerin yaşamları boyunca karşılaşılabilecekleri sosyal ve ekonomik zararlara karşı koruma sağlamaktadır. Sosyal güvenlik hakkı, hem uluslararası anlaşmalar vasıtasıyla hem de devletlerin kendi anayasaları aracılığıyla garanti altına alınmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte ihtiyaç olarak ortaya çıkan sosyal güvenlik zamanla dünya genelinde yaygınlaşmıştır. Ülkeler tarafından uygulanan sosyal güvenlik politikaları farklılık gösterebilmektedir. Bunun nedeni olarak, ülkelerin ekonomik, siyasi, sosyal, demografik, kültürel yapılarındaki farklılıklar söylenebilir. İkinci dünya savaşı'nı takip eden yıllarda ortaya çıkan sosyal refah devleti anlayışı ile birlikte sosyal güvenlik uygulamaları ülkeler arasında popüler hale gelmiştir. Buna karşın, 1970'li yıllara gelindiğinde sosyal güvenlik harcamalarının milli gelir içindeki payı 25% oranına ulaşmıştır. Böylece, sosyal güvenlik harcamaları savunma harcamalarının ardından en büyük harcama kalemi olarak göze çarpmıştır. Sosyal güvenlik, sosyal politikalardan ziyade ülke ekonomilerinin önemli bir kesimi haline gelmiştir (Alper, 1985: 1).

Özellikle 1990'lı yıllarla birlikte dünya genelinde sosyal güvenlik uygulamaları tartışılmaya başlanılmıştır. Bu dönemde, uluslararası finans kuruluşları tarafından raporlar hazırlanarak sosyal güvenlik sistemleri kriz içinde olan ülkelere reform önerileri sunulmuştur (Yılmaz, 2014:4). Sosyal güvenlik programları, ülke ekonomisinin büyüme oranlarını, emek arzını, tasarrufları ve gelir dağılımını dolaylı olarak etkilemektedir. Ekonomistler, sosyal güvenliğin ekonomi üzerindeki etkileri hakkında çeşitli teori ve modeller geliştirmişlerdir. Bu çalışmanın da konusu olan, sosyal güvenliğin tasarruflara etkisi ile ilgili ilk çalışmaları Martin S. Feldstein'in yaptığı bilinmektedir. Bundan sonraki süreçte, farklı ekonomistler tarafından yapılan analizlerde farklı sonuçlar ortaya konulmuştur. Sosyal güvenliğin tasarruflar üzerindeki etkisini araştıran çalışmalarda, pozitif, negatif ve etkisiz sonuçları ortaya çıkmıştır. O yüzden, sosyal güvenliğin tasarruflar üzerindeki etkisi hakkında literatürde görüş birliği bulunmamaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasında, kullanılan ekonometrik modeller, sosyal güvenlik politikalarının güncellenmesi, sosyal güvenlik ile ilgili veri eksikliği gibi nedenler sıralanabilir. Ülkemize baktığımızda da, bu alanda yapılan araştırma sayısının oldukça az olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmada, sosyal güvenlik sisteminin günümüze kadar olan süreçteki değişimi, uygulanan sosyal güvenlik politikaları hakkında bilgi verilmiş olup, ayrıca ülkemizin sosyal güvenlik sistemi reform öncesi ve sonrası dönem olarak tanıtılmıştır. Bunun yanında, ülkemiz sosyal güvenlik sisteminin yurt içi tasarruflar üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla ekonometrik bir analiz yapılmıştır. Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, sosyal güvenlik kavramı tanıtılarak, sosyal güvenliğin araçları, amaçları, modelleri ve finansman kaynakları hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, ülkemizdeki sosyal güvenlik sisteminin tarihi gelişimi açıklanarak sosyal güvenlik reformu hedefi doğrultusunda gerçekleşen uygulamalar detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, sosyal güvenliğin tasarruflara etkisi hakkındaki literatür hakkında bilgi verilmiş olup, ülkemizde sosyal güvenliğin tasarruflar üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla ekonometrik yöntemler kullanılmıştır.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, ülkemizde uygulanan sosyal güvenlik politikalarının yurt içi tasarruflara etkisinin incelenmesidir. Bu amaç ile, 1975- 2020 dönemine ait veriler kullanılarak zaman serisi analizi yapılmıştır.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışmayı önemli kılan faktörlerin başında, literatüre yeni bir katkı sağlaması gelmektedir. Ülkemizde, Sosyal güvenliğin tasarruflara etkisini araştıran çalışmalara bakıldığında oldukça az sayıda çalışma tespit edilmiştir. Dolayısıyla, bu çalışma ile birlikte literatürde yer alan eksikliğin giderilmesi beklenmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada ekonometrik analiz olarak zaman serisi veri analizi kullanılmıştır. Öncelikle, serilerin durağanlıkları FADF birim kök testi ile sınanmıştır. Sonraki aşamada, seriler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi araştırmak için Maki Eşbütünleşme testi yapılmıştır. Seriler arasındaki uzun dönem eşbütünleşme ilişkisi ile ilgili tahminler FMOLS uzun dönem katsayı tahmincileri aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Son olarak, seriler arasında

nedensellik ilişkisi Toda- Yamamoto nedensellik testi ve Breitung- Candelon frekans nedensellik testleri ile incelenmiştir.

1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Sosyal Güvenlik Kavramı

Sosyal güvenlik kavramı, ‘sosyal’ ve ‘güvenlik’ kelimelerinden oluşmaktadır. ‘Sosyal’ kelimesi Latince kökenli olup, dilimize çevrilirken içtimai kelimesinin yerini almıştır. İçtimai kelimesi, bir gruba, topluluğa ait olan anlamlarına gelmektedir. ‘Güvenlik’ kelimesi ise, ilk başta tehlike durumunu akla getirmektedir (Yazgan, 1992:18).

İnsan; yaşamı boyunca, mevcut durumunu kötüleştiren, riske atan tehlikelere karşı kendisini güvence altına almayı amaçlamaktadır (Güzel ve diğerleri, 2010:1). Bu amaçla; ilk çağlardan beri, gerek bireysel olarak gerek ise toplu olarak çeşitli yöntemler denenmiştir. İnsanoğlunun bu gayreti sonraki zamanlarda daha düzenli ve kurallı bir yapı ihtiyacını ortaya çıkarmış olup, günümüzdeki sosyal güvenlik sistemlerinin temelleri oluşturulmuştur (Oral, 2002:1).

İnsanlık tarihi ile birlikte ortaya çıkan sosyal güvenlik ihtiyacı, gittikçe artış eğilimi göstermiş ve ferdi çabalar dışında topluma ilişkin yöntem ve politikaların da doğmasına neden olmuştur (Tuncay ve Ekmekçi, 2005:1). Diğer bir ifadeyle, zamanla artan sosyal güvenlik ihtiyacını karşılamak için bireysel çabalardan ziyade, toplumsal politika ve yöntemlerin geliştirilmesi adımına geçildiği söylenebilir. Bu adım ile birlikte, çağdaş anlamda sosyal güvenlik sisteminin temellerinin 1800’lü yıllarının sonuna doğru atıldığı gözlemlenmektedir (Dilik, 1992:2). Sosyal güvenlik sistemleri aracılığıyla, toplumu oluşturan her kişinin yaşamı boyunca karşılaşılabileceği risklere karşı duyduğu kaygı ve endişenin ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır (Yılmaz, 2014:6). TÜSİAD tarafından 2012 yılında yayınlanan rapora göre, “bireyleri ve bakmakla yükümlü oldukları yakınlarını, yaşlılık, sakatlanma, ölüm, iş kazası ve meslek hastalıkları, hastalık, analık ve işsizliğe bağlı olarak ortaya çıkan gelir kaybı risklerine karşı korumayı amaçlayan her çeşit sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin kamusal sunumu sosyal güvenlik kavramı içinde yer almaktadır” (TÜSİAD, 2012: 17).

Sosyal güvenlik kavramı, ilk kez Amerika’da 14 Ağustos 1935 tarihinde kabul edilen “Sosyal Güvenlik Kanunu” (Social Security Act) içerisinde yer bulmuştur (Ayhan, 2012:42).

1.2. Sosyal Güvenliğin Tanımı

Sosyal güvenlik, bireyleri yaşamları boyunca karşılaştıkları risklere karşı koruyan ve onları belirli bir yaşama düzeyinde tutmayı hedefleyen bir sistemdir (Koç, 2005:2). Diğer yandan; sosyal güvenliği, bireylerin maruz kalacağı sosyal risklerin ekonomik etkilerine karşı korunması olarak da tanımlayabiliriz (Dilik, 1992:10).

Yazgan'a göre sosyal güvenlik, "her fert ve toplum için mutlaka karşılanması gereken bir sosyal ihtiyaçtır. Bu ihtiyaçları doğuran sebepler universeldir, her fert ve toplum için bahis konusudur. Ancak, bunların karşılanması cemiyetten cemiyete değişir"(Yazgan, 1992:23).

Korkusuz ve Uğur'a göre sosyal güvenlik kavramı, "toplumun güvenlik içinde olması kavramını çağrıştırmakta ve tehlikeden arınmayı ifade etmektedir. Zira tehlikenin bulunmaması halinde güvenlik ihtiyacı ortaya çıkmaz" (Korkusuz ve Uğur, 2016:7).

Talas'a göre, "Sosyal güvenliğin bir bütün olarak mülahazası yakın zamanların eseridir. Bir bütün olarak sosyal güvenlik, insanlığın ezeli ve derin bir ihtiyacının müşahhas bir ifadesidir. Bu ihtiyaç "yarın"dan emin olmak arzusu içinde belirir" (Talas, 2010:84).

Tunçomağ'a göre, "Sosyal güvenlik kavramı, toplumda gelirleri ne olursa olsun, kişilere belli bazı tehlikeler karşısında güvence sağlayan kurum ve kurumları anlatır. Bunlara ilişkin hukuki esaslar da, sosyal güvenlik sistemlerini oluşturur" (Tunçomağ, 2011:709).

Yılmaz'a göre, "Sosyal güvenlik, bireylerin karşılaşma zamanı belli olmayan, hastalık, kaza, analık, işsizlik gibi risklere karşı güvence sağlama görevini üstlenen ve bu risklerin ortaya çıkardığı gelir azalışını ve/veya gider artışını telafi eden bir sistemdir" (Yılmaz, 2014:1).

Şakar'a göre sosyal güvenlik, "Gelirleri ne olursa olsun, ülkede yaşayan herkesin, toplum huzurunu ve refahını bozan belli sayıdaki sosyal tehlikenin verdiği zararlardan insan hakkı ve esas itibarıyla bir devlet görevi olarak, primli veya primsiz rejimlerin kullanılması suretiyle kurtarılmasını amaçlayan bir sistemdir" (Şakar, 2004:170).

Sosyal güvenlik, sosyal politika alanının en önemli aracıdır. Çünkü, sosyal güvenlik toplumu oluşturan tüm bireyleri kapsamaktadır (Tokol ve Alper, 2015:209).

Sosyal güvenlik sistemlerinin başlıca özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz: (Tuncay ve Ekmekçi, 2005:50).

- Sosyal Güvenlik Sistemi, sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler vasıtasıyla gerçekleştirilir.

- Sosyal Güvenlik Sistemi kapsamına alınan risk sayısı artmaktadır.
- Ülkeler, tüm vatandaşlarını Sosyal Güvenlik Programları kapsamına almaya çalışmaktadır.
- Sosyal Güvenlik Programlarının yönetim ve uygulamalarında teklik sağlanması hedeflenmektedir.
- Sosyal Güvenlik Programlarının finansmanına, işçiler, işveren ve devlet katkı sağlamaktadır.

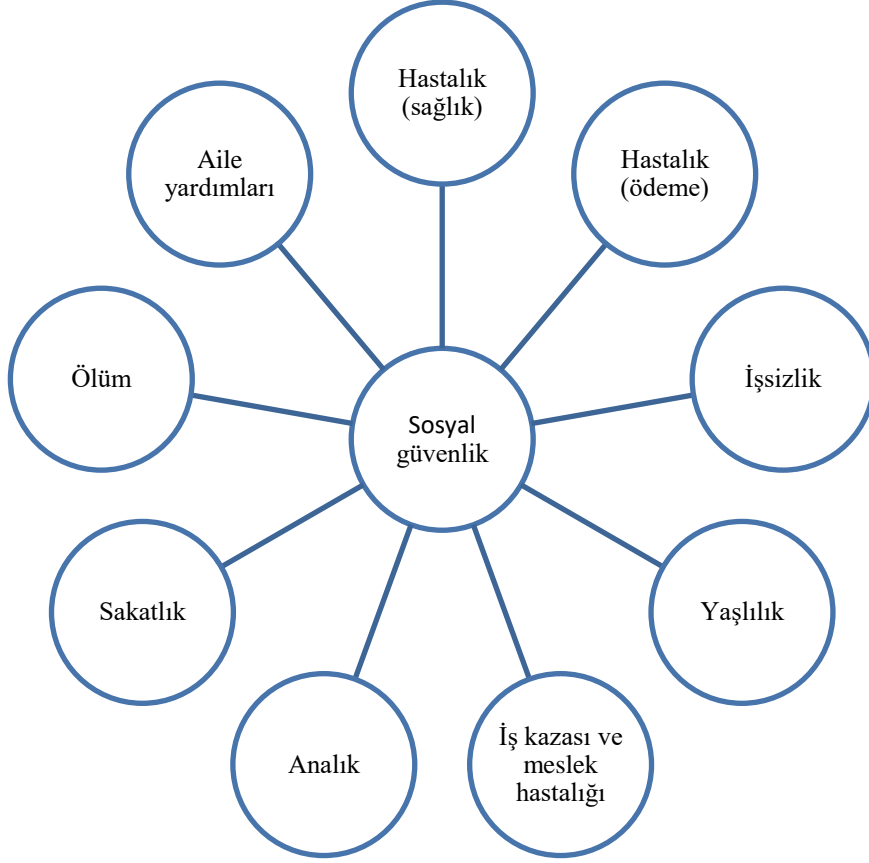
1.3. Sosyal Güvenliğin Amacı

Sosyal Güvenlik Sistemleri'nin gelir garantisi ve sağlık hizmetlerinin temini gibi iki temel fonksiyonu bulunmaktadır (ILO, 2012:14). Bir başka ifade ile; sosyal güvenlik sistemleri, bireyleri ekonomik olarak düşecekleri zor durumdan korumayı, kişilerin ve bakmakla yükümlü olduklarının sağlık hizmetlerini kesintisiz olarak almasını sağlamayı amaçlamaktadır (Richardson, 1970:26).

Pery(2000), sosyal güvenliğin amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır:

- Yoksulluğun önlenmesi ve bireylerin muhtaç duruma düşmesinin önlenmesi,
- Kişilerin maddi zararlarını karşılayarak, eski hayat koşullarını temin etmek,
- İş hayatındaki ortaya çıkabilecek çeşitli risklere karşı alternatif bir güvence sağlama,
- Kriz dönemlerinde ekonomik istikrarı sağlamaya yardımcı olmak
- Eşitsizliği azaltarak, toplam refahın bölüşülmesini sağlamak
- Sosyal uyum ve barışı sağlamak (Pery, 2000:41).

Sosyal güvenlik sistemleri, bireyleri karşılaşılabilecekleri risklere karşı korumayı temel amaç olarak hedeflemektedir. Çünkü, risk faktörünün olmadığı yerde güvenlik ihtiyacı da ortaya çıkmaz (Aydın, 1996:6). Bireyin karşılaşılabileceği riskler ise, 1952 yılında 35. Uluslararası Çalışma Konferansı tarafından kabul edilen “Sosyal Güvenliğin Asgari Normlarına İlişkin 102 Sayılı Sözleşme”de dokuz adet olarak kabul edilmiştir. Bu sözleşmeyi imzalamak isteyen bir ülke, bu risklerden en az üç tanesine karşı koruma sağlamak zorundadır. Ayrıca, bu üç riskten biri de; işsizlik, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, sakatlık veya ölüm risklerinden biri olması gerekir (Güzel ve diğerleri, 2010:39).

Şekil 1: Sosyal Güvenlik Asgari Normlarına İlişkin Riskler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Kimi zaman Sosyal güvenlik, ekonomide dengeyi sağlayan bir araç olarak da bilinmektedir. Kanada’da ikinci dünya savaşı’nın ardından sosyal harcamalar artırılarak, ekonomideki toplam talebin de artırılması hedeflenmiştir. İngiltere’de ise, işsiz kalan bireylere ödenen sosyal sigorta yardımlarının artması ekonomik açıdan tercih edilebilir bir durum olmuştur (Aydın, 1999:14). Sosyal güvenliğin ekonomik denge hedefi için kullandığı fonksiyonlar aşağıdaki gibidir:

Şekil 2: Sosyal Güvenliğin Ekonomik Denge Hedefi

Kaynak: Ufuk Aydın (1996)

İzgi'ye göre, “Sosyal güvenliğin bir başka amacı ise zorunlu tasarrufun gerçekleşmesidir. Çünkü bu sistemde primin ödenmesi yasal bir zorunluluktur. Böylece belirtilen uygulama ile sosyal güvenlik zorunlu bir tasarruf kuruluşu şekline bürünmektedir” (İzgi, 2007:364). Günümüzde ise, sosyal güvenliğin amacını ülkenin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik, siyasi konjonktür ve dünya genelinde meydana gelen gelişmelerin belirlediğini söyleyebiliriz.

1.4. Sosyal Güvenliğin Araçları

Sosyal güvenlik, yukarıda bahsedilen amaçlarına ulaşabilmek için çeşitli araçlar kullanmaktadır. Sosyal sigortalar, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler, sosyal güvenliğin en etkili araçlarıdır. Bu araçlardan sosyal sigortalar “primli”, sosyal yardım ve sosyal hizmetler ise “primsiz” sosyal güvenlik rejimleridir. Sosyal sigortalar bireyin maddi katkıları ile sosyal yardım ve sosyal hizmetler ise bireyin herhangi bir katkısı olmadan, devlet ya da gönüllü kuruluşlar tarafından yerine getirilir (Tuncay ve Ekmekçi, 2005:7).

1.4.1. Sosyal Sigortalar

Sosyal sigortalar, sosyal güvenlik araçları arasında dünyada en yaygın olarak kullanılan yöntemdir. Çoğu ülkede, sosyal güvenlik ile sosyal sigortalar birlikte anılmaktadır. Sosyal sigortalar, kapsamlı olması, güvenilir olması ve bireysel sorumluluk esasına dayanması gibi nedenlerle tercih edilmektedir. Diğer yandan, ILO'nun da en fazla desteklediği sosyal güvenlik yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Tuncay ve Ekmekçi, 2019:17).

Günümüzde uygulanan sosyal sigortalar kavramı ilk kez 1881 yılında Almanya' da Bismarck'ın temellerini attığı sistemin devamıdır. Kavram Almanya'da ortaya çıkıp, oradan tüm dünyaya yayılmıştır (Savaş, 2009:68).

Sosyal sigortalar, sosyal güvenlik sisteminin en önemli bileşenidir. Sosyal sigortaların başarısı doğrudan sosyal güvenlik sisteminin başarısını etkilemektedir (Alper ve diğerleri, 2015:93). Ancak, sosyal güvenlik ve sosyal sigortalar kavramlarının birbirinden ayrıldığı noktalar da bulunmaktadır. Sosyal güvenlik sistemi, toplumu oluşturan her kesimi kapsamakta iken, sosyal sigortalar ise belirli kesimi koruma altına almaktadır (Kaynar, 2018:24). Ayrıca, sosyal sigortalar sistemi, işçi, işveren ve devletin katılımı tarafından finanse edilmektedir. Dolayısıyla da sisteme katılımın zorunlu olduğunu söyleyebiliriz. Yukarıdaki bilgilerden hareketle, sosyal sigortaların belli başlı ilkelerini şu şekilde sınıflandırabiliriz (Akyıldız, 2004:14).

- Sigortacılık ilkesi
- Kendi kendine yardım ilkesi
- Finansmana katılım ilkesi
- Sigortalılara yeniden gelir dağıtım ilkesi
- Mecburi sigortalılık ilkesi
- Kusur aranmaması ilkesi
- Özerklik ilkesi.

Sosyal güvenliğin temin edilmesindeki en önemli vasıta olan sosyal sigortaların dört çeşidi bulunmaktadır (Korkusuz ve Uğur, 2016:58).

- İş kazası ve Meslek hastalıkları sigortası
- Hastalık ve Analık sigortası
- Yaşlılık, malullük ve ölüm sigortası
- İşsizlik sigortası.

Günümüzde, sosyal sigortalara tamamlayıcı olarak faaliyet gösteren özel sigortalar da gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bunun sebebi olarak; sosyal sigorta sistemindeki reformlar, emeklilik yaşının yükseltilmesi, bireylerin sigortadan faydalanma düzeylerinin giderek azaltılması gösterilebilir (Uygun, 2006:8).

Ülkeler için başlangıç yılı	Almanya	İngiltere	İsveç	Fransa	İtalya	ABD	Kanada
Sosyal sigorta alanları							
İş kazaları	1884	1906	1901	1946	1898	1930	1930
Hastalık sigortası	1883	1911	1910	1939	1943	-	1971
Emeklilik ödemeleri	1889	1908	1913	1910	1919	1935	1927
İşsizlik sigortaları	1927	1911	1934	1967	1919	1935	1940
Aile yardımları	1954	1945	1947	1932	1936	-	1944
Sağlık sigortası/hizmetler	1880	1948	1962	1945	1945	-	1972

Tablo 1: Ükelere Göre Sigorta Kollarının Başlangıç Yılları

Kaynak: Gough (1986, 3).

1.4.2. Özel Sigortalar

Özel sigortalardan faydalanma fikri ilk kez İngiltere’de dile getirilmiştir. İngiltere’de faaliyet gösteren özel bir sigorta firması, vatandaşlardan alınan belli bir miktar prim ödemesine istinaden, bu kişilere hastalık ve yaşlılık hallerine karşı sigorta yapmıştır. Zamanla bu durum çok rağbet görmüş olup, Avrupa ve Amerika’ya yayılmıştır. İlerleyen zamanlarda, hastalık risklerine karşı da koruma sağlayan sigorta türü de ortaya çıkmıştır (Tuncay ve Ekmekçi, 2019:17). Özel sigortalar, bir sözleşme ile birlikte hüküm ihtiva etmektedir. Günümüze kadar gelen süreçte, özel sigortalar değişim göstermiş olup ayrı bir sigorta hukuku dalı haline gelmiştir (Aydın, 1996:76).

Özel sigortaların faydalarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Bireylerin geleceklerini güvence altına almalarını sağlar.
- Bireyler açısından bir tasarruf işlevi görür.
- Bireylerin karşılaşılabilecekleri risklere karşı önlem alma isteğini artırır. Örneğin, kişinin çalınmalara karşı önlem için arabasına alarm taktırması.
- Özel sigortalar toplu tasarruf ve sermaye birikimi sağlayarak, ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

Bunların yanında, özel sigortaların sakıncalı olduğu durumlar da mevcuttur.

- Özel sigortaya güvenen bireyler, risklere karşı daha tedbirsiz davranabilmektedir.

- Bireyler, ihtiyaçlarından fazla işlem ve harcama yapabilmektedirler.
- Bireyler, tazminat alabilmek için yasa dışı yol ve yöntemlere yönelebilmektedirler (Aydın, 1996:80).

ÖZEL SİGORTA	ÖLÇÜT	SOSYAL SİGORTA
Şahsi çıkarlar	Çıkar	Genel çıkarlar
İsteğe bağlı	Zorunluluk	Zorunlu
Tüm vatandaşlara açık	Kapsam	Belirli yükümlülükleri yerine getiren kişilere açık
Sözleşme ile	İlişki	Kanun ile
Risk derecesine göre	Prim	Sigortalının maddi durumuna göre
Sigorta Şirketleri	Garanti	Devlet garantisi
Kâr	Amaç	Kamu hizmeti
Primlerle sınırlı	Zararın Tazmini	Kanunla tespit
Piyasa ekonomisinde	Ortaya Çıkışı	Sosyal politikaların hedeflendiği bir ekonomi

Tablo 2: Özel - Sosyal Sigorta Ayrımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.4.3. Sosyal Yardımlar

Sosyal yardımlar, bireyin isteği dışında gelişen nedenlerle düştükleri yoksulluk durumundan kurtulması amacıyla yapılan nakdi yardımlardır. Bu yöntem, sosyal güvenliğin en eski araçlarından biridir (Tuncay ve Ekmekçi, 2005:81). İnsanlığın ilk zamanlarında dini kurumlar tarafından yoksul kişilere sosyal yardımlar yapılmıştır. Bununla birlikte, 15. yüzyıldan sonra farklı kurumlar da muhtaç kişilere sosyal yardımlar gerçekleştirmiştir (Dilik, 1971:74). Günümüzde; sosyal yardımlar devlet haricinde, yarı kamusal ya da özel dernek ve vakıflar tarafından da yerine getirilmektedir. Devlet tarafından verilen sosyal yardımların kaynağını vergiler oluşturmaktadır. Diğer kurum ve kuruluşlar tarafından verilen sosyal yardımlar ise, ilgili kurum ve kuruluşun bütçesi ve devlet katkısı ile karşılanmaktadır (Dilik, 1980a:68).

Sosyal yardımlar ikiye ayrılmaktadır. Nakdi yardımlar, herhangi bir katkı ya da prim gerektirmeyen ve devletin vergi gelirlerinden karşılanan yardımlardır. Aynı yardımlar ise, kişilerin eğitim, sağlık, koruma gibi daha kapsamlı ihtiyaçlarını karşılayan yardım türleridir (Barr, 1993 ve Spicker, 2007'den aktaran; Aktan ve Özkıvrak, 2008:50).

Yukarıdaki tanımlardan ve mevcut literatürde yer alan kavramlardan yola çıkarak; sosyal yardımların özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- a) Sosyal yardımlar, sosyal güvenliğin uygulanmasında kullanılan bir araçtır.
- b) Sosyal yardım kavramı, bazı özellikleri nedeniyle sosyal hizmet alanına da girmektedir.
- c) Sosyal yardımlar, bireylerden herhangi bir katkı ve karşılık beklemezsizin gerçekleştirilmektedir.
- d) Sosyal yardımlar, devletin yanında yarı kamu ve özel kurumlar tarafından da yerine getirilmektedir.
- e) Sosyal yardımlar aynı ve nakdi yardımlar olmak üzere iki çeşittir.
- f) Sosyal yardımlar, kişilerin muhtaçlık durumunun tespit edilerek bu muhtaçlığın türüne göre uygulanmaktadır.
- g) Sosyal yardımlar, kişileri içine düştükleri yoksulluktan kurtararak eski durumlarının yerine getirilmesini hedeflemektedir.
- h) Sosyal yardım uygulanacak kişilerin yoksulluk ve gelir durumu için belirli araştırmalar yapılmalıdır (Çengelci, 1993:9).

1.4.4. Sosyal Hizmetler

TEPAV tarafından 2010 yılında yazılan bir raporda, “Sosyal hizmetler, sosyal yardımları etkileyen önemli bir değişkendir. Sosyal hizmetler, ihtisaslaşmış kurumlarda, uzmanların desteğiyle yürütülen yoksunluk içinde bulunan bireylerin yaşamlarında iyileştirme sağlanmasını öngören uygulamalardır” ifadesine yer verilmiştir (TEPAV, 2010:15).

Aktan ve Özkıvrak(2008)’a göre, “Sosyal hizmetler esas olarak sosyal güvenlik, sosyal refah, sağlık, emeğin korunması, boş zamanların değerlendirilmesi, eğitim-öğretim ve konut alanlarına ilişkindir” (Aktan ve Özkıvrak, 2008:51).

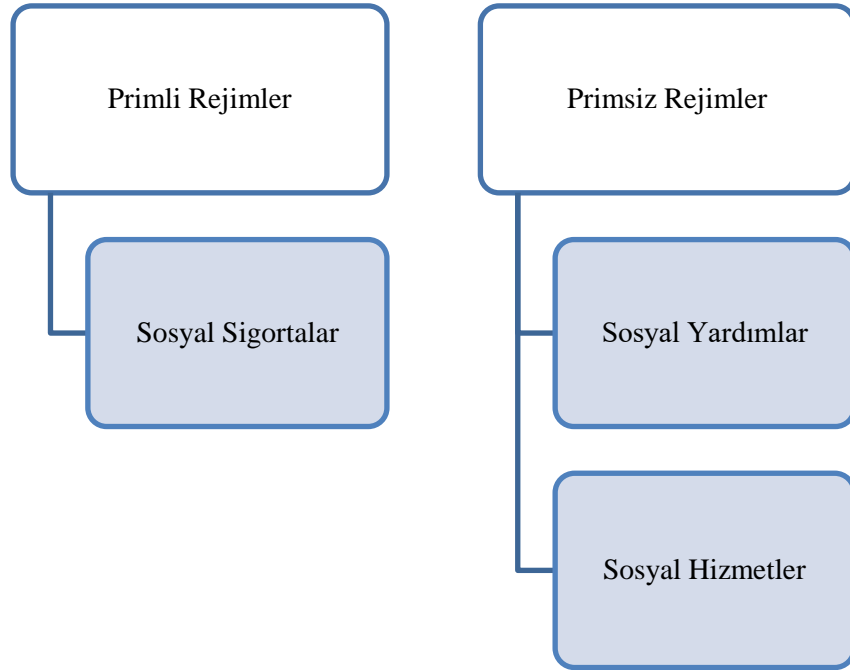
Sosyal hizmetler, kişilerin isteği dışında maruz kaldıkları maddi, manevi, fiziki ve psikolojik problemlerinin ortadan kaldırılması için yapılan hizmetlerdir. Bu hizmetler devlet ya da özel kurumlar tarafından sağlanabilir (Tuncay ve Ekmekçi, 2005:90). Sosyal hizmetlerin temininde subjektif kriterler dikkate alınmaktadır. Özellikle, sosyal hizmet sağlayan özel kurumlar için bu kriter önemlidir (Dilik, 1980b:77).

Sosyal hizmetler, kapsamı ve hedeflediği politikalar bakımından sosyal yardımlara benzetilmektedir. Fakat sosyal hizmetler de yardım nakdi yerine hizmet olarak yapılmaktadır (Savaş, 2009:78).

Ülkemiz tarafından, 1961 yılında imzalanan sosyal ve ekonomik hakları güvence altına alan Avrupa Sosyal Şartı sözleşmesinin 14. Maddesinde sosyal hizmetlere aşağıdaki şekilde yer verilmiştir.

Akit taraflar Sosyal Refah hizmetlerinden Yararlanma Hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla:

- Sosyal hizmet yöntemlerinden yararlanarak, toplumda bireylerin ve grupların refah ve gelişmelerine ve sosyal çevreye uyum sağlamalarına katkıda bulunacak hizmetleri teşvik etmeyi ya da sağlamayı;
- Bireylerin ve gönüllü ya da diğer örgütlerin bu tür hizmetlerin kurulması ve sürdürülmesine katılmalarını özendirme taahhüt ederler (TBMM, 2019).

Şekil 3: Sosyal Güvenliğin Araçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.5. Sosyal Güvenlik Modelleri

Sosyal güvenlik fikrinin doğup büyümesi, ülkelerin sosyal, ekonomik ve sosyolojik koşullarının değişimi ile yakınlık göstermektedir (Şakar, 2009:15). Sosyal güvenliğin süreçleri incelendiğinde Sanayi Devrimi'nin kritik bir önemde olduğu görülür. Çağdaş anlamda sosyal güvenlik sistemleri, sanayi devrimini takip eden yıllarda ortaya çıkmıştır (Güvercin, 2004:90). Sanayi devrimi sonucunda ortaya çıkan işçi sınıfı ve bu sınıfın

karşılaştığı sosyal ve ekonomik riskler, sosyal devlet politikalarının yaygınlık kazanmasına neden olmuştur (Tiyekli, 2008:20). Bu riskler karşısında liberal ekonomik teorinin çare üretememesi ve mevcut dönem koşulları neticesinde geleneksel sosyal güvenlik yöntemleri terkedilmiştir. Toplumda işçi sınıfının etkisinin artması, bu sınıfın çeşitli imtiyazlar kazanmasının önünü açmıştır (Güzel ve Okur, 2003:17). Dolayısıyla, klasik sosyal güvenlik modeli, aslında sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan bir ürünün sonucudur (Yılmaz, 2014:20).

Sosyal güvenlik programlarının ve sistemlerinin geliştirilmesi, 20. yüzyılın en önemli sosyal politika başarılarından birisidir (ISSA, 2019).

Avrupa ülkeleri; tarihsel arka planlarının, sosyal, ekonomik ve siyasal yapılarının farklı olması neticesinde farklı sosyal güvenlik modelleri uygulamışlardır. Bunlar arasında en bilindik modeller olarak Bismarck ve Beveridge sistemi karşımıza çıkmaktadır.

1.5.1. Bismarck Modeli

1800'lü yıllarda başlayan sanayi devriminin etkisiyle Alman halkının geliri ve refahı artmıştı. Ancak bu gelir ve refah artışı yanında işsizlik, hastalık, yaşlılık gibi sorunlarda ortaya çıkmaya başlamıştı (Şakar, 2009:18). Bu gelişmeler neticesinde, Almanya başbakanı Otto Von Bismarck tarafından hazırlanan kanun teklifi, İmparator 1. Wilhelm'in 17.11.1881 tarihinde ilanı ile yürürlüğe girmiştir. Bu nedenle Almanya, dünyada sosyal sigortaları ilk kuran ülke olarak sayılmaktadır (Tuncay ve Ekmekçi, 2005: 21). Almanya'da sosyal sigortalar sistemini oluşturmak adına 1883 yılında hastalık sigortası, 1884 yılında iş kazası sigortası, 1889 yılında yaşlılık ve sakatlık sigortaları için kanunlar çıkarılmıştır (Güzel ve Okur, 2003:19). Bu modelde, kişiler hizmet akdine dayalı çalışma ya da kendi iş yerlerinde çalışma durumlarına göre sosyal sigorta güvencesine sahip olmaktadır. Sistemin ana finansman kaynağı, sigorta primleridir (Güzel, 2005: 65).

Ayrıca; Beveridge sisteminden farklı olarak, sistem hükümet tarafından kontrol edilmez ve sistemde toplanan fonların ve katkı paylarının yönetimi de parlamento tarafından detaylı olarak araştırılmamaktadır. Sigortalı bireye sunulan sağlık hizmet paketi sözleşmesi ile bireyin çıkarları temsil edilmektedir. İlave olarak zorunlu sosyal sigorta sistemi sosyal ve mesleki bir gruba üye olan kişileri kapsayacak şekilde tasarlanmıştır (Busoi, 2010:5).

Bismarck tarafından oluşturulan sistem dünya genelinde büyük yankı uyandırmıştı. 1895 yılından sonra bu sistemden etkilenen birçok Avrupa ülkesi sosyal sigorta yasalarını uygulamaya başlamıştır (Güzel ve diğerleri, 2010:19).

Bismarck modeli günümüzde, Avusturya, Belçika, Fransa, Hollanda, İsviçre gibi gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede uygulanmaya devam etmektedir (Tatar, 2011:111).

1.5.2. Beveridge Modeli

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa ülkelerinde oluşan sosyal politika ve sosyal güvenlik ihtiyacı hükümetler tarafından da karşılık gördü. İşverenler ise, gönüllü olmasalar da çözümü devlet ve işçiler ile anlaşmakta buldular. Sonuç olarak bu dönemde, sosyal güvenlik ile ilgili birçok yasal kazanım elde edildi. Özellikle, İngiltere sosyal güvenlik sisteminin gelişmesinde öncü rol oynayan "Beveridge Raporu" birçok ülkeyi etkilemiştir (Arıcı, 1986: 17'den aktaran; Şakar, 2009:19). Bu ünlü rapor, 20 Kasım 1942 yılında yayınlanmıştır. Sosyal güvenlik alanında yeni bir yaklaşım getiren ve ileriki yıllarda birçok ülke için model oluşturan bu rapor hakkında Sir William Beveridge "Sosyal Devrim" diye bahsetmektedir (Güzel ve Okur, 2003:24).

Beveridge raporu'nun amacı, ihtiyacı olan tüm bireyleri kapsayan birleşik bir sigorta sistemi oluşturmaktır (O'Brien, 2010:25). Raporda ana amaç olarak, bireylerin yoksulluktan kurtulmaları belirlenmiştir. Bunun yanında gelir kaybına uğrayan ailelere de en azından asgari bir gelir garantisinin sağlanması hedeflenmiştir. Beveridge'e göre sosyal güvenlik sisteminin başarılı olmasının üç yolu vardır: Bunlar, zorunlu sosyal sigorta, sigorta kapsamına girmeyenler için ulusal yardım ve isteğe bağlı özel sigortadır. Raporda bahsedilen önerileri altı başlıkta toplayabiliriz: (Beveridge, 1942).

İdarede birlik: Dağınık halde bulunan, sigorta kurumlarının birleştirilerek, aynı bakanlık altında idare edilmesi hizmetlerin ekonomik ve verimli olması açısından zorunludur.

Primlerde birlik, ödemede zorunluluk: Temel prensip, sigortalılığın herkes için zorunlu olmasıdır. Her bir sigorta kolu için ayrı prim tahsili yerine, tek ve maktu prim tahsili yoluna gidilmelidir.

Kişisel sorumluluk: Sosyal güvenliğin sağlanması devletin görevi olsa da, bireylerin de bu sisteme katkıda bulunmasını teşvik edecek politikalar geliştirilmelidir. Bunun dışında da, kişilere özel sigorta programları da sağlanmalıdır.

Geniş kapsamlı bir sosyal güvenlik: Rapordaki temel amaç, gelir düzeyine bakılmaksızın belirlenmiş olan altı sosyal grubun da sosyal güvenlik kapsamına alınmasıdır. Bu altı sosyal grubu; işçiler, serbest meslek sahipleri, işsizler, ev hanımları, çocuklar ve yaşlılar olarak tanımlayabiliriz.

Tam istihdam ve Sağlık Politikalarında Bütünlük: Sosyal güvenlik bir ülkede uygulanmakta olan sosyal politikaların bir aracıdır. Bu yüzden, sosyal güvenlik politikalarının başarılı olması için diğer sosyal politikalarla uyum göstermesi gerekir. Ekonomik anlamda, tam istihdam politikası yanında, genel bir sağlık politikası da sosyal güvenliği tamamlamaktadır.

Sunulan Hizmetlerin Tek Çeşit Olması: Farklı gelir grupları için farklı, aynı gelir grupları için aynı prim miktarının tespit edilerek uygulanmasıdır. Ayrıca, yoksullukla mücadele ederken, ailenin geçimini sağlayacak asgari gelirin altında kalmasını önleyecek tedbirlerin alınması gerekir (Koç, 2006:97).

Beveridge raporunun ardından, ilerleyen zamanlarda farklı birçok sosyal güvenlik modeli ortaya çıkmıştır. Bu modellerin ortak özelliği ise, gönüllü yardımlardan ziyade mecburi katılımlara doğru gelişen bir sistem oluşturmalarıdır. Ülkeler arasında sosyal refah devleti politikalarının yaygınlaşması neticesinde, devlet bütçesinden sosyal güvenlik sistemine yapılan transferler artış eğilimi göstermiştir. Kimi ülkelerde, sosyal güvenlik hizmeti vergi gelirleri ile karşılanırken, kimi ülkelerde ise sosyal sigorta uygulamaları ile karşılanmaktadır (Korkmaz, 2007:16).

Yukarıda bahsi geçen iki sosyal güvenlik modeli de, Dünya genelinde uygulama alanı bulmuştur. Bunun dışında, Hollanda gibi bazı ülkelerde ise karma sosyal güvenlik modeli uygulanmıştır. Karma sosyal güvenlik modeli; Bismarck ve Beveridge tarafından kurulan sigorta modellerinin özelliklerini bünyesinde barındıran bir modeldir (Özmen, 2017: 603). Karma modelde, 15-65 yaş arası tüm vatandaşlardan prim tahsil edilmektedir. İşverenler, işçilerin ücretleri üzerinden belirli bir yüzdeyi sisteme aktararak finansmana katkıda bulunmaktadır (Atatanır, 2009:19).

	Bismarck modeli	Beveridge modeli
Prensip	Sosyal sigortalar	Sosyal yardımlar
Amaç	Gelirin sürekliliği	Yoksulluğun azaltılması
Kazanım	Ücretle alakalı	Gelir testi
Finansman	Ücretlerden kesilen primler	Vergi gelirleri
Üyelik	Çalışanın statüsüne bağlı	İkamet durumuna bağlı

Tablo 3: Sosyal Güvenlik Modelleri

Kaynak: Beyond The Welfare State (2015, 19).

Dünya geneline baktığımızda, ülkelerin içinde buldukları sosyo-ekonomik, demografik ve diğer çeşitli etkenlere bağlı olarak sosyal güvenlik modellerini kullandığını görebiliriz. Geçmişte Bismarck modelini kullanan bazı ülkelerin, ilerleyen zamanlarda ise Beveridge modeline yöneldiğini ya da her iki modelin de özelliklerini barındıran karma modelin uygulandığı tespit edilmiştir. Aşağıdaki tabloda seçilmiş bazı ülkelerde uygulanan sosyal güvenlik modellerinin bilgisi yer almaktadır.

Bismarck modeli uygulanan ülkeler	Beveridge modeli uygulanan ülkeler
Avusturya	Danimarka
Belçika	Finlandiya
Fransa	İrlanda
Almanya	Norveç
Yunanistan(1982'ye kadar)	Yunanistan(1983'den sonra)
İtalya(1977'ye kadar)	İtalya(1978'den sonra)
Lüksemburg	İsveç
Hollanda	İngiltere
Portekiz(1978'e kadar)	Portekiz(1979'dan sonra)
İspanya(1985'e kadar)	İspanya(1986'dan sonra)
İsviçre	

Tablo 4: Avrupa Ülkeleri ve Uygulanan Sosyal Güvenlik Modelleri

Kaynak: Van der Zee ve Kroneman (2007, 4).

Sosyal güvenliğin, sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan ve ilerleyen süreçlerde yaşadığı gelişmeleri dört döneme ayırmak mümkündür (Koç, 2000:14).

- Sanayi devrimi ile ortaya çıkan işçi sınıfı ve maruz kalınan sosyo ekonomik risklere karşı bireysel, gönüllü ve devlet tarafından ihtiyaç sahiplerine yapılan transferlerin olduğu paternalistik dönem. (1850- 1880).

- Sosyal güvenlik sistemine çalışanların katılımının zorunlu olduğu ve çeşitli risklere karşı sigortalı ve aile bireylerine güvence sağlanan sosyal sigortalar dönemi. (1880-1945).
- Sosyal güvenlik güvencesinin tüm bireylere sağlanılmaya çalışıldığı ve bireylerin refah seviyelerinin yükseltilmesi için kamu harcamalarının arttırıldığı refah dönemi. (1945- 1974).
- Sosyal güvenlik sistemlerinin ülkelerde mali sorunlara yol açtığı, hali hazırdaki sosyal güvenlik uygulamalarının sürdürülemez olduğu ve yeni arayışlara girilen dönem. (1975 ve sonrası).

1975 yılı ile birlikte Dünya genelinde sosyal güvenlik sistemleri duraklama ve gerileme dönemine girmiştir. Ülkelerin ekonomik büyüme hızlarının yavaşlaması, artan işsizlik oranları, batı ülkelerinde nüfusun yaşlanması gibi sebeplerden dolayı sosyal güvenlik sistemleri tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmaların ana eksenini ise, sosyal güvenliğin özelleştirilmesi konusu oluşturmuştur (Şakar, 2006:22). Çoğu ülke, artan sosyal güvenlik harcamalarından dolayı, sosyal güvenlik programlarına vermiş oldukları katkıları azaltma yoluna gitmiştir. İsveç, Finlandiya, İngiltere gibi geçmişte sosyal güvenlik harcamalarının çoğunun devlet tarafından finanse edildiği ülkeler, zamanla sistemden geri çekilme yoluna gitmişlerdir (Özşuca, 1990:20).

1.6. Sosyal Güvenliğin Finansmanı

Dünya genelinde, sosyal güvenliğin kapsamının genişletilmesine dair politikalar neticesinde sosyal güvenlik harcamaları artış eğilimi göstermiştir. Özellikle 1970 yılında ortaya çıkan petrol krizinden sonra sosyal güvenlik sistemlerinde finansman krizi baş göstermeye başlamıştır (Koç, 2006:90). Sosyal güvenlik sistemlerindeki finansman krizinin nedenlerine baktığımızda ülkeden ülkeye farklılıklar olsa da, ortak olan bazı nedenleri şu şekilde sıralayabiliriz: (Tuncay ve Ekmekçi, 2005:162).

- Sürekli değişen demografik yapı
- Aile yapısındaki değişimler
- Prim oranlarının artması
- İşsizlik oranlarının artması
- Sosyal güvenliğin kapsamının sürekli genişletilmesi
- Ekonomik krizler

- İstihdam türlerinin değişmesi
- Çocuk ve engelli sayısındaki artış
- Primlerin tahsilatlarında yaşanan sorunlar
- Erken emeklilik politikaları
- Yeni hastalık türlerinin ortaya çıkması.

Sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından, açık veren sisteme ulusal gelirden aktarma yapılması gerekmektedir. Günümüzde, birçok ülke her yıl milli gelirin % 15-20'si oranında sisteme transfer yapmaktadır. OECD ülkelerinde; milli gelirden sosyal güvenlik bütçesine yapılan transfer oranı % 25-30 iken, Avrupa Birliği ülkelerine baktığımızda bu oranın % 27,9 olduğunu görmekteyiz (Güzel ve Okur, 2003: 66).

şüphesiz, dünya genelinde birbirinden farklı mali, sosyal, ekonomik, sosyolojik, idari yapılara sahip birçok ülke vardır. Her bir ülkenin içinde bulunduğu konuma göre sosyal güvenliğe bakış ağısı farklılık arz etmektedir. Bir devletin sosyal yönü zayıf ise, buna bağlı olarak sosyal güvenlik ile ilgili kanunları da uygulamak konusunda istekli olmayacaktır. Diğer yandan, sosyal yönü güçlü olan devletler ise, sosyal güvenlik kanunlarını uygulamak için gerekli olan finansmanın sağlanması için çaba harcayacaktır (Korkusuz ve Uğur, 2016:84).

1.7. Sosyal Güvenliğin Finansman Kaynakları

Sosyal güvenlik sistemlerinin yapısına baktığımızda üç adet finansman kaynağından bahsedilebilir (Yılmaz, 2014:24).

1.7.1. Primler (Parafiskal Gelirler)

Sosyal sigortalar, sosyal güvenlik sistemlerinin en önemli aracıdır. Bununla birlikte, sosyal sigortaların finansmanının sağlanmasında ise, primler ön planda yer almaktadır. (Yazgan, 1992:135). Alper'e göre, "Primler sosyal sigorta kurumlarının en önemli gelir kaynağını oluşturur ve aktüeryal hesaplar yapılırken, sistemin prim gelirlerinin bütün sigorta giderlerini karşılayacak şekilde belirlenmesine özen gösterilir" (Alper, 2016:171). Primler, sosyal parafiskal gelir olarak da adlandırılmaktadır. Çünkü primler, özerk ve kendilerine özgü kanunları olan sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan ödemeleri ifade etmektedir (Bulut, 2010:27). Sosyal refah devleti uygulamalarının artması sonucunda

ortaya çıkan kamu finansman ihtiyacını karşılamak üzere ortaya çıkan parafiskal gelirler, kamu sosyal güvenlik harcamalarına has bir finansman politikasıdır (Yılmaz, 2014:24). Sosyal sigorta modelinin uygulandığı ülkelere bakıldığında, sistemin temel finansman kaynağı olarak işçi ve işverenden ‘prim’ adı altında kesilen ücretlerin olduğu görülmektedir. Bu uygulamanın işçi ve işverenler açısından çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Eğer sosyal güvenlik sistemi olmasaydı, işçiler kendilerinin ve aile fertlerinin maruz kalabileceği her türlü risk ve tehlikeye karşı kendilerini güvence altına alma ihtiyacı duyacaklardı. Bireyler, bu ihtiyacı kişisel tasarrufları ile karşılayacaklardı. Diğer taraftan, sosyal güvenlik sistemleri bu görevi üstlenerek yerine getirmektedir. Bunun sonucunda da, işçiler tasarruflarının bir kısmının zorunlu olarak sosyal güvenlik sistemine aktarılmasına göz yummaktadır (Güzel ve diğerleri, 2010:69).

Hemen hemen her sosyal güvenlik sisteminde, işverenlerin de sisteme katılımı zorunludur. İşçinin sosyal güvenliğin sağlanması, işverenin lehine bir durumdur. İşçinin maruz kalabileceği risk ve tehlikelere karşı kendisini güvende hissetmesi sonucunda işletmedeki katkısı artar. Ayrıca, işçinin maruz kalabileceği risk ve tehlikelerde işverenin de sorumluluğu bulunmaktadır (Tuncay ve Ekmekçi, 2005:55).

Sosyal güvenlik sisteminin finansmanının tamamen işçi üzerine bırakılması beklenemez. Bu yüzden, işverenlerin sisteme katılması işçilerin üzerindeki prim yükünü hafifletmektedir (Yazgan, 1992:140).

1.7.2. Vergiler

Vergiler, geçmişte Yeni Zelanda, İngiltere, Hollanda ve Norveç gibi ülkelerde sosyal güvenliğin finansman kaynağı olarak kullanılmıştır. Özellikle; İngiltere’de yayımlanan Beveridge raporu’na göre aile yardımları ve ulusal sağlık sigortasının finansmanının vergi gelirleri ile karşılanması amaçlanmıştır. Bu uygulamada, en azından sosyal koruma, aile yardımları ve sağlık hizmetleri gibi mesleki faaliyet ile ilgili olmayan sigortaların finansmanının vergiler ile karşılanması doğal karşılanmaktadır (Güzel ve Okur, 2003:69). Sosyal güvenliğin sağlanmasının toplumsal bir görev edinilmesi ve bu görevin devlet tarafından yerine getirilmesi fikri, bu finansman kaynağının ortaya çıkış nedenidir (Bulut, 2010:26).

Şüphesiz ki, sosyal güvenliğin finansmanı vergiler yoluyla karşılanabilir. Ancak, bu durumda sosyal güvenlik sisteminin tüm nüfusu kapsamı gerekmektedir (Yılmaz,

2014:24). Özellikle, gelişmekte olan ÷lkelerde sosyal güvenlik sisteminin tüm nüfusu kapsamadığı gör÷lmektedir. Bundan dolayı da, gelişmekte olan ÷lkelerde sosyal güvenliğin finansmanı konusunda vergilerin kullanılmadığı gözlenebilir (Erol, 2005:32).

1.7.3. Karma Finansman

Sosyal güvenlik sistemlerinin kapsamının sürekli genişlemesi sonucunda, sosyal güvenliğin finansman sorunu ortaya çıkmıştır. Bu finansman sorunun önlenmesi için ise, devletin sisteme katkısı önerilmiştir (Koç, 2000:40).

Devletin sosyal güvenliğin finansmanına katılmasının birçok sebebi vardır. Başlıca sebep olarak, bireylerin sosyal güvenlik hakkının anayasa ile güvence altına alınması, halk sağılığının korunması gibi nedenler gösterilebilir. Ayrıca, devletin sosyal güvenliğin finansmanına katılması işçi ve işveren üzerindeki prim yükünü de azaltır (Güzel ve Okur, 2003:68).

Devletin, sosyal güvenliğin finansmanına katılımı farklı şekillerde olabilir. Devlet, sosyal güvenliğin finansmanı için bütçe gelirlerinden pay ayırabilir ya da sosyal güvenlik kuruluşlarının bütçe açıklarını kapatmak amacıyla transfer harcaması yapabilir (Yılmaz, 2014:25).

21. Yüzyılda da sosyal güvenliğin finansman sorunu ÷lkelerin gündemindeki yerini korumaya devam edecektir. Yapılan araştırmalara göre, bu yüzyılda da sosyal güvenlik harcamalarının ÷lke ekonomisi içindeki yerinin artmaya devam edeceği tahmin edilmektedir (Alper, 2011:8).

1.8. Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri

Sosyal güvenliğin finansmanı sağılanırken, benimsenecek yöntemin iyi seçilmesi gerekir. Bu yöntem ile, sosyal güvenlik hizmetlerinin sağılanması için gerekli olan harcama miktarını sağılayacak bir finansman yapısı hedeflenir (Yılmaz, 2014:25). Günümüzde, sosyal güvenlik sistemlerinin ÷lkeden ÷lkeye farklılık gösterdiği ve kompleks bir yapıda olduğu gözlenmektedir. Bunun sonucu olarak da, her ÷lkenin kendine özgü sosyal güvenlik uygulamaları bulunmaktadır. Aşağıda, sosyal güvenliğin finansmanının sağılanmasında kullanılan temel iki finansman yöntemi anlatılacaktır (Erdoğan, 2018:43).

1.8.1. Kapitalizasyon (Fon biriktirme) Yöntemi

Sosyal güvenliğin finansmanında kullanılan yöntemlerden ilki, kapitalizasyon yöntemidir. Kapitalizasyon yöntemi, bireylerin gelecekte karşılaşabileceği risklere karşı bir fon kurulmasını amaçlamaktadır. Bu fon bireysel ya da toplu olabilir. Bireysel fon yönteminde, sigortalıdan ve işverenden kesilen primler sigortalı adına bir hesapta biriktirilir. Hesapta biriken bu tutarlar, sigortalının ileride alacağı ödemeleri karşılayacaktır. Bu fon yönetiminde; sosyal güvenlik kuruluşuna ödenen primler, ortak havuzda birikir ve sigortalılar ile diğer hak sahiplerine yapılacak ödemelerin kaynağını oluşturur (Güzel ve Okur, 2003:70).

Bu yöntemde, belirli bir dönem içinde toplanılan primlerin o dönem içinde aktarımı söz konusu değildir. Böylece, fonda toplanan tutarlar uzun vadede büyük meblağlara ulaşabilmektedir. Diğer yandan fonların işletilmesinden kaynaklanan faiz gelirleri ile ileride yapılacak sosyal yardımların finansmanı kolaylaşmaktadır (Güzel ve diğerleri, 2010:73).

Kapitalizasyon yöntemi genellikle uzun vadeli sigorta kolları olarak adlandırılan yaşlılık, malullük ve ölüm gibi risklere karşı daha uygun düşmektedir. Ancak, bu yöntem kronik enflasyon ya da devalüasyon sorunu olan ülkelerde uygulamada sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle, çoğu ülkede dağıtım yöntemi tercih edilmektedir (Korkusuz ve Uğur, 2016: 90).

1.8.2. Dağıtım (Pay-As-You-Go) Yöntemi

Dağıtım yöntemi en açık şekliyle, bir yılın gelirleri ile giderlerinin denkleştirilmesi fikrine dayanır. Diğer bir deyişle, aynı dönemde toplanan primlerin aynı dönemde meydana gelen sigorta harcamalarına aktarılmasıdır (Yazgan, 1992:159). Dağıtım yöntemin en önemli özelliklerinden birisi yedek fonlara gereksinim duymamasıdır. Gelir ve gider arasında belirli bir süre de olsa dengenin sağlanması sonucunda yedek fonlara ihtiyaç yoktur. Uygulamada belirli süreden kasıt genellikle bir yıl olduğundan dolayı bu yöntem yılı yılına finansman olarak da adlandırılmaktadır (Oral, 2002:25).

Dağıtım yöntemi, uygulamada Pay As You Go (PAYG) olarak da isimlendirilmektedir. Dağıtım yönteminin temel mantığı, çalışan aktif nüfustan toplanan primler ile, yardıma ihtiyaç duyan pasif sigortalıların harcamalarının karşılanmasıdır. Bu yüzden, sistemde

ekonomik zorlukların yaşanmaması için aktif ve pasif sigortalılar arasında belli bir oranda denge sağlanmalıdır (Erdoğan, 2018:32).

Ülkemizdeki sosyal güvenlik uygulamalarına baktığımızda, kurumun mali krizi, aktif-pasif sigortalı dengesinin bozulması gibi sebeplerle fon oluşturma yönteminden uzaklaşıldığı söylenebilir. Bu yüzden, sosyal güvenlik kurumu hizmet vermiş olduğu tüm sigorta kollarında fon biriktirme yöntemi yerine dağıtım yöntemini tercih etmiştir (Tuncay ve Ekmekçi, 2005:165).

ÜLKE	UYGULANAN PLAN ADI	FİNANSMAN YÖNTEMİ
Arjantin	Sosyal Güvenlik	Dağıtım Yöntemi
Avustralya	Kamu Primleri	Dağıtım Yöntemi
Avusturya	Sosyal Güvenlik Primleri	Dağıtım Yöntemi
Belçika	Sosyal Güvenlik Primleri	Dağıtım Yöntemi
Brezilya	Özel Sosyal Güvenlik	Kapitalizasyon Yöntemi
Şili	Bireysel Prim Hesapları	Kapitalizasyon Yöntemi
Çekya	Kamu Prim Hesapları	Dağıtım Yöntemi
Danimarka	Kamu Prim Sistemi	Dağıtım/Kapitalizasyon Yöntemi
Fransa	Eyalet Prim Hesapları	Dağıtım Yöntemi
Almanya	Eyalet Prim biriktirme	Dağıtım Yöntemi
Yunanistan	Sosyal Güvenlik Primleri	Dağıtım Yöntemi
Meksika	Bireysel Fonlama Hesapları	Kapitalizasyon Yöntemi
İrlanda	Sosyal Güvenlik Sistemi	Dağıtım Yöntemi
Yeni Zelanda	Sosyal Güvenlik	Dağıtım Yöntemi
Peru	Özel Prim Sistemi	Kapitalizasyon Yöntemi
Türkiye	Kamu Prim Hesapları	Dağıtım Yöntemi
Portekiz	Sosyal Güvenlik	Dağıtım Yöntemi
İtalya	Sosyal Güvenlik Primleri	Dağıtım Yöntemi
Lüksemburg	Sosyal Güvenlik Primleri	Dağıtım Yöntemi
Slovakya	Kamu Primleri	Dağıtım Yöntemi
İspanya	Sosyal Güvenlik Sistemi	Dağıtım Yöntemi
İsviçre	Eyalet Primleri	Dağıtım Yöntemi
Polonya	Kamu Prim Planları	Dağıtım Yöntemi
İzlanda	Sosyal Güvenlik Sistemi	Dağıtım Yöntemi

Tablo 5: Ülkelerde Uygulanan Sosyal Güvenlik Planları ve Finansman Yöntemleri

Kaynak: (Yakar ve Soner, 2004: 133).

1.9. Sosyal Güvenliğin Ekonomik Etkileri

Hem sosyal koruma hizmetleri, hem de iktisadi politikalar sosyal güvenlik ile doğrudan bağlantılıdır. Sosyal gelişme ve ekonomik gelişme birbirinden bağımsız düşünülemez. İkisi de ülkenin genel kalkınma ve refah düzeyinin ilerlemesine katkı sağlar. Sosyal

güvenlik hizmetleri sayesinde, bireylerin hayatları boyunca karşılaşılabilecekleri sosyal ve ekonomik risklere karşı asgari bir gelir garantisi sağlanmaktadır. Ayrıca, sosyal güvenlik uygulamaları beşeri sermayenin güçlendirilmesinin de bir aracıdır (Richardson, 1970: 213).

Sosyal güvenlik sistemleri, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde önemli derecede sosyo-ekonomik görevleri yerine getirmektedir. Temelde, sosyal güvenlik kuruluşları ekonomik bir birim değildir. Fakat sosyal güvenlik politikaları bireyi ve ekonomiyi etkilemektedir. Sosyal güvenliğin ana amacı, bireyin karşılaştığı sosyal risklere karşı asgari bir gelirin sağlanmasıdır. Bunun dışında, sosyal güvenliğin ekonomi üzerinde olumlu ve olumsuz birçok etkileri de vardır. Sosyal güvenliğin ekonomi üzerindeki etkilerini; otomatik dengeyi sağlama, zorunlu tasarruf oluşturma, gelirin yeniden dağıtımını, sermaye birikimi ve ekonomik büyüme olarak sıralayabiliriz (Özşuca, 1990:46).

Bu kapsamda, sosyal güvenlik ile ekonomi arasındaki ilişkiyi şu şekilde sıralayabiliriz: (Koç, 2005:10).

- Bir ülkenin sosyal güvenlik sistemi, o ülkenin ekonomik koşullarından büyük ölçüde etkilenir.
- İstikrarlı ve sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sisteminin temin edilmesinde, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik faktörler belirleyicidir.
- Ulusal ekonomi ile birlikte uyum gösteren sosyal güvenlik sisteminin sorunları daha kolay tespit edilir.
- Eğer, sosyal güvenlik sistemi ülkenin sahip olduğu ekonomik imkanların üstüne çıkarsa ekonomik gelişmeyi engeller. Eğer, sosyal güvenlik sistemi ülkenin mevcut ekonomik potansiyelinin altında kalırsa ise sosyal ve ekonomik denge unsuru olmaktan uzaklaşır.
- Sağlam dinamiklere dayanan ve dengeli bir sosyal güvenlik sistemi, ülke ekonomisini sosyal refah anlayışı ile destekler.

1.9.1. Sosyal Güvenliğin İstihdama Etkisi

Sosyal güvenlik sistemleri, üretken bir istihdam yapısına ulaşmada kilit bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, sosyal güvenliğin istihdama etkisi uzun zamandır tartışılmalı bir konudur. Bu kapsamda en çok gündeme gelen konulardan birisi, sosyal

güvenlik sistemlerinin bireylerin ekonomik faaliyetleri ve işgücüne katılımları üzerinde etkisi olup olmadığı konusudur (ILO, 2011:19).

Diğer değişkenler sabit kalmak koşuluyla, istihdam maliyeti arttıkça iş gücü talebi her zaman düşer. Sonuç olarak, yüksek vergilerin düşük istihdama ne derecede sebep olacağıın ölçüsü, gerçek ücretlerin vergi artışına vereceği tepki ile yakından alakalıdır. Bu durumda, iş gücü piyasasının arz tarafına bağlıdır. Yüksek vergi oranlarının iş gücü arz kararları üzerindeki etkisi hakkında üç farklı görüş bulunmaktadır.

İkame Etkisi: Diğer koşullar sabit kalmak şartıyla, yüksek primler boşa geçen zamanın alternatif maliyetini düşürür. Dolayısıyla, bu durum ücret direnci yaratır ve iş gücü arzının azaltılmasına yol açar. Yüksek oranda prim ödemek istemeyen bireyler, erken emekli olmayı ve çalışmamayı tercih ederler.

Gelir Etkisi: Yüksek prim oranlarından dolayı geliri azalan bireyin, zararını tazmin etmek adına iş gücü arzını arttırmasıdır.

Algı Etkisi: Çalışanlar, ödedikleri primler ile sosyal haklar arasındaki bağlantının etkili bir şekilde farkına varırlarsa, kesintiden sonra azalan ücretleri kabul etmeye istekli olabilirler. Kısmen göreceli olsa da, işçilerin ödedikleri prim ve katkı paylarının algılanan değeri politikalardan etkilenebilir. Bu vergi matrahı ile yararlanan nüfus arasında yakın bir bağlantı olduğunda söz konusu olabilir (OECD, 2007:170).

Sosyal güvenlik sistemleri, işsizlik sigortası ve diğer sigorta kollarındaki yardımları ile istihdamın arttırılmasına etki ederler. Çünkü bireyler kendilerine yapılan yardımları tüketime harcarlar. Düşük gelirliler ve yoksul kimselerin tüketim isteği toplam talebi canlandırarak, istihdamı ve üretimi de arttırır (Koç, 2005:236).

1.9.2. Sosyal Güvenliğin Gelir Dağılımına Etkisi

Sosyal güvenlik, esas amaç olarak geliri kesilenlere gelir akışını temin ederek bireyler arasında gelir transferini sağlar. Bireylerin gelirleri çeşitli sebeplerle kesilebilir. Birey, bu sebeplere bağlı olarak yoksulluk veya sefaletle düşebilir. Toplum bu koşullara karşı koruma garantisi devlet tarafından sağlanan sosyal bir amaçtır. Bu sosyal amaç ise, gelir transferi ile başarılabilir (Yazgan, 1992:330).

Sosyal güvenlik sisteminin finansman kaynakları, kişilerden negatif bir transfer olarak gelir azalışına sebep olmaktadır. Diğer yandan, Sosyal güvenlik sistemi tarafından ihtiyaç durumundaki bireylere yapılan ödemeler ise pozitif bir transfer olarak gelir artışına sebep

olmaktadır. Bu transferler neticesinde bireylerin satın alma güçleri de farklılaşmaktadır (Özşuca, 1990:199).

Sosyal güvenlik sistemi gelir dağılımını, nesiller-arası, nesiller içi ve zamanlar arasında olmak üzere üç şekilde gerçekleştirmektedir. Sosyal güvenlik sisteminin finansman kaynakları ve finansman yöntemleri bu transferin gerçekleşmesinde önemli rol oynamaktadır. Nesiller-arası transferde, bugün çalışan sigortalılar kendinden önceki neslin sosyal güvenlik ödemelerini karşılamaktadırlar. Sigortalılar bunun devamında, sonraki neslinde kendi ödemelerini karşılayacaklarını bilmektedirler. Nesiller için transfer ise, tehlikeye maruz kalmayanlardan tehlike ile karşılaşanlara doğru olmaktadır. Sigortalıların tehlike ile karşılaşma olasılıklarının farklı olması, prim ve ödemelerde asgari-azami uygulamaları nesiller içi transfere sebep olmaktadır. Zamanlar arası transfer ise, ferdi seviyede gerçekleşmektedir. Sosyal güvenlik sistemi aracılığıyla, bireylerin çalışma dönemindeki ödediği primler, birey tehlikeye maruz kaldığında geri verilmektedir. Bu transfer şekli, sosyal güvenliğin en bilinen transfer yöntemidir (Alper, 1985:74).

1.9.3. Sosyal Güvenliğin Büyüme Üzerine Etkisi

Literatürde, Sosyal güvenliğin ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerindeki etkileri ile ilgili iki çeşit görüş bulunmaktadır. Klasiklere göre, sosyal güvenlik harcamaları kamu harcamalarının bir bileşeni olduğundan dolayı dışlama etkisi nedeniyle, büyüme üzerinde olumsuz etkiye sahiptir. Keynesyenlere göre ise, sosyal güvenlik harcamalarındaki artış çarpan etkisi ile büyüme üzerinde olumlu etkiye sahip olacaktır. Her iki tezi de destekleyen ampirik çalışmalar mevcuttur (Baylan, 2014:96).

Sosyal güvenlik sisteminin tasarrufları arttırıcı ve emek faktörünü iyileştirici fonksiyonu nedeniyle ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkisi bulunmaktadır. Milli gelirin artışını sağlayan esas faktör yatırımlardır. Dolayısıyla, sosyal güvenlik sistemi sayesinde sağlanan tasarruflar, yatırımlara dönüşmektedir. Bu bağlamda, sosyal güvenlik sistemi ekonomik büyüme üzerinde etki yapmaktadır. Ayrıca, sosyal güvenlik sistemi ile birlikte gelişen verimlilik artışı ve iş gücü faktörünün gelişmesi ekonomik büyüme ve gelişmeyi hızlandırmaktadır (Koç, 2005:219).

1.9.4. Sosyal Güvenliğin Tasarruflar Üzerine Etkisi

Sosyal sigortalar, primler ile finansmanı yapılan bir kuruluş olduğundan dolayı toplu bir tasarruf kurumu olarak tanımlanabilir. Prim ödeme kanuni bir zorunluluk olduğundan dolayı, sosyal sigortalara zorunlu tasarruf kuruluşu olarak bakılmaktadır (Yazgan, 1992:304).

Ülke ekonomisinde sosyal güvenlik kuruluşlarının topladığı fon miktarı kadar tasarruf yapılabilir. Bu, tasarruflar verimli yatırımlara dönüştürüldüğü takdirde ciddi bir kaynak oluşturulabilir. Sosyal güvenlik fonları, vadesi itibariyle uzun dönemli fonlar olduklarından dolayı, sonuçları uzun dönemde görülebilecek reformları finans etmekte kullanılabilir (İzgi, 2007:364). Milli ekonomi himayesinde bulunan bu fonlar, önceden belirlenmiş bir plana göre faydalı şekilde kullanıldığı takdirde toplumsal refahı artırıcı katkıda bulunmaktadır. Sosyal güvenlik fonlarının öncelikli amacı; sigortalıların sağlık, konut, kültür ve yaşam seviyelerinin iyileştirilmesinde kullanılması olsa da, sermayenin yeteri kadar gelişmediği ülkelerde farklı amaçlarda da kullanılabilir. Yeni üretim araçlarının sağlanması, yeni kaynakların üretime açılması milli gelirin ve yaşam düzeyinin yükselmesini sağlar. Bunun neticesinde de, sosyal güvenliğin işçi ve işverenler üzerindeki yükü hafifletilebilir (Talas, 1976:584).

Sosyal güvenlik sistemlerinin bugün gelmiş olduğu noktaya baktığımızda, sistemin genel özelliklerinden ötürü bireylerin tüketim- tasarruf tercihleri üzerinde önemli bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Sosyal güvenlik prim oranları, prim tahsilatları, sosyal güvenlik yardımları ve bireylerin sosyal güvenlik uygulamalarına bakışları, tüketim- tasarruf davranışlarını belirleyen temel faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır (Alper, 1985:79).

Sosyal güvenliğin ekonomi üzerine etkisi hakkındaki teorik tartışmalarda hala çözülememiş problemler bulunmaktadır. Bu sorunlardan ilki, bireylerin ne kadar uzun vadeli plan yapabildikleri ve bu bireylerin karar alırken ne kadar bilgiye sahip olduklarıdır. Bunun dışında, tartışmaların esas noktasını tek bir kuramın farklı kültüre, farklı eğitim seviyesine, farklı sosyo-ekonomik koşullara sahip bireylerin hayatlarının farklı dönemlerindeki kararlarını açıklamada yetersiz kalacağı konusudur. (Yurdadoğ, 2017:328).

Bireylerin geleceğe dönük ekonomik karar almaları hakkında geliştirilen üç farklı model bulunmaktadır (Özşuca, 1990:56).

1.9.4.1. Hayat Devresi (Yaşam Boyu) Modeli

Bu modelde, bireyler tüm hayat dönemlerini kapsayan uzunlukta planlar yapmaktadır. Bireyler, sahip oldukları kaynakların şimdiki ve gelecekteki miktarları hakkında tam bilgiye sahiptirler. Modelde, bireylerin tüm gelirini bildiğini, sahip olduğu gelirin tamamını tüketmek ve miras bırakmamak isteğinde olduğu kabul edilir (Alper, 1985:86). Bireylerin hayatları, çalıştıkları dönem ve emeklilik dönemi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bireyler, hayatları boyunca tüketimden sağladıkları faydayı maksimum düzeye çıkarma gayreti içerisindeyler. Bu nedenle, sigortalılar çalışma dönemleri boyunca tasarruf etme amacı içerisindeyler (Yurdadoğ, 2017:329). Böylece sosyal sigortalar aracılığıyla yapılan kesintiler bireysel tasarrufların yerine geçmektedir. Bu iki değişken arasında dengenin sağlanabilmesi için, sosyal güvenlik sistemi kapsamında toplanan prim gelirlerinin zamana göre değerinin korunması gerekmektedir. Böylece, sosyal güvenlik sisteminin emekli bireye ödeyeceği tutar da bu dönemdeki tüketimi finanse edecektir (İzgi, 2004:122).

Hayat Devresi Modeline göre, eğer sigortalıların hak kazandıkları sosyal güvenlik gelirlerinin değeri, kesilen sosyal güvenlik primini aşarsa toplam tüketim artar ve tasarruflar azalır. Emeklilik dönemindeki gelir artışının bilincinde olan birey tüketimini arttıracak ya da isteğe bağlı tasarruflarını azaltacaktır (Aaron, 1982; Özşuca, 1990:49). Teorinin temelinde, bireyin aktif olduğu çalışma döneminde tasarruflarının fazla olduğu kabul edilmektedir. Gerçekte ise, sosyal güvenlik serveti özel serveti dışlayabilmektedir. Sosyal güvenlik serveti, emeklilik döneminde yapılacak ödemelerin bugünkü değeri ile emeklilik dönemindeki vergilerin bugünkü değeri arasındaki farktır. Bugünkü değer kavramı ile, bugün yapılacak toplu ödemeler kastedilmektedir (İzgi, 2004:126).

Hayat devresi modeline yapılan en önemli eleştiri, modelin aile fertleri arasındaki gelir transferleri konusuna cevap verememesidir. Bireyler, kendi yaşam sürelerinden daha uzun bir zamanı dikkate alarak plan yapabilmektedir. Bu şekilde, miras ve bağış gibi yardımlarla aile fertlerine doğru gelir transferi gerçekleştirebilirler. Hayat devresi modelinin bu varsayımı dikkate almaması sonucunda ortaya yeni bir model konulmuştur (Alper, 1985:86).

1.9.4.2. Kuşaklararası Model

Bu model, özellikle Hayat Devresi Modeli'nde yer almayan miras ve yardım gibi unsurları analizine katmaktadır. Kuşaklararası modele göre, sosyal güvenlik sayesinde yaşlılar tarafından daha fazla miras bırakıldığı tespit edilmesine rağmen, yaşlıların çocuklarından aldığı yardım miktarının azaldığı varsayılmaktadır (Blinder, 1976:88).

Kuşaklararası modelde, bireylerin mirasçılarının tüketiminden bir tatmin sağlanması varsayımı miras unsuruna önemli bir rol kazandırmaktadır. Bu modelde, Hayat devresi modeline benzer bir şekilde bireylerin ödedikleri sosyal güvenlik kesintisinin değerine eşit bir sosyal güvenlik karşılığı sağlanması durumunda ekonomik bir etkinin olmayacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca; kuşaklararası model, bireylerden kesilen sosyal güvenlik kesintilerinin sosyal güvenlik karşılıklarından büyük ya da küçük olması durumunda bireylerin iktisadi davranışları üzerindeki toplam etkiyi değiştirmeyeceğini savunmaktadır. Çünkü bireyler miraslarını yaşam boyu kazanacağı servet artışına denk bir şekilde düzenlemeye gideceklerdir (Özşuca, 1990:50).

1.9.4.3. Kısa Hedefli Model

Kısa hedefli modelin temel varsayımlarına göre, bireyler çeşitli nedenlerle rasyonel davranmamaktadırlar. Birey karar verirken belirsizlik altında ve kısa dönemli olarak düşünmektedir. Bu model, hayat devresi ve Kuşaklararası modellerinin ileri sürdüğü belirlilik ve rasyonel davranma varsayımlarına tepki olarak geliştirilmiştir (Alper, 2019: 7).

Bu modele göre, sosyal güvenlik kesintileri sigortalıların harcanabilir gelirlerini ve dolayısıyla tüketimlerini azaltmaktadır. Sigortalılar, gelecekteki sosyal güvenlik kazanımlarını yok sayarak cari tüketim ve tasarruf kararlarını vereceklerdir. Emeklilik hakkı kazanan bireylerde ise durum tam tersi olacaktır. Yani, emekli bireyler tüketimlerini arttıracaklardır. Dağıtım yöntemini uygulayan bir sosyal güvenlik sistemi, çalışan ve emekli kesim olarak bir bütün şeklinde bakıldığında tüketimi ya çok az ya hiç etkilemeyecektir (Aaron, 1982'den aktaran; Özşuca,1990:52).

Söz konusu kısa dönem, bir yıl olabileceği gibi bir ay ya da bir gün gibi bir süreyi de kapsayabilmektedir. Bu kısa dönemde, sosyal güvenlik sisteminin ödemeler, prim kesintileri ve gelir testleri uygulamaları ile bireylerin davranışlarını etkilediği ve

yapılacak analizlerin de bu kısa dönemli etkileri ortaya çıkarma amacına yönelik olması gerektiği belirtilmektedir (Aaron, 1982'den aktaran; Alper, 1985:87).

Yukarıda sayılan üç modelinde, sosyal güvenliğin insan davranışlarına etkisi konusunda kısmi fikirler sunmasına rağmen tüm sistemi açıklamakta yetersiz kaldığı bir gerçektir. Bu durumun en önemli nedeni olarak, sosyal güvenlik sisteminin karmaşık yapısı gösterilebilir. Ancak, genel olarak bakıldığında Hayat devresi modelinin sosyal güvenliğin tasarruflara etkisi konusunda en uygun çerçeveyi sunduğu gözlemlenmektedir (Feldstein, 1974:906).

2. BÖLÜM: TÜRK SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ

2.1. Tarihsel Gelişim

Sosyal güvenlik sistemleri; ekonomik, sosyal, siyasal, demografik değişimlerin etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Bu sayılan koşulların birbirleri üzerinde önemli derecede etkisi bulunmaktadır. Avrupa’da sosyal güvenlik sisteminin oluşmasında, sanayi devrimi ve bunun sonucunda ortaya çıkan işçi sınıfının etkisi gösterilmektedir. Türkiye’de ise ekonomik, sosyal, siyasal ve demografik koşullar farklı bir şekilde ilerleme göstermiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun sanayi devrimine ayak uyduramaması, ciddi manada bir sosyal politikanın oluşmasını önlemiştir. Kısmi ve dar anlamda sosyal koruma ve yardım uygulamaları ise, nitelikli bir sosyal güvenlik sistemine dönüşmemiştir (Güzel ve diğerleri, 2010:26). Dolayısıyla, imparatorluk içinde oluşan bir sosyal güvenlik sisteminden bahsetmek mümkün olmamaktadır. Genellikle tarıma dayalı olan ve sanayileşmemiş topluluklarda aile, çeşitli risk ve tehlikeler karşısında sığınılan en küçük birliktir. Aileyi oluşturan bireyler, ailenin imkanları ölçüsünde sosyal güvenliğe sahip olmaktaydılar. Diğer yandan, adetler, dini yükümlülükler ve aile kuralları gereğince yaşlı fertlere karşı özel bir ilgi gösterilmekteydi (Talas, 1976:589).

İkinci dünya savaşı sonrasında, ülkenin içinde bulunduğu mali durum, çok partili siyasal hayata geçiş, artan sanayileşme ve köyden kente göçlerin artması neticesinde sosyal politika uygulamaları ağırlık kazanmaya başlamıştır. Özellikle 1960’lı yıllar ile birlikte sosyal güvenlik uygulamaları açısından yakalanan olumlu ivme, 1980’li yıllara gelindiğinde yavaşlama ve gerileme dönemine girmiştir (Atatanır, 2009:102).

2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Sosyal güvenlik düşüncesi Türk tarihinin en eski dönemlerine kadar uzanmaktadır. Bilge Kağan, Göktürk yazıtlarında “Çıplak halkı giydirdim, yoksul halkı zengin ettim, milletimi kaygısızca yaşayacak bir hale getirdim” ifadelerine yer vermiştir. Buradan yola çıkarak eski Türk toplumlarında sosyal güvenlik bilincinin oluştuğu söylenebilir (Şakar, 1998:33).

Osmanlı’da, 11. Yüzyıldan itibaren Anadolu’da gelişen ahlak ve dayanışma anlayışına bağlı olarak islami bir esnaf ve sanatkâr teşkilatı kurulmuştur. Kurulan bu topluluğa Ahilik Kurumu adı verilmektedir. Ahilik kurumu, aynı meslek dalından olanlara, hayır

sahiplerine ve diğer insanlara dini duygularla yardımda bulunmuştur. Ahilik kurumuna sadece, sanatkar ve tüccarlar katılabilmekteydi. Fakat zamanla Ahilik Kurumu zayıflayarak yerini Loncalara bırakmıştır. (Korkusuz ve Uğur, 2016: 40). Osmanlı'da esnaf sınıfı 13. Yüzyıldan itibaren ise, **loncalar** şeklinde örgütlenmişlerdir. Loncalar, diğer ülkelerdeki benzeri kurumlar gibi mensuplarının karşılaştığı sosyal ve ekonomik risklere karşı koruma sağlama amacı gütmekteydi. Bu amaçla “orta sandığı” veya “teavün sandığı” adı verilen yardım sandıkları kurulmuştur (Tuncay ve Ekmekçi, 2005:68). Diğer yandan, İmparatorluk'ta aile içi yardımlaşma ve meslek teşkilatları haricinde de hayır kurumları yoksul halka yardım konusunda önemli görevler üstlenmiştir. Bu kurumlar, genelde dini duygulara ve geleneklere bağlı olarak hareket etmekteydi. Örneğin, İslam dininin emirlerinden olan zekat, sadaka ve bağışlar ile zengin kişilerden yoksun kişilere doğru yardım yapılmaktaydı. Bu tarz bireysel yardımlaşmanın dışında **vakıflar** da sosyal yardım kurumu görevini yerine getirmektedir. Vakıflar aracılığıyla köprü, çeşme, mescit gibi birçok kamu hizmeti yerine getirilmekte ayrıca, yoksul kişilere de yardım edilmektedir (Güzel ve Okur, 2003:28). Osmanlı'da sosyal güvenlik fonksiyonu işlevini yerine getiren en önemli kurum olarak; temeli vakıf müessesine dayanan, sağlık ve eğitim hizmetlerinin ifa edildiği **Darü-ş şifa**'lar gösterilebilir. Bilinen en önemlileri arasında; 1399'da Bursa'da kurulan **Yıldırım**, 1470'de İstanbul'da kurulan **Fatih**, 1488'de Edirne'de kurulan **II. Bayezit**, 1550'de İstanbul'da kurulan **Haseki Hürrem Sultan**, 1556'da İstanbul'da kurulan **Süleymaniye**, 1583'de Üsküdar'da kurulan **Nurbanu Valide Sultan**, 1591'de Manisa'da kurulan **Sultan III. Murat** ve 1617'de İstanbul'da kurulan **Sultan I. Ahmet Darü-ş şifa**'ları sayılabilir (Alper, 2016:6).

Osmanlı'da duraklama ve gerileme dönemi ile birlikte başlayan askeri ve ekonomik kayıplar neticesinde geleneksel sosyal yardımlaşma kurumları etkisini yitirmiştir. Osmanlı'da sosyal devlet anlayışının simgesi olan vakıflar, gelirlerini kaybetmiş ve sonucunda sosyal güvenlik işlevlerini yerine getiremez hale gelmişlerdir. Diğer yandan, kapitülasyonlar aracılığıyla yabancılara verilen ticari imtiyazlar neticesinde küçük esnaflar iflasa sürüklenmiştir. Bunun neticesinde de, yardımlaşma sandıkları görevlerini yerine getirememiştir (Alper ve diğerleri, 2015:77).

Tarihimize baktığımızda sosyal güvenliğe yönelik ilk yasal düzenlemenin, tanzimat'ın ilanından 26 yıl sonra uygulanan 1865 tarihli Dilaver Paşa Nizamnamesi olduğunu görmekteyiz. Ayrıca, Dilaver Paşa 1869 tarihli Maadin Nizamnamesi ile Zonguldak'ta

çalışan maden işçilerine sosyal güvenlik hakkı sağlamıştır. Bu politikalar TBMM döneminde de devam etmiş ve 1921 yılında “Ereğli Kömür Havzası Maden İşçisinin Hukukuna İlişkin Yasa” kabul edilmiştir (Uşun, 2005:90). Osmanlı’da yukarıda sayılan uygulamalar dışında başka tedbirlere rastlanmamaktadır. Ancak, memur ve subaylar ile kamu kesiminde çalışanlar için bazı sandıklar kurulmuştur. Bu sandıkları sırasıyla; 1806 yılından kurulan Askeri Tekaüt Sandığı, 1881 yılında sivil memurlar için kurulan Emekli Sandığı, 1890 yılında kurulan Seyrisefain Tekaüt Sandığı, 1909 yılında kurulan Askeri ve Mülki Sandıklarla Tersanei Amirenin İşçi ve Memurları için Emeklilik ve Malullük Sandığı, 1910 yılında kurulan Hicaz Demir-yolu Memur ve Müstahdemlerine Hastalık ve Kazalar için bir Yardım Sandığı ve 1917 yılında kurulan Şirketi Hayriye Tekaüt Sandığı olarak sıralayabiliriz (Talas, 1976:591).

2.1.2. Cumhuriyet Sonrası Dönem

Cumhuriyet’in ilanından 1945 yılına kadar sosyal güvenlik sisteminde kapsamlı bir düzenlemeye rastlanılmamaktadır. Bu dönemde çıkarılan 1930 tarihli Umumi Hıfzıssıhha kanunu ile işçilere sağlık hizmeti verilmesi adına önemli bir adım atılmıştır. 1936 yılında yürürlüğe giren 3008 sayılı İş kanunu ile sosyal sigortaların temel unsurları belirlenmiştir (Talas, 1976:594). İlgili kanunun 107. Maddesinde sosyal sigorta kollarının kurulması öngörülmüştür. Buna istinaden de, 1945 yılından itibaren belirli sigorta dalları ortaya çıkmıştır (Tuncay ve Ekmekçi, 2005:71). 1939 yılında başlayan II. Dünya savaşı nedeniyle, sigorta kurumlarının oluşması savaş sonrası döneme sarkmıştır (Alper, 2016:15).

2.2. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Yapısı

1945 yılında Çalışma Bakanlığı’nın kurulması ile birlikte 1936 tarih ve 3008 sayılı İş kanununun uygulanamayan birçok maddesi de tekrar yürürlüğe geçirilmiştir. 01.01.1946 tarihinde uygulanmaya başlanan, 09.07.1945 tarih ve 4792 sayılı kanun ile birlikte bu kanun kapsamındaki işçilerin sosyal güvenliğini temin etmek üzere “İşçi Sigortaları Kurumu” kurulmuştur. (Alper, 2013:16).

Ülkemizde kabul edilen 1961 ve 1982 anayasaları ile yurttaşların sosyal güvenlik hakkı güvence altına alınmıştır. 31.05.1961 tarih ve 10816 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 1961 anayasasının 48. Maddesinde şu ibarelere yer verilmiştir. “Herkes sosyal güvenlik

hakkına sahiptir. Bu hakkı sağlamak için sosyal sigortalar ve sosyal yardım teşkilatı kurmak ve kurdurmak Devletin ödevlerindedir.” (1961 anayasası, md.48).

09.11.1982 tarih ve 17863 Mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 1982 anayasasının 60. Maddesi ise şu şekildedir: “ Herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.” (1982 anayasası, md.60).

2.2.1. Sosyal Sigorta Kurumları (Primli Rejim)

2.2.1.1. Sosyal Sigortalar Kurumu (S.S.K.)

01/03/1965 tarihinde yürürlüğe giren 506 sayılı kanun ile birlikte; İşçi Sigortaları Kurumu, Sosyal Sigortalar Kurumu adını almıştır (www.sgk.gov.tr). İlgili kanuna göre, hizmet akdine istinaden bir veya birden fazla işveren yanında çalışanlar bu kanuna tabi olarak sigortalı sayılacaktır (506 sk, md. 2).

Kurumun görevi, 506 ve 2925 sayılı kanun hükümlerinin uygulanmasını sağlamaktır. Böylece; 506 sayılı kanun kapsamındaki bireylere iş kazası, meslek hastalıkları, hastalık, analık, malullük, yaşlılık, ölüm risklerine karşı ve 2925 sayılı kanun kapsamındaki bireylere iş kazası, meslek hastalıkları, malullük, yaşlılık ve ölüm risklerine karşı sosyal güvenliklerini temin etmeye yönelik işlemleri yürütmektir (Alper, 1999:72).

Kurumun başlıca gelir kaynağı, işçi ve işverenden kesilen primlerdir. 1947 ile 1994 yılları arasında prim gelirlerinin payı, Kurumun toplam gelirlerinin %85-%90 arasındadır. Kurumun diğer gelirleri olarak; menkul-gayrimenkul kira gelirleri, Kuruma yapılan bağışlar ve genel bütçeden yapılan yardımlar gösterilebilir (Özbek, 2006:290).

4792 sayılı kanunun 19. Maddesinde, genel bütçeden yapılan yardımlar da Kurum gelirleri arasında sayılmıştır. Fakat Sosyal Sigortalar Kurumu’nun kurulduğu tarih olan 1945 yılından 1994 yılına kadar herhangi bir devlet katkısı alınmamıştır. Buna karşın, hükümetler tarafından kurum gelirleri kullanılmıştır (Danacı, 2001:70). Kurumun giderlerini karşılamak üzere, borçlanma veya herhangi bir kanuni düzenleme çıkarılırken, bu kanuni düzenlemenin kuruma getireceği finansal yükün kaynağının gösterilmesi zaruridir (Şakar, 2006:102).

Sosyal Sigortalar Kurumu’nun mali yapısına baktığımızda devamlı açık veren bir bütçeden bahsedebiliriz. Bu durumun sebepleri olarak; erken emeklilik uygulamaları, karşılıksız ödemeler, borçlanma kanunlarını gösterebiliriz (Banger, 2003).

Sigorta kolu	Çalışan prim oranı	İşveren prim oranı	
Malullük/Yaşlılık/Ölüm	9	11	
Hastalık	5	6	
Analık	-	1	
İş kazası/Meslek hastalığı	-	1,5-7	
Toplam	14	19,5-25	33,5-39
Zorunlu Tasarruf	Çalışan	İşveren	
	2	3	
Toplam	2	3	5
			%38,5-44

Tablo 6: SSK Prim Oranları

Kaynak: (TÜSİAD, 1997: 23).

Sosyal Sigortalar Kurumu, kuruluş kanununda idari ve mali açıdan bağımsız olarak tanımlanmıştır. Fakat pratikte bu bağımsızlık uygulanamamıştır. İlgili kanun maddesinin zaman içerisinde sürekli olarak değişikliğe uğraması neticesinde siyasi otoritelerin kurum üzerinde etkileri artmıştır. 1980 yılına kadar SSK yönetiminde ağırlığı oluşturan işçi ve işveren kesiminin yerini, 1980 sonrasında yapılan düzenlemeler ile siyasi otorite tarafından atanan üyeler almıştır (Danacı, 2001:48).

2.2.1.2. Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (BAĞKUR)

Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu, 02.09.1971 tarih ve 1479 sayılı kanun ile kurulmuştur (www.sgk.gov.tr). Bağımsız çalışanlar kanunun ilk zamanlarında sadece uzun vadeli sigorta kollarından (yaşlılık, malullük, ölüm) faydalanmıştır. BAĞKUR, kapsadığı sigortalı sayısı bakımından Türk sosyal güvenlik sisteminin ikinci büyük sigorta kuruluşudur (Alper, 2016:18).

1479 sayılı kanuna göre, Bağkur sigortalıları zorunlu ve isteğe bağlı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Özbek, 2006:315).

İlgili kanunda, kurumun gelir kalemleri şu şekilde sayılmıştır (1479 sk, md.15).

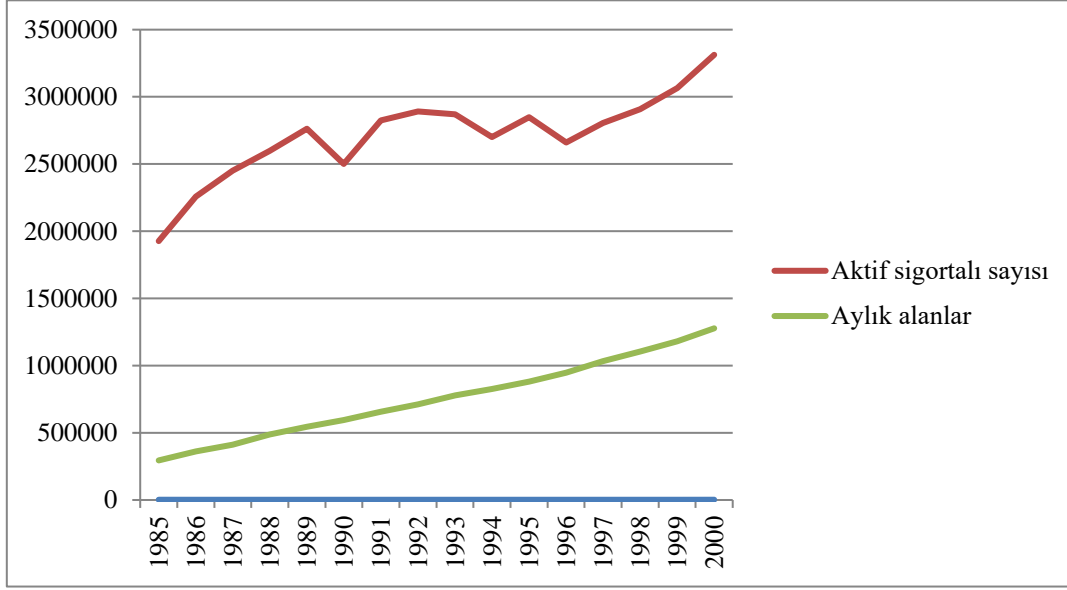
- Sigortalıların ödedikleri primler
- İdari para cezaları
- Kuruma yapılacak bağış ve yardımlar
- Genel bütçeden yapılacak katkılar.

Sigorta kolu	Çalışan prim oranı	İşveren prim oranı	
Malullük/Yaşlılık/Ölüm	20	-	
Hastalık	12	-	
Analık	-	-	
İş kazası/Meslek hastalığı	-	-	
Toplam	32	-	%32

Tablo 7: BAĞKUR Prim Oranları

Kaynak: (TÜSİAD, 1997: 23).

Grafik 1: BAĞKUR Sigortalı Sayıları

Kaynak: (SGK İstatistik Bülteni verileri kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.)

Bağkur'un ilk zamanlarında yapılan bir düzenleme neticesinde; 04.05.1972 tarihi itibariyle, kadın sigortalılarda 40 yaş ve erkek sigortalılar da 45 yaşını dolduran kişilere 10 yıl borçlanma hakkı verilmiştir. Bu ve benzeri kanuni düzenlemeler neticesinde Bağkur'un emekli sigortalı sayısı kısa zamanda 180 bin kişiye ulaşmıştır (DPT, 2001:50).

2.2.1.3. Emekli Sandığı

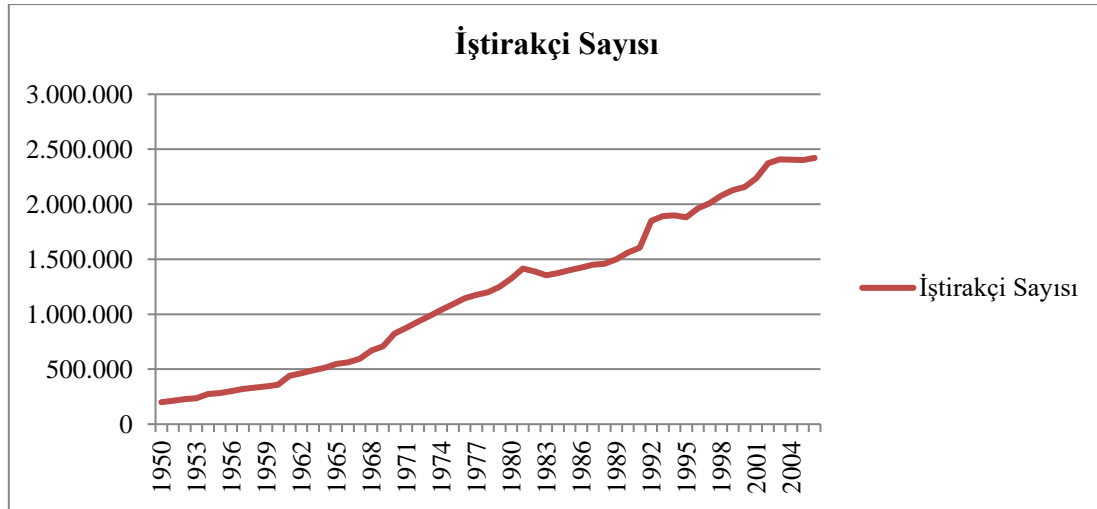
Devlet memurlarına yönelik sosyal güvenlik hizmeti sağlama uygulamaları ilk kez 1866 yılında Askeri Tekaüt Sandığı ile başlamıştır. İlerleyen dönemde, çeşitli kanun ve kurumlar oluşturulmuş olup, 01.01.1950 tarihinde yürürlüğe giren 5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile birlikte kamuda çalışan tüm çalışanlar sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır (Alper, 2016:17).

Emekli Sandığı'nın finansman yöntemi olarak ilk zamanlar kapitalizasyon (fon biriktirme) yöntemi tercih edilmiştir. Ülke ekonomisinde yaşanan istikrarsızlıklar sonucu kronik enflasyon ve devalüasyon ortamı bu yöntemden beklenen faydanın sağlanmasını engellemiştir. 08.07.1971 tarihinde 5434 sayılı kanuna eklenen Geçici 146. Madde ile bu yöntemden ilk kez sapma olmuştur. İlgili kanun maddesine göre, Emekli Sandığı'nın açıkları Maliye Bakanlığı'ndan sağlanacak ödeneklerle karşılanacaktır. İlerleyen zamanlarda Emekli Sandığı, finansman yöntemi olarak dağıtım yöntemine dönmüştür (Kara, 2006:39).

Sigorta kolu	Çalışan prim oranı	İşveren prim oranı	
Malullük/Yaşlılık/Ölüm	15	20	
Hastalık	-	-	
Analık	-	-	
İş kazası/Meslek hastalığı	-	-	
Toplam	35	-	35
	Çalışan	İşveren	
Zorunlu Tasarruf	2	3	
Toplam	2	3	5
			%40

Tablo 8: Emekli Sandığı Prim Oranları

Kaynak: (TÜSİAD, 1997:23).

Grafik 2: Emekli Sandığı Sigortalı Sayıları

Kaynak: (SGK İstatistik Bülteni verileri kullanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.)

Emekli Sandığı Kurumu, Maliye Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet göstermiştir. Kuruluşundan itibaren, sigortalı kapsamı ve sağladığı hizmet bakımında artış gösteren bir seyir izlemiştir (Erol, 2005:95).

2.2.1.4. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, 21.01.1946 tarihinde 4837 sayılı kanun ile İş ve İşçi Bulma Kurumu kuruldu (www.iskur.gov.tr). 7. Kalkınma Planı'nda İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun yeni bir yapılanmaya ihtiyacı olduğundan bahsedilmiştir ve 1995 yılında meclise kanun tasarısı sunulmuştur (7.kalkınma planı, 1995:51).

04.10.2000 tarihinde yayınlanan 617 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile İş ve İşçi Bulma Kurumu yerine Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) kurulmuştur. Ancak, ilgili yasal düzenlemenin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi üzerine, İŞKUR 25.06.2003 tarihinde 4904 sayılı yasa ile resmi olarak kurulmuştur (Çetinkaya, 2011:45).

Türkiye İş Kurumu, istihdamın sağlanması, artırılması, işsizliğin azaltılması politikalarını uygulamak ve işsizlik sigortası işlemlerini yürütmek üzere kurulmuştur (4904 sk, md.1). Kurumun organları, Genel Kurul, Yönetim Kurulu, Genel Müdürlük ve İl İstihdam Kurullarından oluşmaktadır (4904 sk, md.4).

Dünya genelinde değişen ekonomik anlayış ve sürekli gelişen işgücü piyasalarına bağlı olarak İŞKUR'un görev ve yetkileri artırılmış olup, gerekli hukuki düzenlemelere yer verilmiştir. Buna göre, İŞKUR alışılmış iş ve işçi bulma görevinin yanı sıra;

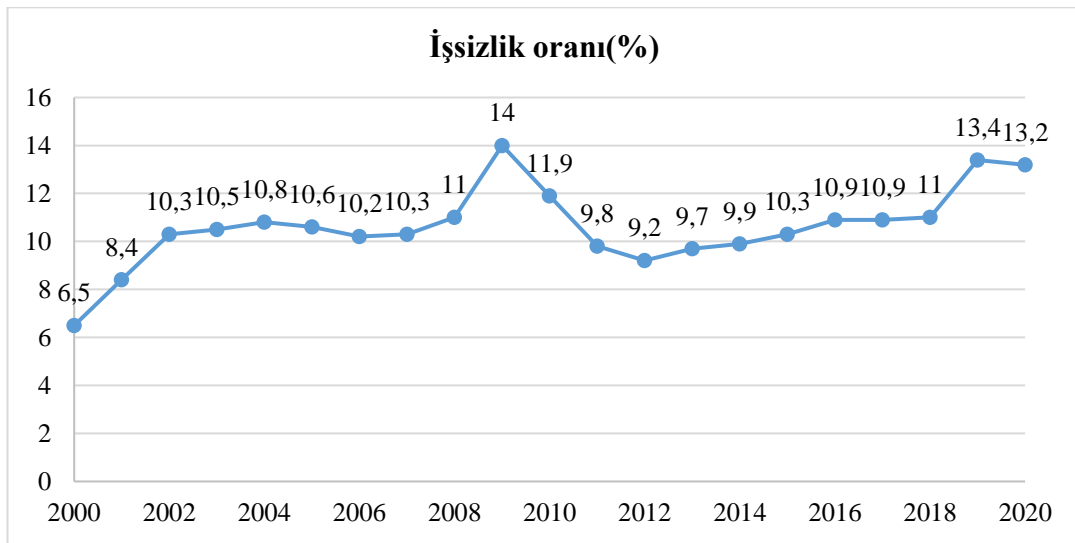
- İşgücü piyasası hakkında detaylı veriye sahip olmak,
- İş arayanlar için nitelikli eğitim kursları düzenlemek,
- İş arayanlara yeni iş fırsatları hakkında yol göstermek,
- Çalışanların mesleki şartlarının daha hale gelmesini sağlamak,
- Yeni iş sektörleri kuran kişiler için teşvikler sağlamak,
- İşsizlik sigortası fonunu kontrol etmek,
- İşten ayrılan kişilerin hak ve alacakları hakkında bilgilendirmek gibi yetki ve sorumluluklara sahiptir (İŞKUR, 2011:25).

Şekil 4: İŞKUR'un Uyguladığı İşgücü Piyasası Programları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 4'de İŞKUR tarafından uygulanan aktif ve pasif işgücü piyasası programlarına yer verilmiştir.

Grafik 3: Yıllara Göre İşsizlik Oranları

Kaynak: TÜİK

Ülkemizde, son yirmi yılda oluşan işsizlik oranı bilgilerine grafik 3’de yer verilmiştir. Özellikle 2008 yılındaki artış dikkat çekmektedir. Buna göre, Amerika’da emlak piyasasında oluşan ve tüm dünyaya yayılan krizin ülkemizi de etkilediği söylenebilir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve çeşitli paydaşlar ile bir araya gelerek 2014 yılında Ulusal İstihdam Stratejisi’ni yayımlamıştır. Ulusal İstihdam Stratejisi, 30 Mayıs 2014 tarih ve 29015 sayılı Resmi Gazete ile birlikte yürürlüğe girmiştir (ÇSGB, 2014).

Ulusal İstihdam Stratejisi’nin temel hedeflerini şu şekilde sıralanabilir:

- 2023 yılı ile birlikte işsizlik oranını % 5 seviyesine indirmek.
- 2023 yılında istihdam oranını % 55 seviyesine çıkarmak.
- Tarım dışı sektörlerdeki kayıt dışılık seviyesini % 15 seviyesine indirmek (ÇSGB, 2014).

2.2.1.5. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)

Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu, 16.05.2006 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde kabul edilerek aynı gün yürürlüğe girmiştir. 5502 Sayılı Kanun ile Sosyal Güvenlik Kurumunun kuruluş, yetki ve görev alanlarına ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. Kurum; idari ve mali açıdan bağımsız bir yapıya sahiptir (5502 sk, md.1). Sosyal Güvenlik Kurumu’nun kuruluş amacı, “sosyal sigortacılık ilkelerine dayalı, etkin, adil, kolay erişilebilir, aktüeryal ve mali açıdan sürdürülebilir, çağdaş standartlarda sosyal güvenlik sistemini yürütmek” olarak tanımlanmıştır (5502 sk, md.3).

5502 sayılı kanun ile birlikte; S.S.K., BAĞKUR ve Emekli Sandığı kurumları yasal olarak faaliyetlerine son vermiş olup, günümüzde Sosyal Güvenlik Kurumu çatısı altında tek bir kuruluş bulunmaktadır (Yılmaz, 2014:119). Bu kanun sayesinde, uzun zamandır tartışılan norm ve uygulama birliğinin sağlanması, sosyal güvenlik hakkının topluma yayılması ve bürokratik işlemlerin azaltılması yolunda önemli bir adım atıldığı söylenebilir (Atatanır, 2009:139).

2009 yılında Sosyal Güvenlik kapsamındaki nüfus sayısı 58.591.604 kişi iken, 2019 yılında %21 oranında artarak 70.704.680 kişiye ulaşmıştır. İlgili dönemde kamu emeklilik sistemi kapsamındaki nüfus oranı %81’den %85’e yükselmiştir.

Sosyal Güvenlik Sistemi için geçmişten beri sürekli bir reform uygulaması dile getirilmektedir. Sosyal Güvenlik reformu hedefinin gerçekleştirilmesi için çeşitli yollar

bulunmaktadır. Bu yollardan en zoru ise, hali hazırdaki sosyal güvenlik kurumlarının ortadan kaldırılarak, tek bir kurum altında toplanmasıdır (Makas, 2004:69).

Sosyal Güvenlik Kurumu'nun kurulması, sosyal güvenlik reformunun en önemli hedeflerinden birisinin gerçekleşmesi bakımından önemlidir. Böylece, 1. Kalkınma planında bir hedef olarak bahsedilen sosyal güvenlik uygulamalarının tek elden gerçekleştirilmesi hedefine tam 40 yıl sonra ulaşılmıştır (DPT, 1963:110).

Sosyal Güvenlik Kurumu'nun gelir ve giderleri, 5502. Sayılı kanununda şu şekilde sayılmıştır: (5502 sk, md.34).

Kurumun Gelirleri:

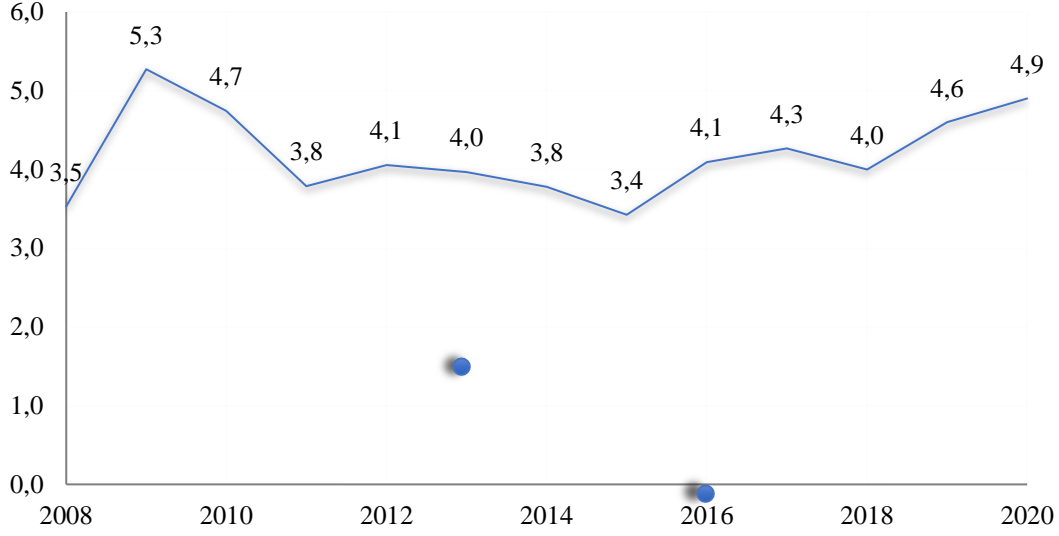
1. Prim gelirleri, idari para cezaları, gecikme zammı ve cezaları,
2. Devlet katkı payları,
3. Taşınır ve taşınmaz mal gelirleri,
4. Primsiz ödemeler karşılığı merkezi bütçeden yapılan aktarmalar,
5. Her türlü kira gelirleri,
6. Bağışlar,
7. Primlerin ve diğer gelirlerin değerlendirilmesi sonucu elde edilen gelirler
8. Diğer gelirler.

Kurumun Giderleri:

1. Sigortalı ve hak sahiplerine ödenen aylık, gelir ve ödenekler,
2. Genel Sağlık Sigortası kapsamında yapılan ödemeler,
3. Primsiz ödemeler karşılığında sigortalı ve hak sahiplerine yapılan her türlü ödemeler,
4. Genel yönetim giderleri,
5. Faiz giderleri,
6. Eğitim ve araştırma giderleri
7. Diğer giderler.

Sosyal güvenlik hakkı anayasal olarak güvence altına alınmış olmasına rağmen, sistemin sürdürülebilirliği açısından gelir ve gider dengesini sağlamak gereklidir. Sosyal Güvenlik Kurumu bütçesinde oluşan açıklar, genel bütçeden yapılan transferler ile kapatılmaktadır.

Sosyal Güvenlik Kurumu Yapılan Bütçe Transferleri/GSYH (%)

Grafik 4: Sosyal Güvenlik Kurumuna Yapılan Transferler (%)

Kaynak: SGK aylık mali istatistikleri.

Yukarıda yer alan grafikte, reform sonrası dönemde Sosyal Güvenlik Kurumuna Yapılan Bütçe transferlerinin GSYH'ya yüzdesel oranı hakkında bilgilere yer verilmiştir. Buna göre, 2015 yılında %3.4 ile en düşük oranda transfer gerçekleşmiş iken, en yüksek transfer %5.3 ile 2009 yılında gerçekleşmiştir.

15.07.2018 tarih ve 30479 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile birlikte SGK'ya verilen görevler şunlardır:

- Ulusal kalkınma strateji ve politikaları ile yıllık uygulama politikalarını göz önünde tutarak sosyal güvenlik politikalarını uygulamak, bu politikaların geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmak.
- Gerçek ve tüzel kişileri hak, yükümlülükleri konusunda bilgilendirmek, bu hak ve yükümlülüklerinin yerine getirilmesini sağlamak.
- Sosyal güvenliğe dair uluslararası gelişmeleri takip etmek, uluslararası kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak, usulüne göre yürürlüğe konulan uluslararası anlaşmaların uygulanmasını sağlamak.
- Sosyal güvenlik alanında faaliyette bulunmak ve kamu kurumları arasındaki koordinasyonu temin etmek.
- SGK'ya mevzuat ile verilen görevleri yapmak (2018/4 Sayılı CBK, md. 405).

Sosyal Güvenlik Kurumu, Genel Kurul, Yönetim Kurulu ve Başkanlık organlarından oluşmaktadır (2018/4 Sayılı CBK, md. 406). Ayrıca, Başkanlığın hizmet birimleri şu şekilde sayılmıştır:

- a. Emeklilik Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- b. Sigorta Primleri Genel Müdürlüğü
- c. Genel Sağlık Sigortası Genel Müdürlüğü
- d. Hizmet Sunumu Genel Müdürlüğü
- e. Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı
- f. Aktüerya ve Fon Yönetimi Daire Başkanlığı
- g. Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı
- h. Personel Daire Başkanlığı
- i. Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı
- j. İnşaat ve Emlak Daire Başkanlığı
- k. Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Merkezi Daire Başkanlığı
- l. Hukuk Müşavirliği Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği (2018/4 Sayılı CBK, md. 413).

2.2.2. Kamu Sosyal Güvenlik Harcamaları (Primsiz Rejim)

Sosyal Güvenlik Sistemi, sosyal güvenliğin gelir ve gider kalemlerini kapsayan bir sistemdir. Bu sistem, kısa ve uzun vadeli sigorta kolları, sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerden meydana gelmektedir (Gümüş, 2010:5).

Sosyal harcamalar, sosyal güvenlik harcamalarını ve kamu yararı sunan hizmetlere yönelik harcamaları kapsamaktadır. OECD, yapılan bir harcamanın sosyal bir harcama olarak sayılabilmesi için bazı kriterler belirlemiştir. Bu kriterlere göre sosyal güvenlik harcamaları sekiz başlık altında sayılmaktadır (Şener, 2010:35-36):

- a. Yaşlılık nedeniyle emekli aylığı, erken emeklilik, yaşlılara evde yapılan hizmet ve yardımlar.
- b. Malullük ödemeleri, kişinin bakımına yönelik yardımlar, iş kazası meslek hastalığı kaynaklı doğan tazminatlar ve sigortalı istirahat ödemeleri.
- c. Koruyucu ve önleyici sağlık harcamaları.
- d. Aile, çocuk ödemeleri ve bununla ilgili yardımlar.

- e. İstihdamı arttırmaya yönelik politikalar ve engelli bireyleri iş hayatına uyumunu sağlamaya yönelik politikalar.
- f. İşsizlik halinde yapılan yapılan her türlü ödeme.
- g. Konut ile alakalı yapılan her türlü yardım ve ödeme.
- h. Düşük gelirli bireylere yönelik ayni ve nakdi yardımlar.

Türk sosyal güvenlik sisteminde, primli rejimin yanında primsiz rejim de bulunmaktadır. Primsiz rejimin, primli rejimden farkı yardımlardan faydalanan kişilerin giderlere katılmamasıdır. Primli rejimin finansmanı sigortalılardan toplanılan primler ile karşılanırken, primsiz rejimin finansmanı devlet bütçesi tarafından karşılanmaktadır. Primsiz rejimin amacı, primli rejim dışında kalan ve yardıma en çok ihtiyaç duyan kişilere ulaşmaktır (Güzel ve diğerleri, 2010:810).

Ülkemizde “sosyal yardım” ifadesi ilk defa 1936 tarihli İş Kanunu’nda yer bulmuştur. Bireylerin maruz kalacakları çeşitli riskler karşısında, zararlarını karşılamak üzere yapılan ödemeler sosyal yardım olarak tanımlanmıştır. Ülkemizde Cumhuriyetin ilanından sonra uzunca bir süre sosyal yardım kuruluşları oluşturulamamıştır. Bu sebeple, ihtiyacı olan vatandaşlara gerekli yardımlar yapılamamıştır (Yılmaz, 2014:112).

Sosyal yardımların genel özellikleri şunlardır: (Çengelci, 1993:9).

- Sosyal yardım, sosyal güvenlik hizmetleri için kullanılan bir araçtır.
- Sosyal yardım, sosyal hizmet kapsamına da girmektedir.
- Sosyal yardımlarda, bireylerin ihtiyaçları karşılık beklemeksizin giderilmektedir.
- Sosyal yardımlar, kanunla kurulmuş resmi kurumlar tarafından yerine getirildikleri takdirde sosyal güvenlik hizmeti olarak değerlendirilmektedir.
- Sosyal yardımlar, nakdi yardımın yanında ayni olarak, bakım, tedavi, rehabilite etme, yetiştirme hizmetleri olarak da yerine getirilmektedir.
- Sosyal yardımlar bireylerin muhtaçlık durumları gözetilerek yapılmaktadır.
- Sosyal yardımlarda, belirli kriterlere göre asgari bir geçim seviyesi belirlenmelidir.

Kamu yardımları, tazminat amaçlı ve sosyal koruma amaçlı olarak ikiye ayrılmaktadır. Ülkemizde uygulanan sosyal güvenlik politikaları neticesinde yapılan yardımları şu şekilde sıralayabiliriz: (Alper, 2016:20).

Tazminat Niteliği Taşıyan Kamu Yardımları:

- a. Muhtaç asker ailelerine yardım: 11.08.1941 tarih ve 4109 sayılı kanun.
- b. Vatani hizmet ve tertibinden ödenen aylıklar: 24.02.1968 tarih ve 1005 sayılı kanun.

- c. Askeri ve sivil kamu görevlilerine yapılan tazminat niteliğindeki ödemeler: 03.11.1980 tarih ve 2330 sayılı kanun.
- d. Yurt içinde ve yurt dışında Türk vatanına ve kültürüne hizmet edenlere yönelik yardımlar: 03.06.1986 tarih ve 3292 sayılı kanun.
- e. Er ve erbaşlara yönelik yardımlar.

Sosyal Koruma Amacı Taşıyan Kamu Yardımları:

- a. Muhtaç ve kimsesiz yaşlılarla muhtaç sakatlara aylık bağlanması: 10.07.1976 tarih ve 2022 sayılı kanun.
- b. Fakir ve muhtaç vatandaşlara yardım: 14.06.1986 tarih ve 3294 sayılı kanun.

2.2.3. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, bireylerin sosyal güvenlik haklarının tek bir kanun altında toplanmasını hedeflemektedir. Bu hedef ilgili kanunun birinci maddesinde şu şekilde ifade edilmektedir: “Bu kanunun amacı, sosyal sigortalar ile genel sağlık sigortası bakımından kişileri güvence altına almak; bu sigortalardan yararlanacak kişileri ve sağlanacak hakları, bu haklardan yararlanma şartları ile finansman ve karşılanma yöntemlerini belirlemek; sosyal sigortaların ve genel sağlık sigortasının işleyişi ile ilgili usul ve esasları düzenlemektir” (5510 sk, md.1).

Yeni sosyal güvenlik sistemi, nüfusun tamamını kapsayan tek tip emeklilik ve sağlık sistemi ile birlikte eşit bir sosyal yardım sisteminin oluşturulmasını amaçlamaktadır (Yılmaz, 2014:96).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı kararıyla İnsan Haklar Evrensel Beyannamesi kabul edilmiştir. 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin Resmi Gazete ile yayımlanması, yayımdan sonra okullarda ve diğer eğitim müesseselerinde okutulması ve yorumlanması ve bu Beyanname hakkında radyo ve gazetelerde münasip neşriyatta bulunulması” kararlaştırılmıştır. Bu bildirin 22. Maddesinde “Her şahsın, cemiyetin bir üyesi olmak itibarıyla, sosyal güvenliğe hakkı vardır; haysiyeti için ve şahsiyetinin serbestçe gelişmesi için zaruri olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakların milli gayret ve milletlerarası iş birliği yoluyla ve her Devletin teşkilatı ve kaynaklarıyla mütenasip olarak gerçekleştirilmesine hakkı vardır” ifadesine yer verilmiştir (TBMM). Sosyal güvenliğin bir insan hakkı olarak tanınması birçok uluslararası belgede yer

almıştır. Ülkemizde de kalkınma planlarında ve birçok raporda sosyal güvenliğin tüm toplumu kapsaması hedefi dile getirilmiştir. İlk kez, birinci kalkınma planında bahsedilen sosyal güvenliğin tüm toplumu kapsama hedefi yolunda 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu bir dönüm noktasıdır. İlgili kanunun kapsamı olarak ikinci maddesinde şu ifadeler yer verilmiştir: “Bu kanun, sosyal sigortalar ile genel sağlık sigortası bakımından kişileri, işverenleri, sağlık hizmet sunucularını, bu kanunun uygulanması bakımından gerçek kişiler ile her türlü kamu ve özel hukuk tüzel kişilerini ve tüzel kişiliği olmayan diğer kurum ve kuruluşları kapsar” (5510 sk. md.2).

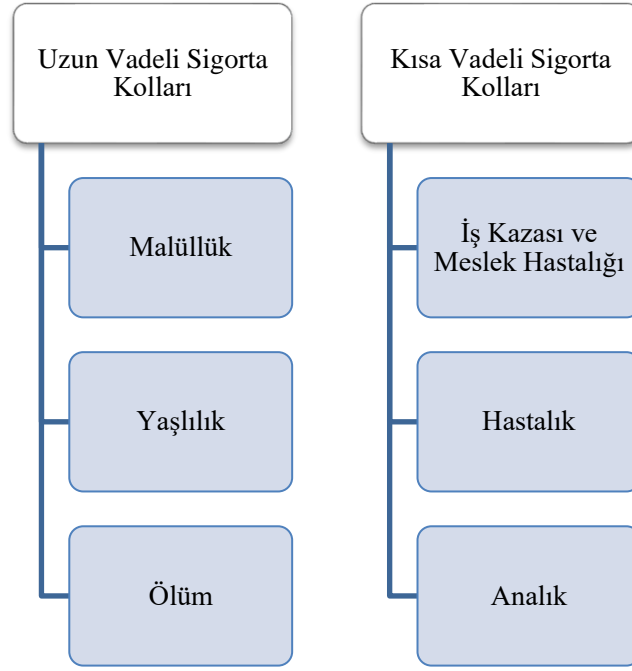
Yıllar	Türkiye Nüfusu	Sosyal Sigorta Kapsamı	Sigortalı Nüfus Oranı
2009	72.561.312	58.591.604	81%
2010	73.722.988	61.526.547	83%
2011	74.724.269	64.088.909	86%
2012	75.627.384	62.899.356	83%
2013	76.667.864	62.789.365	82%
2014	77.695.904	65.060.709	84%
2015	78.741.053	67.330.236	86%
2016	79.814.871	68.212.646	85%
2017	80.810.525	70.363.479	87%
2018	82.003.882	70.196.504	86%
2019	83.154.997	70.704.680	85%

Tablo 9: 2009-2019 Arası Sosyal Güvenlik Kapsamı

Kaynak: SGK İstatistik Bülteni

Tablo 9’da Sosyal Güvenlik reformunu takip eden yıllarda, ülkemizde sosyal güvenlik kapsamında yer alan bireyler hakkında bilgilere yer verilmiştir. 2019 yılı itibariyle toplam nüfusun %85’i genel sağlık sigortası kapsamında güvence altına alınmıştır.

Ülkemizde şu anda uygulanan sosyal sigortaların kanuni dayanağını 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası oluşturmaktadır. Sosyal Sigortalar, uzun vadeli ve kısa vadeli sigorta kollarından oluşmaktadır.

Şekil 5: Sosyal Sigorta Kolları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1990'lı yıllar ile birlikte Dünya genelinde tartışılmaya başlanan sosyal güvenlik reform hareketleri Ülkemizde de karşılık bulmuştur. Ülkemizde 1999 yılında 4447 sayılı kanunun kabul edilmesiyle başlayan reform hareketleri, 01.10.2008 tarihinde uygulanmaya başlanan 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası kanunu ile dönüm noktasına ulaşmıştır.

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, sosyal güvenlik sisteminin finansman yapısını doğrudan etkileyen yaş, prim, ödeme gün sayısı, aylık bağlama oranı, güncelleme katsayısı gibi parametrelerle ilgili önemli değişiklikler yapmıştır. Bu önemli değişikliklerden birisi de, emeklilik yaşı ile ilgili yapılan düzenlemedir. Kanunun 28. Maddesine göre, ilk sigorta girişleri bu kanundan sonra olan kişiler kadın ise 58 yaş, erkek ise 60 yaş ve 9000 gün uzun vadeli sigorta kollarına göre prim ödemeleri halinde emekli olacaklardır. Ayrıca, yıllara göre kademeli olarak artan yaş şartları şu şekildedir: (5510 sk. md.28).

- * 01/01/2036 ilâ 31/12/2037 tarihleri arasında kadın için 59, erkek için 61,
- * 1/1/2038 ilâ 31/12/2039 tarihleri arasında kadın için 60, erkek için 62,
- * 1/1/2040 ilâ 31/12/2041 tarihleri arasında kadın için 61, erkek için 63,
- * 1/1/2042 ilâ 31/12/2043 tarihleri arasında kadın için 62, erkek için 64,

- * 1/1/2044 ilâ 31/12/2045 tarihleri arasında kadın için 63, erkek için 65,
- * 1/1/2046 ilâ 31/12/2047 tarihleri arasında kadın için 64, erkek için 65,
- * 1/1/2048 tarihinden itibaren ise kadın ve erkek için 65.

11. kalkınma planında Sosyal Güvenlik Sistemi ile ilgili belirlenen hedefleri ise şu şekilde sıralayabiliriz (SBB, 2019:49):

- 2018 yılında %4 olan; SGK'ya yapılan bütçe transferlerinin GSYİH'ya oranını, 2023 yılında %3,2' ye düşürmek.
- 2018 yılında %82,9 olan toplam prim tahsilat oranını, 2023 yılında %88,1'e yükseltmek.
- 2018 yılında %85,6 olan nüfusun sosyal sigorta kapsamı oranını, 2023 yılında %92,0'a çıkartmak.

2.2.4. İşsizlik Sigortası

İşsizlik sigortası; aktif olarak bir iş yerinde çalışan bireylerin çalışma yeteneklerine sahip olmasına rağmen, kendi iradeleri dışında işini kaybetmeleri sonucu belirli bir süre yapılan nakdi ödeme şeklindeki zorunlu sigorta türüdür (4447, md.47). İşsizlik yardımları, öncelikle işini kaybeden kişilerin ve ailelerinin ekonomik sıkıntılarını gidermek için planlanmıştır. Bunun yanında, işsizlik yardımları ekonomik durgunluk dönemlerinde, işsiz kalan bireylere katkı sağlayarak tüketime olan talebi arttırarak piyasanın canlanmasına katkı sağlar (Stone ve Chen, 2014:9). İşsizlik sigortasının öncelikli hedefi işsiz kalan bireylere gelir güvencesi sağlamaktır. Böylece, işsiz birey ve ailesinin yaşam koşulları yeni iş bulana kadar korunabilecektir (Başterzi, 1996:53).

Dünya genelinde çoğu ülkede, işsizlik sigortasından sadece bağımlı çalışanlar faydalanabilmektedir. Bu durumun istisnası olarak, sadece İsveç, Finlandiya, Danimarka ve Lüksemburg'da bağımsız çalışanların da faydalanabildiği işsizlik sigorta programları mevcuttur. İşsizlik sigortası, genellikle sanayi ve ticaret kesiminde çalışanları kapsamaktadır. Tarım, ulaştırma gibi mevsimsel sektörlerde çalışan kesim için işsizlik sigortasının uygulanmasında zorluklar yaşanmaktadır. Bu sigortadan yararlanmak için, kişinin çalışırken işini kaybetmesi gerekir. Buna rağmen, Fransa ve Belçika gibi ülkelerde bir meslek okulunu bitiren, elinde diploması olan fakat iş bulamayan gençler de işsizlik sigortasından yararlanabilir (Tuncay ve Ekmekçi, 2006:380)

Dünya geneline baktığımızda, işsizlik sigortası ilk kez 1893 yılında İsviçre’de uygulanmıştır. İsviçre’yi 1907 yılında Danimarka, 1911 yılında İngiltere ve İrlanda’da takip etmiştir. İsviçre’de uygulanan işsizlik sigortası sistemi başlangıçta isteğe bağlı olmasına rağmen, ilerleyen dönem ve değişen sosyo ekonomik şartlara bağlı olarak zorunlu bir sigorta türü haline gelmiştir (Dinççay, 2022:445).

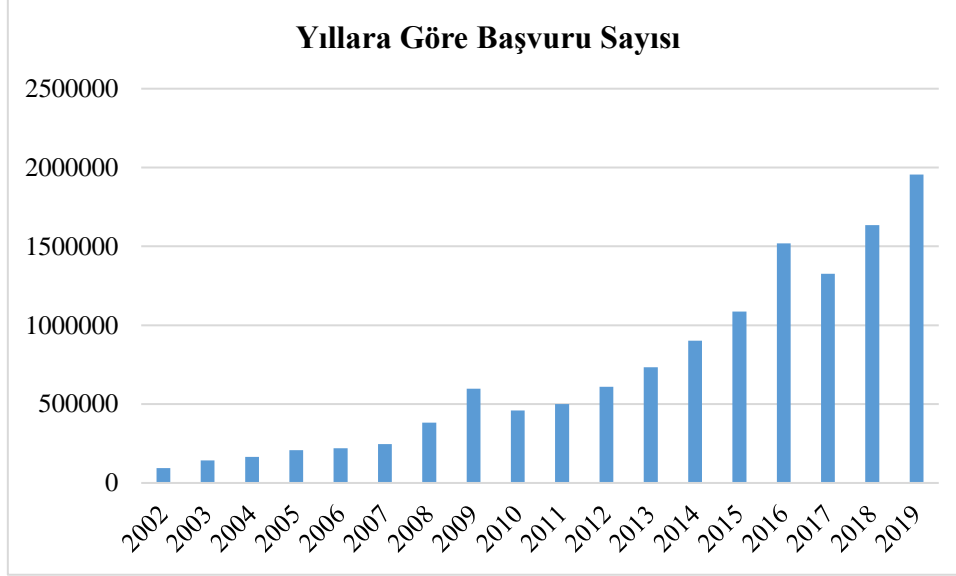
ILO, 1934 yılında kabul ettiği “Unemployment Provision Convention” adlı 44 numaralı sözleşme ile üye ülkelere işsizlik sigortası zorunluluğu getirmiştir (ILO, 1934). Ülkemizde işsizlik sigortası 1950’li yıllar ile birlikte gündeme gelmiştir. 1959 yılında İş ve İşçi Bulma Kurumu ile Çalışma Bakanlığı işsizlik sigortası ile ilgili ilk kez kapsamlı bir çalışma ortaya koymuşlardır (Göktaş, 2022:235). Bu tarihten itibaren, tüm kalkınma planlarında işsizlik sigortasından bahsedilmiştir. 1960’lı yıllarda ILO ve ABD’den gelen uzmanlar ile birlikte çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda, kurumların tekrar organize edilmesi, bölgelerarası uygulamaların farklılıklar göstermesi, dönemlik ve geçici işlerin kapsam dışında bırakılması tavsiye edilmiştir (Şakar, 2006:307).

Buna rağmen, ülkemizde işsizlik sigortası uygulaması çok geç yürürlüğe girmiştir. İşsizlik sigortası, 25.08.1999 tarihinde 4447 sayılı kanun ile kabul edilmiş olup, Resmi Gazete’de yayımlanmasının ardından uygulanmaya başlanmıştır. Böylece, çalışanlar için işsizlik riski güvence altına alınarak, işsizlik sigortası zorunlu bir sigorta kolu olarak uygulamada yer almıştır (Turbay, 2022:26).

İşsizlik sigortası, ülkelerin ekonomik büyüme seviyeleri ile ilişkilidir ve diğer sigorta kollarına kıyasla daha az sayıda ülkede yer alan bir sigorta koludur. 2010 yılı itibariyle, sosyal güvenlik programı olan 172 ülkeyi incelediğimizde; 171 tanesinde malullük, yaşlılık ve ölüm, 167 tanesinde iş kazaları ve meslek hastalıkları, 129 tanesinde hastalık ve analık, 103 tanesinde aile sigortaları mevcut iken sadece 85 tanesinde işsizlik sigortası bulunmaktadır. Bu ülkelerin de çoğunluğu gelişmiş ekonomiye sahip ülkelerdir (Alper, 2013:316).

Ülkemizde işsizlik sigortası prim oranları, % 2 işveren, % 1 işçi ve %1 devlet payı olarak uygulanmaktadır. (4447, md. 49). İşsiz kalan kişinin; işten ayrılmadan önceki son dört ay sigortası olmak şartı ile son üç yıl içerisinde 600 gün sigortası olan kişilere 6ay, 900 gün sigortası olan kişilere 8 ay, 1080 gün sigortası olan kişilere 10 ay işsizlik ödemesi yapılmaktadır (4447, md. 50).

Ülkemizde, işsizlik sigortasına ait primlerin takibinden ve toplanmasından Sosyal Güvenlik Kurumu sorumlu olup, bunun dışındaki tüm iş ve işlemler İŞKUR sorumluluğu altında düzenlenmiştir (4447, md. 46).

Grafik 5: Yıllara Göre İşsizlik Sigortası Başvuru Sayısı

Kaynak: İŞKUR Faaliyet Raporları.

Grafik 5’de yer alan verilere bakıldığında, genel olarak yıllara göre devamlı bir artış gözlemlenmektedir. İncelenen dönemde, sadece 2010 ve 2017 yıllarında bir önceki yıla göre başvuru sayısında bir azalış tespit edilmiştir. 2019 yılında, toplam 1.955.041 kişi işsizlik ödeneğine başvurmuş olup, bu kişilere toplamda 7.985.061,239 TL ödeme gerçekleştirilmiştir.

Dünya genelinde işsizlik sigortası uygulamalarına bakıldığında, işsizlik sigortasından yararlanma süreleri, koşulları ve miktarları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Ülke uygulamalarında, işsizlik ödeneğine hak kazanma koşulları için kolaylık sağlandıkça ödeme süresinin kısa ve ödeme miktarlarının az olduğu görülmektedir. Diğer yandan, işsizlik ödeneğine hak kazanma şartları zorlaştıkça, ödeneğin süresinin ve miktarının arttığı tespit edilmiştir. İşsizlik ödeneğinin süresi ve miktarı konusunda düzenleme yapılırken, ülkenin içinde bulunduğu sosyo ekonomik koşullar önem kazanmaktadır. Özellikle, 1970 yılındaki ekonomik krizde olduğu gibi yüksek işsizlik dönemlerinde işsizlik ödeneği süresi arttırılma eğilimi gösterebilir (Bektaş, 2016:206).

2.2.5. Bireysel Emeklilik Sistemi

Bireysel emeklilik sistemi, bireylerin aktif olarak çalıştıkları dönemdeki kazançlarını belirli fonlara yatırım yaparak değerlendirdiği ve emeklilik dönemlerinde ek kazanç elde ettikleri özel emeklilik sistemidir. Bu sayede, elde edilen uzun süreli yatırım fonları ile ülke ekonomisine ek kaynak oluşturulmakta ve bireylerin emeklilik dönemlerindeki refahlarının artırılması hedeflenmektedir (Öztürk, 2010:5). OECD' ye göre; bireysel emeklilik sistemi özel kurum ve kuruluşlar eliyle yönetilen emeklilik fonlarının bütünü temsil etmektedir (OECD, 2019).

Bireysel emeklilik sistemi ile ilgili yapılan ilk uygulama, 1875 yılında Amerikan Demiryolu şirketi tarafından gerçekleştirilmiştir (Seburn, 1991:16).

Temel olarak yaşlanan nüfus ve artan emekli maaşlarının devlet bütçelerine getirdiği yük nedeniyle, 1981 yılında Şili ve birçok ülke emeklilik kanunlarında yeni yasal düzenlemeler başladı. Ülkelerin emeklilik sistemlerinde reforma gitmelerinin altında yatan temel neden, emeklilik fonlarında biriken miktarın özel tasarrufları artırarak, uzun süreli yatırımı teşvik etmektir (Kayhan ve Egrican, 2021:587). Bunun yanında, bireysel emeklilik fonları verimli sermaye dağılımına katkı sağlayarak verimliliği arttıracak ve ekonomik büyümeye katkı sağlayacaktır (Guerard ve Jenkis, 1993:7).

Avrupa ülkelerinde düşük doğum oranı ve artan yaşlı nüfusa bağlı olarak aktif/pasif dengesinin bozulması, kamu sosyal harcamalarının artması neticesinde kamu sosyal güvenlik programlarına ek olarak özel emeklilik programları da teşvik edilmektedir. Buna göre, İsveç 2001, Almanya 2002 ve İtalya 2003 yılından itibaren tamamlayıcı sosyal güvenlik programlarını teşvik eden kanuni düzenlemeleri hayata geçirmiştir (Tuncay ve Ekmekçi, 2005:402).

OECD Pensions at Glance raporuna göre, bireysel emeklilik sistemi OECD üye ülkelerin üçte birinden fazlası için önemli bir rol oynamaktadır (OECD, 2019).

Ülkemizde bireysel emeklilik sistemi, sosyal güvenlik reformunun bir parçası olarak düşünülmüştür. 07.04.2001 tarihli ve 24366 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi kanunu ile birlikte sistem uygulamaya geçmiştir (4632 sk.). Bireysel Emeklilik Sistemi'nin temelinde, bireylerden toplanan tasarrufların değerlendirilmesi, biriken paranın kişiye toplu olarak ödenmesi ya da maaş olarak ödenmesi hedeflenmektedir. Bu sistem ile, kişiye sağlık ve diğer hizmetler

sunulmaz. Bireysel Emeklilik Sistemi, Sosyal Güvenlik Sistemi'nin bir ayağını oluşturmaktadır (EGM, 2022).

Bireysel Emeklilik Sistemi'ne üye olmak isteyen katılımcıların, ödemeleri gereken prim miktarları, ödeme süreleri, biriken fonların kullanım alanları, katılımcıların hak ve yükümlülükleri bireysel emeklilik sözleşmeleri çerçevesinde belirlenmektedir (4632 sk. md.4). Katılımcı, Bireysel Emeklilik Sistemi'nde asgari on yıl devam etmek ve 56 yaşını tamamlamak şartlarını sağladığında emekli olur (4632 sk. md. 6).

4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi kanunu'nda 2017 yılında yapılan bir değişiklik ile Otomatik Katılım sistemi uygulaması getirilmiştir. İsteğe bağlı Bireysel Emeklilik Sistemi ile ortak altyapıyı kullanan Otomatik Katılım Sistemi'de benzer kurallar içermektedir. Sistem tarafından BES üyelerinin maaşlarından kesilen katkı payının 30% kadarı kadar tutar devlet teşviği olarak fon hesabına dahil edilmektedir. Bunun yanında, OKS'ne ilk kez kayıt olduğunuzda bir kereye mahsus 1.000 TL ilave katkı fon hesabına yatmaktadır (EGM, 2022).

Özel Sektör Çalışanlarının Otomatik Katılım Sistemi'ne geçişi:

- 1000 ve üzeri çalışan sayısı olan işverenler 01.01.2017
- 250- 999 arası çalışan sayısı olan işverenler 01.04.2017
- 100- 249 arası çalışan sayısı olan işverenler 01.07.2017
- 50- 99 arası çalışan sayısı olan işverenler 01.01.2018
- 10- 49 arası çalışan sayısı olan işverenler 01.07.2018
- 5- 9 arası çalışan sayısı olan işverenler 01.01.2019 tarihinden itibaren ve

Kamu Sektör Çalışanlarının Otomatik Katılım Sistemi'ne geçişi:

- 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nun eki 1,2,3 ve 4 sayılı cetvellerde yer alan kamu kurum ve kuruluşları 01.04.2017
- Yerel Yönetimler, KİT'ler, BİT'ler ve diğer kamu kurum ve kuruluşları 01.01.2018 tarihinden itibaren olmak üzere gerçekleştirilecektir (EGM, 2022).

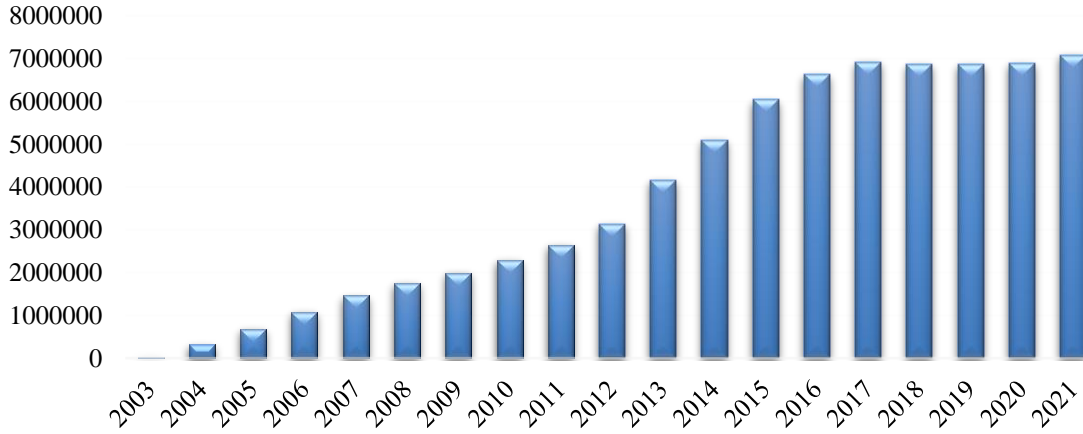
YILLAR	BES FONLARI/ %GSYİH	YURT İÇİ TASARRUF/ %GSYİH
2010	2.21	22.45
2011	3.81	23.69
2012	3.4	23.96
2013	4.16	24.68
2014	4.64	25.61
2015	4.61	26.17
2016	4.72	25.86
2017	2.54	27.01
2018	2.46	29.14
2019	2.94	27.6
2020	3.36	28.01

Tablo 10: Ülkemizde BES Fon Büyüklükleri ve Yurt içi Tasarruf Oranları(%)

Kaynak: OECD. <https://stats.oecd.org/>

Tablo 10’da 2010-2020 yılları arasında BES Fonları ve Yurt içi Tasarruf oranları hakkında bilgilere yer verilmiştir. 2013-2016 yılları arasındaki dönemde hem BES Fonları’nın hem Yurt içi Tasarrufların artış eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Bunun yanında, 2017 yılında ani bir düşüş olmuştur. 2017 yılında kanunlaşan OKS uygulaması ile birlikte tekrar yükseliş gözlenmektedir.

Yıllara Göre Katılımcı Sayısı

Grafik 6: Yıllara Göre BES Katılımcı Sayısı

Kaynak: Emeklilik Gözetim Merkezi.

Grafik 6’da 2003-2021 yılları arasında ülkemizde Bireysel Emeklilik Sistemi’nde yer alan katılımcı sayısı hakkında bilgilere yer verilmiştir. 2003 yılında 15.245 kişi olan katılımcı sayısı, 2021 yılında 7.092.021 kişiye ulaşmıştır. 2013 yılında başlayan devlet

teşviki uygulaması ile birlikte, takip eden yıllarda sisteme kayıt olan kişi sayısı artış göstermiştir. Bununla birlikte, devlet katkısı uygulamasının ilk yıllarındaki yatırımcı ilgisi ilerleyen yıllarda devam etmemiştir.

Ülkemizde, Sosyal güvenlik alanında meydana gelen gelişmeleri şu şekilde tarihsel olarak sıralayabiliriz:

- 1865 – Dilaver Paşa Nizamnamesi
- 1866 – Askeri Tekaüt Sandığı
- 1881 – Sivil Memurlar Sandığı
- 1921 – 151 Sayılı Ereğli Maden Amelesinin Hukuna Müteallik Kanunu
- 1926 – 895 Sayılı İmalatı Harbiye Teavün ve Sigorta Sandığı
- 1934 - 2454 Sayılı Devlet Demir Yolları ve İdaresinin Memur ve Müstahdemleri Tekaüt Sandığı
- 1935 – Telgraf ve Telefon İdaresi Biriktirme ve Yardım Sandığı
- 1936 – 3008 Sayılı İş Kanunu
- 1937 – 3137 Sayılı Deniz Yolları ve Akay İşletmeleriyle Fabrika ve Havuz İdareleri Memur ve Müstahdemleri Tekaüt Sandığı
- 1937 – 3022 Sayılı T.C. Ziraat Bankası Memurları Tekaüt Sandığı
- 1938 – Emlak ve Eytam Bankası Memurları Tekaüt Sandığı
- 1938 – T.C. Merkez Bankası Memurları Tekaüt Sandığı
- 1938 – Devlet Hava Yolları Umum Müdürlüğü Memur ve Müstahdemleri Tekaüt Sandığı
- 1945 – 4772 Sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları kanunu
- 1945 – 4792 Sayılı İşçi Sigortaları Kurumu Kanunu
- 1946 – Çalışma Bakanlığı'nın kurulması
- 1949 – 5434 Sayılı Emekli Sandığı Kanunu
- 1950 – 5417 Sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu
- 1951 – Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu
- 1952 – 5953 Sayılı Basın İş Kanunu
- 1954 – 6379 Sayılı Deniz İş Kanunu
- 1961 – 1961 Anayasası'nın 48. Maddesi
- 1961 – 205 Sayılı Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK)
- 1965 – 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu

- 1971 – 1479 Sayılı Bağ-kur Kanunu
- 1983 – 2925 Sayılı Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu
- 1983 – 2926 Sayılı Tarımda Kendi Nam ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu
- 1999 – 4447 Sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu
- 2001 – 4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu
- 2006 – 5502 Sayılı Kanun ile Sosyal Güvenlik Kurumu'nun kuruluşu
- 2008 – 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu

3. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE SOSYAL GÜVENLİK HARCAMALARININ TASARRUFLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

3.1. Ampirik Literatür

Sosyal güvenlik sistemi, ekonomik hayatta önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal güvenlik politikaları, sadece yaşlılar için bir koruma aracı değildir. Aynı zamanda, ekonomik sistemde otomatik bir istikrar sağlayıcı, gelirin yeniden dağıtım yöntemi, sermaye birikimi ve emek arzını etkileyen önemli bir faktördür (Hu, 1979:274).

Sosyal güvenlik sistemi, bireylerin hem çalışma hem emeklilik dönemlerinde olmak üzere hayatlarının büyük bir bölümünü etkiler. Sosyal güvenliğin tasarruf, iş gücü arzı ve gelir dağılımı üzerindeki etkileri, sistemin değiştirilip değiştirilemeyeceğine dair tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Teorisyenler, sosyal güvenliğin etkilerini incelemek için alternatif analitik çerçeveler geliştirmişlerdir. Fakat bu geliştirilen analitik çerçeveler aşırı varsayımlar barındırdıklarından dolayı, tüm çalışmalarda ortak bir sonuca varılamamıştır. Sonuç olarak, sosyal güvenliğin tasarruflar ve iş gücü arzı üzerindeki etkisini ölçmek zordur ve böyle karmaşık bir sistemin insan davranışını ne şekilde etkileyeceği tam olarak anlaşılamamıştır (Aaron, 1982:10).

Ekonomi biliminde bireylerin tasarruf davranışları üzerinde ortak bir teorik modelin kurulamamış olması ve bu alandaki görüş ayrılıklarının devam etmesi sonucunda, sosyal güvenliğin tasarruflar üzerindeki etkisini araştıran çalışmaların seyri de etkilenmiştir (Carmicheal ve Hawtrey, 1981:332). Bu alanda yapılan çalışmalar arasında, 1954 yılında Modigliani ve Brumberg’in kaleme aldığı “The Life Cycle Hypothesis” adlı çalışma öncülük oynamaktadır. Modigliani ve Brumberg modeli; bireysel tüketici fayda fonksiyonunu dikkate alarak, toplam fayda fonksiyonunun kişinin mevcut ve gelecek dönemlerdeki toplam tüketiminin bir fonksiyonu olduğunu varsayar. Bireyler, kendilerine sunulan kaynaklara bağlı olarak, toplam faydalarını maksimize etmek eğilimindedirler (Modigliani and Brumberg, 1963:55).

Hayat Devresi Modeli (The Life Cycle Model), modern tasarruf teorisinin ana fikridir. Çünkü bu model ile rasyonel hane halkı davranışının mikroekonomisi ile tasarruf oranlarının makroekonomisi arasındaki bağlantı sağlanmaktadır. Bu teorinin ana fikri, büyüyen bir ekonomide, genç işçilerin sayısı daha fazla olup, kazançları da yaşlı

emeklilere göre daha fazladır. Böylece, toplam tasarruf pozitif olmaktadır (Feldstein, 1976:77).

Hayat Devresi Modeli, sigortalı bireylerin tüm hayatlarını kapsayan bir plan yaptıklarını varsayar. Bireyler, sahip oldukları ödeneklerin şimdiki ve gelecekteki tutarını tam olarak tahmin edebilmekte olup iktisadi kararlarını bu doğrultuda almaktadırlar. Bunun yanında, sahip oldukları tüm gelir hakkında tam bilgi sahibi olan bireyler gelirlerinin tamamını tüketmek ve miras bırakmamak niyetindedirler. Bu yüzden, yaşlı bireylerin daha çok tasarruf eğilimi göstermeleri beklenmektedir (Aaron, 1982:11'den aktaran; Alper, 1985:86).

Sosyal Güvenlik sisteminin varlığı, bireylerin emeklilik dönemlerinde tüketimleri için gerekli olan birikimleri sağlamaktadır. Böylece, bireyler emeklilik dönemlerinde sahip olacakları gelir garantisine güvenerek özel tasarruflarını azaltmayı tercih etmektedirler. Buna, “varlık ikame etkisi” denilmektedir. Diğer yandan, sosyal güvenlik politikalarının bireyleri erken emekliliğe teşvik etmesi sonucunda, emeklilik dönemleri uzamaktadır. Bu durumun bilincinde olan bireyler, çalışma dönemlerinde daha çok tasarruf ederek, emeklilik dönemlerindeki yaşamını ikame ettirme eğilimindedir. Buna “emekliliği teşvik etkisi” denilmektedir. Sosyal güvenliğin tasarruflar üzerindeki net etkisi, bu iki zıt etkinin yönüne göre ortaya çıkacaktır (Feldstein, 1974:908). Eğer varlık ikamet etkisi, emekliliği teşvik etkisinden daha güçlü ise bireylerin tasarrufları azalacaktır. Diğer yandan, emekliliği teşvik etkisi daha güçlü ise bireylerin tasarrufları artacaktır. Feldstein, bu belirsizliği çözmek için ekonometrik analizlere başvurmuştur. Feldstein'in çalışmalarının temelini, toplam tüketim fonksiyonuna eklenen “sosyal güvenlik serveti” değişkeni oluşturmaktadır. Bu model, Ando ve Modigliani (1963) tarafından geliştirilen hayat devresi tüketim fonksiyonundan uyarlanmıştır (Leimer ve Lesnoy, 1982:607). “Sosyal güvenlik serveti” kavramı net sosyal güvenlik serveti ve brüt sosyal güvenlik serveti olmak üzere iki farklı şekilde tanımlanmıştır. Brüt sosyal güvenlik serveti (t) yılında çalışan ve emekli olan tüm bireylerin alacakları emeklilik gelirlerinin (t) yılındaki bugünkü değeridir. Net sosyal güvenlik serveti ise, bu değerden (t) yılında çalışan bireylerin ödedikleri sosyal güvenlik primlerin bugünkü değerinin çıkarılması ile elde edilir (Feldstein, 1974:911).

Sosyal güvenlik programlarının zorunlu tasarruf ve emekli aylığı yardımlarının, tasarruf davranışlarını nasıl etkileyeceğine dair popüler olmuş fakat üzerinde uzlaşılmamış iki

argüman bulunmaktadır. Geleneksel tasarruf teorisine göre; zorunlu kamu tasarrufu arttıkça, özel tasarrufları azalmaktadır. Diğer yandan; ikinci argümana göre ise, sosyal güvenlik bireylere yeterli bir emeklilik geliri garanti ettiği için tasarrufları arttıracaktır (Munnell, 1974:553).

Sosyal güvenliğin tasarruflar üzerindeki etkilerini inceleyen teorik görüşler incelendiğinde, birbirine zıt görüşler ortaya konulmuştur. Bu yüzden, sosyal güvenliğin tasarruflar üzerindeki etkisini ve boyutunu ölçmek için ampirik çalışmalara gerek duyulmuştur (Lesnoy ve Leimer, 1985:18). Sosyal güvenliğin tasarruflar üzerindeki etkisini inceleyen ampirik çalışmalar, üç temel gruba ayrılmaktadır (Alper, 1985:118).

- Zaman serileri verileri ile yapılan ampirik çalışmalar
- Mekan serileri verileri ile yapılan ampirik çalışmalar
- Milletlerarası mekan serileri ile yapılan ampirik çalışmalar.

Gerek sağladığı kolaylıklar gerek ise, verilerin niteliği itibariyle zaman serileri verileri en çok tercih edilen veri türü olmuştur. Aşağıda, zaman serisi verileri kullanılarak yapılan çalışmalara örnekler gösterilmektedir.

Feldstein; 1974 yılında A.B.D. için yaptığı çalışmada 1929-1971 yıllarını analiz etmiştir. Fakat bu hesaplamada savaş yılları olan 1941-1946 dönemini hariç tutmuştur. Feldstein, analiz sonucunda sosyal güvenliğin tasarruf eğilimini azalttığı sonucuna varmıştır. Ayrıca, bu azalmanın miktarını da hesaplamış olup, sosyal güvenliğin özel bireysel tasarrufları %50 oranında azalttığını tespit etmiştir (Feldstein, 1974).

Munnell; 1974 yılında A.B.D. için yaptığı çalışmada 1900-1971 yıllarını araştırmıştır. Bu çalışmaya göre, 1946-1971 dönemi hariç tutulursa sosyal güvenlik primlerinin bireysel tasarruflarda 47-64 dolar arasında azalmalara neden olduğu sonucuna varılmıştır (Munnell, 1974:563).

Barro; 1977 yılında A.B.D. için sosyal güvenliğin tasarruflara etkisini 1929-1974 dönemini incelemiştir. Barro, modele farklı değişkenler ekleyerek yaptığı çalışmasında, sosyal güvenliğin tasarruflar üzerindeki önemli bir etkisinin olmadığını belirtmiştir (Barro, 1977:15).

Darby; 1978 yılındaki çalışmasında 1947-1974 dönemi için hesaplamalar yapmıştır. Bu hesaplama sonuçları, sosyal güvenliğin tasarrufları etkilediği fikrini desteklememektedir (Darby, 1978'den aktaran; Esposito, 1978:15).

Esposito; 1978 yılında Feldstein, Munnell, Barro ve Darby' e ait çalışma sonuçlarını çeşitli istatistiki testlere tabi tutarak değerlendirmiştir. Esposito'ya göre, yeni modellere ve yeni çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte, sosyal güvenliğin tasarruflara etkisinin olmadığı ya da çok az olduğu gözlemlenmiştir (Esposito, 1978:16).

Feldstein; 1974 yılında Ticaret Bürosu'nun milli gelir verilerini tekrar yayımlaması üzerine temel denklemi kullanarak yeni bir hesaplama yapmıştır. Feldstein, yaptığı hesaplama ile zaman serilerindeki yetersizlikleri tespit etmiştir. Bunlar; (Feldstein, 1979:37).

- Sosyal güvenlik kapsamındaki bireylerin modelde öngörülen davranışları göstermemeleri olasılığı ve buna göre değişkenlere ait katsayıların farklılık göstermesi.
- Denklemdaki değişkenlerin zamanla değişmesi ve değişkenler arasında çoklu bağlantı sorununun oluşması.

Bu araştırma sonuçları, sosyal güvenliğin tasarruflara etkisini desteklememektedir.

Darby; 1979 yılında ikinci çalışmasını yapmıştır. Bu çalışmada, 1941-1946 savaş yıllarını hariç tutarak 1929-1974 dönemini analiz etmiştir. Darby'e göre, Feldstein'in analizindeki aşırı hesaplama hataları düzeltildiğinde sosyal güvenliğin tasarruflar üzerindeki etkisi %38 değil, %26 olmaktadır (Darby, 1978'den aktaran; Danziger ve diğerleri, 1981:999).

Boskin ve Robinson; 1980 yılında A.B.D zaman serisi verilerini kullanarak 1929-1940, 1947-1974 dönemi için incelemeler yapmıştır. Buna göre, inceleme sonucunda sosyal güvenliğin tasarrufları %25-30 arasında azaltan bir etkiye sahip olduğu sonucuna varmıştır (Moskin and Robinson,1980'den aktaran; Danziger ve diğerleri, 1981:1002).

Leimer ve Lesnoy; 1982 yılında yaptıkları çalışma ile birlikte Feldstein'in vardığı sonuca ciddi bir şüphe uyandıran yeni kanıtlar sunmaktadır. Bunlardan ilki, bilgisayar program hatası nedeniyle sosyal güvenlik serveti değişkeninin hatalı olmasıdır. İkincisi ise, Feldstein'in modelde benimsediği varsayımların zayıf kalmadır (Leimer ve Lesnoy, 1982:606). Leimer ve Lesnoy, farklı varsayımlar ile birlikte, farklı değişkenlerle tekrar hesaplamalar yapmışlardır. Bu hesaplamalara göre, sosyal güvenliğin tasarruflar üzerinde etkisinin olmadığı ya da birbirlerine zıt tesirlerin olduğu fikrini savunmuşlardır (Leimer ve Lesnoy, 1982:611).

Feldstein; 1982 yılında çalışmalarına gelen itirazlar üzerine yeni hesaplamalar yapmıştır. Feldstein, yaptığı çalışmada programlama hatasını ve güncellenen milli gelir verilerini

kullanmıştır. Buna göre, sosyal güvenliğin tasarrufları azaltıcı etkisi olduğunu ve önemini bir kez daha vurgulamıştır. (Feldstein, 1982:631).

Yukarıda bahsettiğimiz çalışmaların ortak özelliklerine baktığımızda, zaman serisi verilerini kullandıkları ve ağırlıklı olarak A.B.D.'ne ait veriler ile hesaplamalar yapıldığı gözlemlenmiştir. Bunun yanında, çalışmayı yapan kişi sayısının sınırlı olması, belli bir zamandan sonra yapılan çalışmaların diğer çalışmanın aksini ispat etme gayretine dönüşmesine sebep olmuştur (Alper, 1985:152).

Bu kısımda ise, bir diğer araştırma yöntemi olan mekân serileri ile yapılan önemli çalışmalara örnekler verilmiştir.

Cagan ve Katona; 1965 yılında sosyal güvenliğin tasarruflara etkisi ile ilgili ilk çalışmayı yaptıklarından dolayı ayrı bir öneme sahiptirler. Bu çalışmanın ilginç olan kısmı ise, analizin herhangi bir tasarruf modeli olmadan anket çalışması şeklinde yapılmasıdır (Alper, 1985:159). Cagan, Tüketici Birliği'ne üye 15.000'den fazla kişinin 1958-1959 yılları arasındaki tasarruf davranışlarını araştırmıştır. Cagan'a göre; sosyal güvenlik kapsamında olan bireyler, 'görgü tesiri' ile emeklilik dönemlerindeki belirsizlikleri ve riskleri ortadan kaldırmak için tasarruflarını arttırmaktadırlar. Katona tarafından yapılan ikinci bir çalışmada ise, 1962-1963 yıllarında 2.000'den fazla tüketici ile kişisel görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşme sonuçlarına göre, emeklilik planlarının gönüllü tasarrufları teşvik ettiği sonucuna varılmıştır. (Munnell, 1974:554).

Munnell; 1976 yılındaki çalışmasında bireysel emekliliğin erkeklerin emeklilik öncesi yıllardaki tasarruf davranışları üzerine etkisini incelemiştir. Bu çalışmada kullanılan veriler, Çalışma Bakanlığı'nın 1966 yılındaki 45-59 yaşlarındaki erkeklerden oluşan 5 yıllık veri örnekleminde alınmıştır. Yapılan çalışma sonucuna göre, Cagan ve Katona'nın aksine sosyal güvenlik kapsamındaki bireylerin tasarrufları azalmaktadır (Munnell, 1976:13).

Kotlikoff; 1979 yılındaki çalışmasında 1966 yılına ait Nüfus Bürosu verilerini kullanmıştır. Bu çalışmada, 45-59 yaş arasındaki hane halklarına ait çeşitli veriler yardımıyla analiz yapılmıştır. Yapılan ekonometrik analizler birbirinden farklı sonuçlar vermiştir (Kotlikoff, 1979:408).

Mekan serileri yardımıyla yapılan çalışmaları değerlendirdiğimizde; mekan serileri ile elde edilen sonuçlar ile zaman serileri yardımıyla yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar hemen hemen benzerlik göstermektedir. Ayrıca, model kurmada belirsizlikler,

sosyal güvenlik refah değişkeninin tam olarak belirlenememesi ve sağlıklı veri elde etme konusunda yaşanan sorunlar nedeniyle araştırmaların gúvenirlikleri azalmıştır (Danziger ve diğerleri, 1981:1005).

Sosyal gúvenlięin tasarruflar úzerindeki etkisini araştıran ampirik çalışma túrlerinden sonuncusu milletlerarası mekan serileri verilerini kullanarak yapılan çalışmalardır. Araştırmacılar, úlkelere göre tasarruf oranlarının farklılık göstermesinin, úlkelerdeki sosyal gúvenlik sistemlerinin farklılığından kaynaklandığını dúřúnerek ampirik çalışmalar yapmışlardır (Aaron; 1982'den aktaran; Alper, 1985:176).

Bu alanda yapılan az sayıdaki ampirik çalışmalardan ú tanesi ónemlidir. Feldstein, 1954-1960 dónemi için 15 farklı úlkeye ait verileri kullanarak sosyal gúvenlięin tasarruflara etkisini araştırmıştır. Araştırmanın bir diğer sonucuna göre, sosyal gúvenlik gelirlerinde meydana gelen %25'lik artış, özel tasarruf oranlarında %17'lik bir azalmaya sebep olmaktadır. Barro ve Macdonald, benzer bir teorik çerçeve ve daha geniş bir veri tabanı kullanarak yaptıkları analizde sosyal gúvenlięin özel tasarruflar úzerinde tutarlı ve istatistiki bir etkisinin olmadığı sonucuna varmıştır. Feldstein tarafından 1980 yılında yapılan son çalışmada, A.B.D. Sosyal Gúvenlik İdaresi tarafından 12 úlke için geliştirilen yeni bir değişken kullanılmıştır. Emeklilik yaşının sosyal gúvenlikten etkilenmediği varsayımı altında, sosyal gúvenlik gelirlerinin artmasının özel tasarrufları azalttığı sonucuna varılmıştır (Danziger ve diğerleri, 1981:1005).

Diğer yandan, sosyal gúvenlięin tasarruflara etkisi ile ilgili úlkemizde oldukça az çalışma olduğu gúze çarpmaktadır. Bu konudaki ilk çalışma, 2004 yılındaki bir doktora tezine aittir.

İzgi, 2004 yılında yapmış olduğu doktora çalışmasında Türkiye'de sosyal gúvenlięin özel tasarruflar úzerindeki etkisini araştırmıştır. İlgili çalışmada; 1972-2003 dónemleri incelenmiş olup, doğrusal regresyon analizinden faydalanılmıştır. Modelde; özel tasarruflar bağımlı değişken, özel harcanabilir gelir, sosyal gúvenlik serveti, sosyal gúvenlik primleri ve işsizlik oranları bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, sosyal gúvenlik serveti ve özel tasarruf ilişkisi ile özel harcanabilir gelir ve özel tasarruflar arasında pozitif yónde ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (İzgi, 2004). Aydede, 2007 yılında yapmış olduğu çalışmada Türkiye için ilk kez sosyal gúvenlik serveti değişkenini hesaplamıştır. Bu alışmada, Hayat Devresi modeli dikkate alınarak zaman serisi analizi kullanılmıştır. Analiz sonuçları, sosyal gúvenlik serveti değişkeninin

Hane halkı servetinin en büyük kısmını oluşturduğu ve toplam tüketim üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir. Buna göre, Ülkemizde sosyal güvenlik politikaları Ulusal tasarrufları yaklaşık %25 oranında azaltmaktadır (Aydede, 2007).

Çolak ve Öztürkler, 2012 yılında yapmış oldukları çalışmada TÜİK'in "Hanehalkı Bütçe Araştırması Mikro Veri Seti 2010" dan yararlanmışlardır. Çalışmada, üç model kurularak analiz yapılmıştır. Buna göre ulaşılan sonuçlar:

- Türkiye’de hane halkının ortalama tasarruf eğiliminin düşük olduğu,
- Türkiye’de tasarruf seviyesini arttırmanın, bireylerin gelir seviyelerini arttırmakla ilgili doğru orantılı olduğu,
- Türkiye’de hane içindeki emekli kişi sayısının artmasının, tasarrufları olumlu etkilediği,
- Ülkemizde, gelir düzeyi düşük bireyler için sosyal güvenlik kapsamında bulunmalar bir güvence oluşturduğundan, tasarrufları olumlu etkilemektedir. Bununla birlikte, belirli bir gelir düzeyine ulaşıldığında sosyal güvenliğin tasarruflar üzerindeki etkisi azalış göstermektedir (Çolak ve Öztürkler, 2012).

Bu alanda yapılan çalışmalara genel olarak bakıldığında, sosyal güvenliğin tasarruflar üzerindeki etkisi hususunda kesin ve net bir sonuca varılamadığı gözlemlenmektedir. Bu alanda çalışan araştırmacıların çoğu, yeni ekonometrik modeller, farklı veri ve ülkeleri kapsayan çalışmalara ihtiyaç olduğunu dile getirmişlerdir (Alper, 1985:205). Bir diğer husus ise, ülkemizde bu alanda yapılan araştırma sayısının çok az olmasıdır. Dolayısıyla, bu çalışma ile birlikte literatüre güncel bir katkı sağlanması beklenmektedir.

3.2. Ekonometrik Metodoloji

Bu bölümde, çalışmada kullanılan FADF Birim Kök Testi, Maki Eş bütünleşme Testi, Toda Yamamoto Nedensellik Testlerinden bahsedilerek bu testlere ilişkin bilgilere yer verilecektir.

3.2.1. Birim Kök Testi

Eğer araştırmacı zaman serisi analizi çalışıyor ise, ekonometrik analizin birinci aşamasında serilerin birim kök testini yapmak zorundadır. Çünkü serilerin durağan olup olmaması analizin ileriki süreçlerini etkilemektedir (Mert ve Çağlar, 2019: 97).

Zaman serilerinin durağan olup olmadıklarının tespitinde genellikle birim kök testleri kullanılmaktadır. Bu birim kök testlerinin birbirine göre artı ve eksi yönleri bulunmaktadır. Çalışmada kullanılan ekonometrik model, verilerin tipi ve yapılarına göre kullanılacak birim kök testine karar verilmektedir (İzolluoğlu, 2019:20).

Bir y_t zaman serisinin durağan olmasının koşullarını şu şekilde sıralayabiliriz: (Mert ve Çağlar, 2019:98).

$$E(y_t) = \mu ; \text{ (serinin ortalamasının sabit olduğunu)}$$

$$Var(y_t) = \sigma^2 ; \text{ (serinin varyansının sabit olduğunu)}$$

$$Cov(y_t, y_{t-k}) = \rho_k ; \text{ (serinin kovaryansının gecikme uzunluğuna bağlı olarak değiştiğini)}$$

Bir zaman serisinin durağanlığının araştırılmasının çeşitli nedenleri vardır. Birincisi, eğer seri durağan değil ise, o serinin davranışını sadece ilgili dönem için değerlendirebiliriz. Dolayısıyla, bu seriyi farklı dönemler için genelleştirmek mümkün olmadığından herhangi bir tahmine yönelik uygulanabilirliği yoktur. İkincisi, durağan olmayan zaman serileri yüksek R^2 değerine sahip olduklarından analiz sonucunda gerçekte olmayan anlamsız regresyon sonuçlarına neden olacaktır (Gujarati, 2016:320).

3.2.1.1. FADF Birim Kök Testi

Perron, 1989 yılında birim kök testlerine yapısal kırılmaları ekleyerek bu alandaki ilk çalışmayı yapmıştır. Perron'a göre, eğer yapısal kırılmaları birim kök testlerine dahil etmezsek normalde durağan olan bir seri durağan olmayan bir şekilde analiz edilebilmektedir (Acar, 2018:36).

Enders ve Lee 2012 yılındaki çalışmasında, geleneksel ADF testini Fourier yaklaşımı ile geliştirerek Fourier ADF birim kök testini ortaya atmıştır. Bu çalışmada kullanılan deterministik terim şu şekilde formüle edilmektedir:

$$\alpha(t) = a_0 + y_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + y_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right)$$

Deterministik terim ile birlikte elde edilen temel Fourier ADF birim kök testi modeli aşağıda gösterilmiştir.

$$\Delta y_t = \delta t + \beta y_{t-1} + y_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + y_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \sum_{i=1}^p \theta \Delta y_{t-i} + u_t$$

Fourier ADF birim kök testinin kullanılması Fourier terimlerinin anlamlılığına bağlıdır. Bu anlamlılık durumu ise klasik F testi ile hesaplanmaktadır. Buna göre, test sonuçlarının anlamlı olması halinde sonuçlar güvenilir iken, anlamsız olması halinde FADF testi kullanılmamaktadır (Aydın, 2020:266).

3.2.2. Eş bütünleşme Testi ve Uzun Dönem Tahmincisi FMOLS

İktisat biliminin temelinde, belirli ekonomik değişkenlerin en azından uzun vadede birbirlerinden çok fazla sapmaması gerektiği inancı yatmaktadır. Dolayısıyla, bu tür değişkenler kısa dönemde ya da mevsimsel faktörlere göre birbirlerinden uzaklaşabilir. Ancak; uzun vadede birbirlerinden çok uzak kalmaya devam ederlerse, o zaman piyasa veya hükümet müdahalesi gibi ekonomik güçler onları tekrar bir araya getirecektir. Bu tür değişkenlere örnek olarak, farklı vadedeki varlıkların faiz oranları, bir malın ülkenin farklı bölgelerindeki fiyatı, yerel yönetimin gelir ve gideri, bir endüstrinin satış değeri ve üretim maliyetleri, fiyatlar, ücretler, ithalat, ihracat, ikame malların piyasa fiyatları, para arzı ve fiyatları, bir malın şimdiki ve gelecekteki fiyatları verilebilir. Bazı durumlarda, denge kavramlarını içeren bir ekonomik teori muhtemelen başka değişkenlerinde eklenmesiyle uzun vadede yakın ilişkiler önerebilir. Ancak, her durumda uzun vadeli ilişkiler hakkındaki inançların doğruluğu ampirik bir sorudur. Eş bütünleşmenin altında yatan fikir, en azından makroekonomide sıkça görülen değişken türleri için bu tür fikirlerin bir kısmını yakalayan modellerin tanımlanmasıdır (Granger, 1986:213).

Eş bütünleşme yönteminin kurucusu sayılan Engle ve Granger, araştırmalarında değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkiyi ve hata düzeltme modelini araştırmıştır. Bu analize göre, uzun dönemde değişkenler arasında tek taraflı bir ilişki vardır. Buna göre, değişkenlerin biri bağımlı diğeri bağımsız değişken olarak değerlendirilmektedir (Mert ve Çağlar, 2019:251). Granger, bu alandaki çalışmaları neticesinde 2003 yılında Nobel Ekonomi ödülünü kazanmıştır. Engle ve Granger'e göre, regresyon analizi yardımıyla değişkenlerin eş bütünleşme ilişkisi öngörülebilir. Değişkenlere ait seriler, zaman zaman dışsal şoklara maruz kalsalar bile uzun dönemde dengeye gelmektedir (İnal, 2020:110).

3.2.2.1. Maki (2012) Eş bütünleşme Testi

Maki, 2012 yılındaki çalışmasında bir kırılmalı Gregory-Hansen ve iki kırılmalı Hatemi-J testlerini eleştirerek yerine yapısal kırılmanın içsel olarak tespit edildiği eş bütünleşme

testini ortaya atmıştır. Bu modele göre temel hipotez, değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisinin olmamasıdır. Bu test için dört farklı tahmin modeli belirlenmiştir: (Maki, 2012).

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \beta' x_t + u_t \quad (1)$$

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \beta' x_t + \sum_{i=1}^k \beta' x_t D_{i,t} + u_t \quad (2)$$

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \gamma t + \beta' x_t + \sum_{i=1}^k \beta' x_t D_{i,t} + u_t \quad (3)$$

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \gamma t + \sum_{i=1}^k \gamma_i t D_{i,t} + \beta' x_t + \sum_{i=1}^k \beta' x_t D_{i,t} + u_t \quad (4)$$

Seriler arasında eş bütünleşme testi yapıldıktan sonra uzun dönem eş bütünleşme katsayıları FMOLS uzun dönem katsayı tahmincisi yardımı ile hesaplanmaktadır.

3.2.3. Nedensellik Testi

Bilimsel araştırmalarda değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin araştırılmasının amaçlarını şu şekilde sayabiliriz:

- Ekonomi teorileri ile birlikte değişkenlerin içsel ve dışsal olarak belirlenmesi,
- Analizde tahmini yapılacak değişkenlerin ekonometrik modelde bağımlı değişken ve bağımsız değişken olarak tespiti,
- X ve Y gibi değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin yönünün tespiti,
- X değişkeninin kendi geçmiş değerleri ile mi yoksa Y değişkeninin geçmiş değerleri ile mi daha iyi tahmin edileceği,
- X değişkenindeki değişimin, Y değişkenindeki etkisinin kaç dönemlik gecikme ile meydana geleceği.

Nedensellik testlerinde, zaman serileri analizi ve ekonometrik analizden yararlanılmaktadır. Zaman serileri analizi ile değişkenler arasındaki ilişki belirlenirken, ekonometrik analiz yardımı ile değişkenler arasındaki model kurulur. Günümüzde, nedensellik testi için kullanılan birçok nedensellik testi bulunmaktadır. Granger nedensellik testi, nedensellik testi kavramının da ortaya çıktığı test olarak kabul edilmektedir (Aydın, 2019:18).

3.2.3.1. Toda- Yamamoto Nedensellik Testi

Toda ve Yamamoto tarafından Granger nedensellik testinin eksikliklerini gidermek ve yaşanan sorunlara çözüm üretmek amacıyla geliştirilen bu yöntem; aralarında eş bütünleşme ilişkisi olmayan farklı düzeylerde durağanlaşan seriler arasından nedensellik analizinin uygulanabileceğini öne sürmüştür (Toda ve Yamamoto, 1995:226).

Bu test için, yapılacak ilk adım Vektör Otoregresif (VAR) modeli ile (p) gecikme uzunluğunun hesaplanmasıdır. Bunun ardından, (p) gecikme uzunluğuna, en yüksek bütünleşme derecesi (dmax) eklenir. Bu iki verinin elde edilmesi, kurulacak ekonometrik modelin doğru tahmin edilmesine ve daha başarılı analiz sonuçlarına sebep olacaktır. Bu testin modeli aşağıda gösterilmiştir.

$$Y_t = \varphi + \sum_{i=1}^{p+d \max} a_{1i} Y_{t-1} + \sum_{i=1}^{p+d \max} a_{2i} X_{t-1} + \mu_{1t} \quad (1)$$

$$Y_t = \varphi + \sum_{i=1}^{p+d \max} \beta_{1i} X_{t-1} + \sum_{i=1}^{p+d \max} \beta_{2i} Y_{t-1} + \mu_{1t} \quad (2)$$

(1) numaralı denklemin hipotezi:

H_0 : X, Y'nin Granger nedeni değildir.

H_1 : X, Y'nin Granger nedenidir.

(2) numaralı denklemin hipotezi:

H_0 : Y, X'in Granger nedeni değildir.

H_1 : Y, X'in Granger nedenidir.

Bu modelde elde edilen test istatistiği Wald testi ile test edilmektedir (Meçik ve Koyuncu, 2020:9).

3.2.4. Frekans Alanı Nedensellik Testi

Geleneksel zaman alanı nedensellik testleri değişkenler arasında tek test istatistiği üretirken, frekans alanı nedensellik testleri farklı frekanslarda test istatistikleri üretir (Adıgüzel vd. 2013:59).

3.2.4.1. Breitung- Candelon Frekans Alanı Nedensellik Testi

Breitung ve Candelon tarafından geliştirilen frekans alanındaki nedensellik testi, klasik nedensellik testlerinden farklı olarak kısa, orta ve uzun vadede nedensellik ilişkisi

hakkında bilgi vermektedir. Bu frekans testi, Geweke ve Hosoya tarafından literatüre kazandırılan frekans nedensellik analizini geliştirmekte ve iki değişkenle kurulan vektör otoregresif (VAR) modelini kullanmaktadır. Ancak, Breitung ve Candelon klasik VAR modeline Fourier dönüşümü gerçekleştirmektedir (Ustaoğlu, 2022:307).

Breitung ve Candelon, otoregresif parametrelere sahip doğrusal bir hipoteze dayanan tek bir test prosedürü oluşturdu. Breitung ve Candelon aşağıdaki gibi bir VAR modeli önerisinde bulundular (Aydın, 2018:181).

$$X_t = \sum_{j=1}^p \theta_{11,j} X_{t-j} + \sum_{j=1}^p \theta_{12,j} Y_{t-j} + \varepsilon_{1t}$$

$\theta_{11,j}$ ve $\theta_{12,j}$ gecikme polinomlarının katsayılarını belirtir. ε_{1t} hata terimi, p gecikme uzunluğudur. ‘‘W frekansında Y_t ‘den X_t ‘ye Granger nedenselliği yok’’ şeklindeki boş hipotezin kısıtlamaları aşağıdaki gibidir:

$$\sum_{j=1}^p \theta_{12,j} \cos(jw) = 0$$

$$\sum_{j=1}^p \theta_{12,j} \sin(jw) = 0$$

Bu kısıtlamalar standart F testi ile ya da aşağıda hesaplanan artımlı ölçüm testi yardımıyla test edilebilir.

$$R_t^2 = R^2 - R_*^2$$

R^2 ve R_*^2 sırasıyla kısıtlanmamış ve kısıtlanmış modelden hesaplanır. Bu koşulun gerçekleşmesi halinde, sıfır hipotezi red edilir.

$$R_t^2 > F_{(2T-2p, 1-\alpha)} \frac{2}{T-2p} (1-R^2)$$

3.3. Veri Seti ve Yöntem

Bu çalışmada, 1975- 2020 yılları arasında ülkemizdeki sosyal güvenlik sisteminin tasarruflar üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu kapsamda, bir bağımlı ve iki bağımsız değişken kullanılmıştır. Bağımlı değişken olarak, yurt içi tasarrufların gayri safi yurt içi hasılaya yüzdesel oranı kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler olarak ise, yıllara göre işsizlik oranları ve sosyal güvenlik harcamalarının gayri safi yurt içi hasılaya yüzdesel oranı kullanılmıştır.

Çalışmamızda kullanılan değişkenler ve temin edildiği kaynaklar tablo 11’de gösterilmiştir.

Değişkenler	Ölçümler	Kaynaklar
Yurt içi tasarruf	GSYİH Yüzdesi	OECD data
Sosyal Güvenlik	GSYİH Yüzdesi	www.sbb.gov.tr
İşsizlik	Yıllara Göre Oranı	TÜİK

Tablo 11: Değişkenlere İlişkin Tanımlar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.3.1. Analiz Sonuçları

Çalışmada ilk olarak değişkenlerin durağanlık dereceleri ADF ve FADF birim kök testleri kullanılarak incelenmiştir. Tablo 12’de ADF ve FADF birim kök test sonuçları yer almaktadır.

Değişkenler	FADF			ADF I(0)			ADF I(1)	
	Test İstatistiği	p	k	F	Test İstatistiği	p	Test İstatistiği	p
Tasarruf	-2,086	1	3	3,654	-2,514	0	-9,383*	0
Sosyal Güvenlik	-2,101	0	1	3,377	-0,469	0	-7,947*	0
İşsizlik	-2,255	0	3	2,92	-1,618	0	-6,471*	0

Not: *, %1 anlamlılık düzeyinde durağanlığı göstermektedir.

Tablo 12: Birim Kök Testi Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

FADF testi sonuçlarına göre Fourier terimlerinin anlamlılığını gösteren F istatistikleri her üç değişken için de anlamsız olarak elde edilmiştir. Bu durumda ADF testi sonuçları raporlanmıştır. ADF testi sonuçlarına göre ise tüm değişkenler düzeyde birim köklü iken %1 anlamlılık düzeyine göre birinci farklarında durağanlaşmaktadırlar. Birim kök testi sonuçlarına göre, her üç değişkenin birinci farklarında durağan oldukları tespit edilmiştir. Buna göre değişkenler I(1)’dir.

Test İstatistiği	Kritik Değerler			Kırılma Tarihleri
	1%	5%	10%	
-7,809*	-6,628	-6,093	-5,833	1988,2010

Not: *, %1 anlamlılık düzeyinde eşbütünleşme olduğunu göstermektedir.

Tablo 13: Maki (2012) Eş bütünleşme Testi Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Değişkenlerin durağanlık düzeylerinin belirlenmesinden sonra bu aşamada değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla yapısal kırılmaları da dikkate alan Maki (2012) eş bütünleşme testi kullanılmıştır. Tablo 13 eş bütünleşme testi sonuçlarını göstermektedir. Sonuçlar ilgilenilen model için uzun dönemli ilişkinin varlığını göstermektedir. Diğer taraftan tespit edilen kırılma yılları ise 1988 ve 2010 yıllarıdır.

Öncelikle sosyal güvenlik değişkenini inceleyelim. 1982 yılında kabul edilen yeni anayasa ile birlikte vatandaşların sosyal güvenlik hakları anayasa ile güvence altına alınmıştır. Bununla birlikte, sosyal güvenlik politika ve uygulamalarının kapsamını genişletici düzenlemeler zamanla yürürlüğe konulmuştur. Bu düzenlemelere örnek olarak, 1983 yılında tarım sektöründe çalışanların sosyal güvence kapsamına alınması, 1985 yılında yurt dışındaki Türk vatandaşlarının emeklilik sigortaları hakkında düzenleme yapılması, 1986 yılında Sosyal yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'nun kurulması ve 1992 yılında yeterli ekonomik geliri olmayan vatandaşların sağlık hizmetlerinden faydalanması için “yeşil kart” uygulaması gösterilebilir (Akyol, 2023: 29). Bu yeni düzenlemeler ile birlikte, sosyal güvence kapsamında nüfus sayısı 1989 yılında % 71.2 seviyesine yükselmiştir (Yapar ve Alagöz, 2003: 442). Diğer yandan, ülkemizde sosyal güvenlik uygulamaları ile ilgili reform öneri ve politikaları her zaman gündemde olmuştur. 2006 yılında yürürlüğe giren 5502 sayılı kanun ile sosyal güvenlik kurumlarının tek bir kurum adı altında faaliyet göstermelerinin önü açılmıştır. Bu zamana kadar, Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı olarak faaliyet gösteren kurumlar Sosyal Güvenlik Kurumu adı altında teşkilatlanmıştır. Bununla birlikte, 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası” kanunu ile birlikte reformun önemli hedeflerinden biri de tamamlanmıştır. Böylece, sigortalıların emeklilik yaş hadleri, prim ödeme durumları ve genel sağlık sigortası gibi çeşitli konularda değişiklikler yapıldı. Bu değişikliklerin amacı, sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliğinin sağlanması, tüm vatandaşların daha hızlı ve kaliteli sosyal güvenlik hizmetine ulaşımının sağlanmasıdır.

Ülkemizde, liberalleşme politikalarının uygulandığı 1980’li yıllarda ekonomide kamu kesiminin payı azalmıştır. 1990’lı yıllarla birlikte tarım kesimine yapılan destek teşviklerin artması, yüksek faiz geri ödemeleri ve sosyal güvenlik harcamalarının sürekli artış eğilimi göstermesi nedeniyle kamu harcamaları yükselmiştir. Öyle ki, bu dönemde

kamu tasarruf oranlarının negatif değerler aldığı görülmektedir. 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin ardından, ekonomide uygulanan düşük faiz politikası nedeniyle kamu borçları azalmış ve kamu tasarrufları artmıştır. Ülke ekonomisinde yaşanan bu olumlu hava 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik kriz ile birlikte tekrar tersine dönmüş ve 2009 yılında kamu tasarruf oranları tekrar negatif değerlere ulaşmıştır. Özel tasarruflara baktığımızda, 1980 yılında uygulanan ekonomik serbestleşme politikaları ile birlikte sık sık krizlerin meydana geldiği görülmüştür. Bu durum, vatandaşların birikimlerini döviz olarak tutmasına neden olmuştur. 2001 ekonomik krizinin ardından uygulanan ekonomik politikalar ile birlikte özel tasarruflarda artış olmuştur. Bu artış, 2008 küresel ekonomik krize kadar devam etmiştir (Özcan ve Peker, 2018:186).

Yurt içi tasarruflar, 1980- 1988 yılları arasındaki dönemde sert bir artış eğilimi gösterdikten sonra 1988 yılından günümüze kadar azalma eğilimi göstermiştir. Yurt içi tasarruflar 1988 yılından itibaren başlayan düşüş neticesinde, 2010 yılında GSYH'nın %12.7 seviyesine gerileyerek en düşük tasarruf oranı seviyesini görmüştür (Sancak ve Demirci, 2012:173).

Türkiye ekonomisine bakıldığında, işsizlik oranlarının yüksek olması kronik bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İş gücü piyasasındaki yapısal sorunlar, yüksek enflasyon, sürekli artan nüfus gibi nedenlerle işsizlik sorunu uzun zamandan beri süregelmektedir. Ülkemizde işsizlik oranı, 1980- 1990 döneminde ortalama %7.66 iken 2001 yılındaki kriz ile birlikte 2008 yılında % 11 seviyesine yükselmiştir. Ülkemizde, işsizlik oranları ekonomik krizlerden dolayı derinden etkilenmektedir. Genel olarak bakıldığında, Türkiye'de işsizlik oranının genellikle doğal işsizlik oranı olarak kabul edilen % 5 seviyesine inmediğinden dolayı, işsizliğin ekonominin yapısal bir sorunu olduğu sonucuna varılmaktadır (Çalış, 2022:17).

Değişkenler	Katsayı	Olasılık Değeri
Sosyal Güvenlik	1,454***	0,0764
İşsizlik	1,596**	0,0465
Sabit	14,638**	0,0206

Not : ** ve *** sırasıyla %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

Tablo 14: Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Uzun dönemli ilişkinin tespit edilmesinden sonra uzun dönem katsayıları hesaplanmış ve Tablo 14 de sunulmuştur. Buna göre sosyal güvenlik harcamalarındaki yüzde 1'lik bir

artış tasarrufları yaklaşık yüzde 1.5 arttırmaktadır. Diğer taraftan işsizlik seviyelerinde meydana gelen yüzde 1’lik bir artış tasarrufları yaklaşık yüzde 1.6 arttırmaktadır.

Nedensellik	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
tas->sg	0,943	0,332
sg->tas	0,005	0,943
tas->işs	2,762***	0,097
işs->tas	0,218	0,641

Not: ***, %10 seviyesinde nedenselliği göstermektedir.

Tablo 15: Toda- Yamamoto Nedensellik Testi Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ampirik analizin son bölümünde değişkenler arasındaki nedensellik ilişkileri araştırılmıştır. Bu amaçla frekans alanı nedensellik testi kullanılmıştır. Tablo 16 frekans alanı nedensellik testi sonuçlarını göstermektedir. Nedensellik testi sonuçlarına göre nedensellik %10 anlamlılık düzeyinde sadece sosyal güvenlik harcamalarından tasarruflara doğru tespit edilmiştir. Tespit edilen nedensellik ise kalıcı nedenselliktir. Diğer değişkenler için ise bir nedensel ilişki tespit edilememiştir.

Nedensellik		w: 0.5 (kalıcı etki)				w: 2.5 (geçici etki)		
		1%	5%	10%		1%	5%	10%
tas->sg	0,678	9,573	5,853	4,536	0,162	8,154	5,579	4,241
sg->tas	5,071***	9,46	5,921	4,485	0,911	9,652	5,357	4,389
tas->işs	0,372	8,915	5,886	4,512	0,617	8,554	5,697	4,357
işs->tas	1,47	10,366	6,022	4,478	2,056	8,246	5,322	4,023

Not: ***, %10 anlamlılık düzeyinde nedenselliği göstermektedir.

Tablo 16: Frekans Alanı Nedensellik Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

SONUÇ

Sosyal güvenlik, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. İnsanlar hayatları boyunca çeşitli risk ve tehlikelerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu yüzden, bireyler karşılaşılabilecekleri risk ve tehlikelere karşı kendilerini güvence altına almak ihtiyacı hissetmektedirler. Sosyal güvenlik kavramı, bu ihtiyacın sonucu olarak doğmuştur. Eski zamanlarda; bireysel yardımlaşma, dini ve geleneksel uygulamalar ile karşılanan sosyal güvenlik ihtiyacı zamanla devletlerin oluşması ile birlikte kurumsal bir kimliğe bürünmüştür.

Günümüzde; siyasi, ekonomik ve sosyal farklılıklara rağmen hemen her ülkenin sosyal güvenlik sistemi bulunmaktadır. Ülkeler, sosyal güvenlik sistemlerinin finansmanını primler, vergiler ve bütçeden transferler olarak karşılamaktadır. Bu bakımdan, sosyal güvenlik harcamalarının ülke ekonomileri içerisinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Sosyal güvenlik politikaları; istihdamı, gelir dağılımını, büyümeyi, beşeri sermayeyi ve tasarrufları etkilemektedir.

Bu tez çalışmasında, ülkemizde sosyal güvenlik harcamalarının yurt içi tasarruflar üzerindeki etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Buna göre, 1975- 2020 dönemi için zaman serisi yöntemi kullanılarak ekonometrik analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışmada öncelikle, ADF ve FADF testleri uygulanmıştır. Bundan sonra, değişkenlerin uzun dönemli aralarındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla Maki Eş bütünleşme testi yapılmıştır. Uzun dönem ilişkinin tespit edilmesinden sonra, uzun dönem katsayıları hesaplanmıştır. Son olarak, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi araştırılmıştır.

Çalışmada uygulanan ampirik analizden elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Sosyal güvenlik harcamaları ile yurt içi tasarruf arasında uzun dönemli bir eş bütünleşme ilişkisi bulunmaktadır. Buna göre, sosyal güvenlik harcamalarındaki yüzde 1'lik bir artış tasarrufları yaklaşık yüzde 1.5 arttırmaktadır.
- Nedensellik testi sonuçlarına göre nedensellik %10 anlamlılık düzeyinde sadece sosyal güvenlik harcamalarından tasarruflara doğru tespit edilmiştir. Tespit edilen nedensellik ise kalıcı nedenselliktir. Diğer değişkenler için ise bir nedensel ilişkisi tespit edilememiştir.

Çalışmada elde edilen bulgular, ülkemizde sosyal güvenlik politikalarının tasarruflar üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Sosyal güvenlik kapsamındaki bireyler emeklilik dönemlerindeki ihtiyaçlarının farkında olduklarından dolayı, çalışma dönemlerinde tasarruflarını arttırmaktadır. Ayrıca, bireylerin çalışma dönemlerinde ödedikleri primler

emeklilik dönemleri için kendilerine ekonomik güvence sağlamaktadır. Bu durum, bireylerin emeklilik dönemlerinde gelir sıkıntısı çekmeden tasarruflarını daha verimli bir şekilde kullanmalarına olanak sağlar.

Sonuç olarak, sosyal güvenlik sistemi kişilere ekonomik güvence sağlamaktadır. Sosyal güvenlik sistemi ile birlikte, geliri azalan bireylere asgari bir yaşam standardı temin edilmektedir. Böylece, toplumda gelir eşitsizliği azalmakta, bireysel ve toplumsal refah seviyesi artmaktadır. Diğer bir ifadeyle sosyal güvenlik harcamalarının artması toplum refahını arttırmaktadır. Böylece, kişiler tasarruf seviyelerini arttırabilirler. Bununla birlikte, sistemin sürdürülebilirliği açısından sosyal güvenlik kurumunun mali durumu, yönetim şekli gibi faktörler de göz önüne alınmalıdır. Bütçeden sosyal güvenlik kuruluşlarına yapılan transferler bütçe üzerinde yük oluşturmaktadır.

Sosyal güvenlik hizmetinin anayasal bir hak olması, sosyal güvenlik harcamalarının GSYİH içindeki payının sürekli artış eğiliminde olması nedeniyle ülke ekonomisini birçok yönden etkilemektedir. Literatürde sosyal güvenlik harcamaları ile yurt içi tasarruflar arasında güçlü ilişkiler mevcut olmasına rağmen, ilişkinin sonucu ve yönü halen tartışılmaktadır.

Türkiye’de yurt içi tasarruf miktarını etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörleri, nüfus yapısı, mevcut sosyal güvenlik sistemi, faiz oranları, enflasyon oranları, gelir düzeyi olarak sıralandırabiliriz. Sosyal güvenliğin tasarruflara etkisini inceleyen çalışmalara baktığımızda, genellikle sosyal güvenlik sistemlerinin karmaşıklığı, yeterli miktarda veri elde edilememesi ve çok sayıda değişkenin analiz dışında bırakılması gibi sorunlarla karşı karşıya kalındığı gözlemlenmiştir. Özetle, konu ile ilgili hem ülkemizde hem yurt dışında yapılan çalışmalara bakıldığında sosyal güvenliğin tasarruflara etkisi hakkında ortak bir noktada uzlaşılmanın olmasına rağmen, yeni ekonomik modeller, yeni veri setleri ve yeni değişkenler ile birlikte daha farklı sonuçlar elde edilebileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada Türkiye’de 1975-2020 dönemi için sosyal güvenlik ile tasarruflar arasında güçlü bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.

Sosyal güvenlik sisteminin toplu bir tasarruf kuruluşu olması nedeniyle, bu sistemde biriken fonlar ülke ekonomisi için sermaye birikimi sağlamak ve doğru yatırım alanlarına yönlendirilen bu fonlar sayesinde ekonomik büyümeye olumlu katkı sağlanmaktadır. Bu çalışma en azından dönem olarak ülkemizde sosyal güvenlik

harcamalarının artmasının verimli harcamalar niteliğinde olduğunu ve toplam refaha katkı yapabilir olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Aaron, Henry, J. Economics Effect of Social Security. The Brooking Institution. Washington D.C. 1982.
- Acar, Tuğçe. 2018. Regresyon Modellerinde Kademeli Kırılma ve Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Adıgüzel, U., Tayfur, B., Selim, K. Ve Şaban N. 2013. Oil Prices and Exchange Rates in Brasil, İndia and Turkey: Time and Frequency Domain Casuality Analysis. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi. Cilt 1. Sayı: 1. 49- 73.
- Aktan, C. Aktan. ve Özkıvrak, Özlem. 2008. Sosyal Refah Devleti. Ankara. Okutan Yayınları.
- Akyıldız, Hüseyin. 2004. Sosyal Güvenlik Hukuku. Isparta. SDÜ Basımevi.
- Akyol, E. Ferah. 2023. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Kurumu ve Almanya Sosyal Güvenlik Sistemi İle Mukayesi. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kars.
- Alagöz, M. Sinem, Y. 2003. Kalkınma Planları Çerçevesinde Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sorunu. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 10. 439- 451.
- Alper, Yusuf. 1985. Sosyal Güvenliğin Tasarruf Eğilimine Tesirleri. Yayınlanmamış doktora tezi. T.C. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bursa.
- Alper, Yusuf. 1999. Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar. Alfa Yayınları. Bursa.
- Alper, Yusuf. 2011. Sosyal Güvenlik Reformu ve Finansmanla İlgili Beklentiler. Sosyal Güvenlik Dergisi. Cilt 1. Sayı: 1.
- Alper, Yusuf. 2016. Sosyal Sigortalar Hukuk. Bursa. Dora Yayınları.
- Alper, Yusuf. 2019. Sosyal Güvenlik Üzerine Yazılar’ım. Ankara. Türk-Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları.
- Alper, Yusuf., Arıcı, Kadir., Özşuca, Ş. Türcan., Aydın, Ufuk. ve Gökbayrak, Şenay. 2015. Tamamlayıcı Emeklilikte Bir Başarı Öyküsü Oyak. İstanbul. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Atatanır, Hicran. 2009. Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Finansman Krizinin Aşılması Noktasında İzlenen Politikalar (Avrupa Ülkeleri ve Türkiye Arasında Karşılaştırma). Sosyal Güvenlik Uzmanlık tezi. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı.
- Aydede, H. Yiğit. 2004. Saving and Social Security Wealth: A Case of Turkey. Networks Financial İnstitute. Indiana State University.

- Aydın, Mücahit. 2018. Natural Gas Consumption and economic growth Nexus for Top 10 Natural Gas-Consuming Countries: A Granger Causality Analysis In The Frequency Domain. *Energy*. 165(2018). 179-186.
- Aydın, Mücahit. 2019. Asimetrik Panel Nedensellik Testi: Gelişmekte Olan Ülkelerin Borsaları Üzerine Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Aydın, Mücahit. 2020. Askeri Harcamalar, Ekonomik Büyüme ve Çevre Kirliliği Arasındaki İlişki: Türkiye için Yapısal Kırılmalı Nedensellik Testinden Kanıtlar. *Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*. Cilt 5. Sayı: 1.
- Aydın, Ufuk. 1996. Sosyal Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar. Yayınlanmamış doktora tezi. T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Ayhan, Abdurrahman. 2012. Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Güvenlik İlkeleri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*. Cilt 1. Sayı: 1.
- Bakanlıklara bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (15.07.2018). *Resmi Gazete*, 30479.
- Barro, R.J. 1977. Social Security and Private Saving: Evidence From the U.S.A. Time Series. University of Rochester.
- Başterzi, Süleyman. 1996. İşsizlik Sigortası. Ankara. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Baylan, Mustafa. 2014. Sosyal Güvenlik Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerine Etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi. T.C. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kahramanmaraş.
- Bektaş, B. Özlem. İşsizlik Sigortası. 2016. Ankara. Seçkin Yayınları.
- Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu. 07.04.2001. 4632/24366.
- Blinder, A.S. 1976. Intergenerational Transfer and Life- Cycle Consumption. *The American Economic Review*. Cilt 66. Sayı: 2.
- Bulut, Mehmet. 2010. Türkiye’de Sosyal Parafiskal Yükümlülüklerin Yerine Getirilmesine İlişkin Usul Hukuku Hükümlerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Busoi, Cristian. 2010. Health System in the European Union. An Overview. *Fiziologia-Physiology*. Cilt 20. Sayı: 2.
- Carmichael, J., Hawtrey, K. Social Security, Government Finance, and Savings. *Economic Record*. 1981.

- Çalış, Gözde. 2022. Türkiye’de İşsizliğin Makroekonomik Belirleyicileri. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Denizli.
- Çengelci, Ethem. 1993. Sosyal Refahın Gerçekleşmesinde Sosyal Yardımların Rol ve Önemi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi. Cilt 11. Sayı: 1-2-3.
- Çetinkaya, Emel. 2011. Türkiye İş Kurumu ve Hizmetlerinin Dönüşümü Konusunda Sosyal Tarafların Görüşleri. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi. Sayı: 61.2011/2.
- Çolak, Ö.F., Öztürkler, H. 2012. Tasarrufun Belirleyicileri:Küresel Tasarruf Eğiliminde Değişim ve Türkiye’de Hanehalkı Tasarruf Eğiliminin Analizi. Bankacılar Dergisi.
- ÇSGB. 2014. Ulusal İstihdam Stratejisi. Ankara.
- Danacı, G.Güngör. 2001. Sosyal Sigortalar Kurumu’nun Yapısı-Sorunları ve Bu Sorunlara Çözüm Önerileri. T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü. İstanbul.
- Danziger, S., Haveman, R., Plotnick, R. 1981. How Income Transfer Programs Affect Work, Saving and The Income Distribution: A Critical Review. Journal of Economic Literature. Sayı 19.
- Darby, M. R. 1978. The Effects of Social Security on Income nad The Capital Stock. Washington D.C.
- Dilik, Sait. 1971. Sosyal Güvenliğin Yöntemleri. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. Cilt 26. Sayı: 4.
- Dilik, Sait. 1980. Sosyal Güvenlik ve Sosyal Hizmetler Arasındaki İlişkiler. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. Cilt 35. Sayı: 1.
- Dilik, Sait.1980. Sosyal Yardımlar: İki Anlamlı Bir Terim. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. Cilt 35. Sayı: 1.
- Dilik, Sait.1992.Sosyal Güvenlik. Ankara.
- Dinçay, İ. H. (2020). Farklı Ülke Uygulamaları Işığında Türkiye’de İşsizlik Sigortasının Uygulama Etkinliği Üzerine Bir Değerlendirme. Emek ve Toplum Dergisi, 9 (25), 440-469.
- DPT. 1963. 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara.
- DPT. 2001. 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara.
- Erdoğan, E. Serdar. 2018. Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamalarının Değerlendirilmesi. Ankara. Ankara Üniversitesi Yayınları.

- Erol, Hatice. 2005. Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Finansmanı Sorunu ve Çözüm Önerileri. Yayınlanmamış doktora tezi. T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Esposito, L. 1978. Effects of Social Security on Saving: Review of Studies Using U.S. Time Series Data. *Social Security Bulletin*. 41(5).
- Feldstein, M. 1974. Social Security: Induced Retirement and Aggregate Capital Accumulation. *Journal of Political Economy*. Cilt 82. Sayı: 5.
- Feldstein, M. 1976. Social Security and Saving: The Extended Life Cycle Theory. *The American Economic Review*. 66(2). 77-86.
- Feldstein, M. 1979. Social Security and Private Saving, Another Look. *Social Security Bulletin*. 42(5).
- Feldstein, M. 1982. Social Security and Private Saving: Reply. *Journal of Political Economy*. 90(3).
- Gough, Iann. 1986. *Welfare State*. (K. Güngör, Çev.).
- Göktaş, N. 2022. Ülkemizde İşsizlik Sigortası ve İşsizlik Sigortasında Güncel Sorunlar. *Mali Çözüm Dergisi*. 32(173). 229-252.
- Granger, Clive W.J. Developments in the Study of Cointegrated Variables. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*. 48. 213- 228.
- Guerard, Y., Jenkins, G. 1993. *Building Private Pension System: A Handbook*, International Center for Economic Growth. San Francisco: Harvard Institute for International Development.
- Gujarati, Damodar. 2016. *Örneklerle Ekonometri*. N. Bolatoğlu, Çev.
- Gümüş, E. 2010. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sistemi: Mevcut durum, Sorunlar ve Öneriler. *Seta Analiz*, 24: 1- 24.
- Güneş, İ. ve Yakar, Soner. 2004. Sosyal Sigorta Finansman Yöntemleri ve Türkiye’de Sosyal Sigorta Kurumlarının Finansman Yöntemlerinin Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 13. Sayı: 2.
- Güvercin, C.Hüseyin. 2004. Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*. Cilt 57. Sayı: 2.
- Güzel, Ali. 2005. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Öngörülen Reform Mevcut Sorunlara Çözüm mü?. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. Nisan/2005.
- Güzel, Ali., Okur, A.R. ve Caniklioğlu N.2010.*Sosyal Güvenlik Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları. 13.Bası.

- Hu, S. Cheng. 1979. Social Security, The Supply of Labor and Capital Accumulation. The American Economic Review. 69(3). 1979.
- ILO. 1934. Unemployment Provision Convention. İtalya.
- ILO. 2010. World Social Security Report: Providing Coverage in Times of Crisis and beyond. İtalya.
- ILO. 2011. Social Security For Social Justice and A Fair Globalization. İtalya.
- İnal. Veysel. 2020. Vergi Politikalarının Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi. Doktora tez. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- İŞKUR. 2011. Dünden bugüne (1946-2011). Ankara.
- İşsizlik Sigortası Kanunu (25.08.1999). Resmi Gazete, 4447.
- İzgi, B. Balcı. 2004. Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Dünyadaki Gelişimi, Tasarruflar Üzerindeki Etkileri ve Türkiye’de Durum. Yayınlanmamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.
- İzgi, B.Balcı. 2007. Sosyal Güvenlik Sisteminin Özel Tasarruflar Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt 16. Sayı: 1.
- İzolloğlu, Cemile. 2019. Zaman Serisi Birim Kök Testleri ve Bir Uygulama. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya.
- Kara, Tansu. 2006. Türk Sosyal Güvenlik Sistemi’nde Finansman Krizi ve Bireysel Emeklilik Sistemi. Yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir.
- Kayhan, F. Ve Togan Egrican, A. (2021). An overview of Voluntary Private Pension Funds in Turkey. Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi. 13(25). 586-607.
- Kaynar, Uğur. 2018. İsrail Sosyal Güvenlik Sistemi ve Türkiye Sosyal Güvenlik Sistemi ile Karşılaştırılması. Yayınlanmamış doktora tezi. T.C. Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul.
- Koç, Muzaffer. 2000. Sosyal Güvenlik Sisteminin Makro Ekonomik Büyüklüklerle İlişkisi ve Türk Sosyal Güvenlik Sistemi. Doktora tezi. T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Koç, Muzaffer. 2005. Sosyal Güvenlik Sisteminin Tarihi Gelişimi ve Türk Sosyal Güvenlik Sistemi. Malatya.
- Koç, Muzaffer. 2006. Sosyal Güvenlik ve Beveridge Raporu. Mali Çözüm Dergisi. SMMMOMO Yayın Organı. Sayı: 76.

- Korkmaz, Sait. 2007. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Finansman Açıkları ve Sosyal Güvenlik Kurumunun Bu Açıklar Üzerindeki Olası Etkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Korkusuz, M.Refik ve Uğur, Suat. 2016. Sosyal Güvenlik Hukuku. Bursa: Ekin Yayınevi. 5. Baskı.
- Kotlikoff, L. J. 1979. Testing The Theory of Social Security and Life- Cycle Accumulation. *The American Economic Review*. 69(3).
- Leimer, D. R. ve Lesnoy, S. D. 1982. Social Security and Private Saving: New Time-Series Evidence. *Journal Of Political Economy*. 90(3). 606-629.
- Leimer, D. R. Ve Lesnoy, S. D. 1985. Social Security and Private Saving: Theory and Historical Evidence. *Social Security Bulletin*. 48. 1. 1-22.
- Makas, Recep. 2004. Sosyal Güvenlik Kurumlarının Yeniden Yapılanması Üzerine. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 1. 67-79.
- Meçik, O. Ve Koyuncu, T. 2020. Türkiye’de göç ve ekonomik büyüme ilişkisi: Toda-Yamamoto nedensellik testi. *Itobiad: Journal of the Human Social Science Researches*. 9(3). 2618- 2635.
- Mert, Mehmet ve Çağlar, Abdullah E. 2019. Eviews ve Gauss Uygulamalı Zaman Serileri Analizi. Ankara.
- Modigliani, F. ve Albert Ando. 1963. The Life Cycle Hypothesis of Saving: Aggregate Implications and Tests. *American Economic Review*. 53(1). 55-84.
- Munnell, A. H. 1974. The Impact Of Social Security on Personal Savings. *National Tax Journal*. 27. 4.
- Munnell, A. H. 1976. Private Pensions and Saving: New Evidence. *Journal of Political Economy*. 84(5).
- O’Brien, Marese. 2010. The Beveridge Report: its impact on women and migrants. *Limerick Student Journal of Sociology*. Cilt 2. Sayı: 2.
- OECD. 2007. Financing Social Protection: The Employment Effect.
- OECD. 2019. Pension market in focus.
- OECD. 2021. Pension at Glance.
- Oral, A.İlhan.2002. Dünya’da ve Türkiye’de Sosyal Sigortalar Kapsamında Sağlık Sigortası Uygulamaları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özbek, Nadir. 2006. Cumhuriyet Türkiye’inde Sosyal Güvenlik ve Sosyal Politikalar. İstanbul. Tarih Vakfı Yayınları.

- Özcan, Burcu ve A. Esra Peker. Özel Tasarrufların Belirleyenleri: Türkiye. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 28. Sayı: 2.
- Özmen, Zeynep. 2017. Avrupa’da Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Finansmanı: Farklı Refah Devletleri Üzerine Bir İnceleme. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt 7. Sayı: 2.
- Özşuca, Ş. Türcan. 1990. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Ekonomi Üzerindeki Etkileri (1965-1988). Yayınlanmamış doktora tezi. T.C. Üniversitesi Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Öztürk, Yavuz. 2010. Dünya’da ve Türkiye’de Bireysel Emeklilik Sistemi: Türkiye Performansı Üzerine Değerlendirmeler. Yayınlanmamış doktora tezi. Karadeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Trabzon.
- Perry, Julia. 2000. One language, Three accents: Welfare Reform in the United States, the United Kingdom and Australia. Family Matters. No:56. Winter 2000.
- Richardson, J.Henry. 1970. İktisadi ve Mali Yönüyle Sosyal Güvenlik. (T.Yazgan, Çev.) İstanbul.
- Sancak, Ercan ve N. Demirci. Ulusal Tasarruflar ve Türkiye’de Sürdürülebilir Büyüme İçin Tasarrufların Önemi. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt 2. Sayı: 2.
- Savaş, Oğuzhan.2009. Küreselleşme Sonrasında Türkiye’de Sosyal Devlet Bağlamında Yeni Sosyal Güvenlik Sistemi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas.
- SBB.2019. 11. Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara.
- Seburn, P.W. (1991). Evolution of Employer- Provided Defined Benefit Person. Monthly Labor Review. C. 114, S.12.
- Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu (16.05.2006). Resmi Gazete, 5502/26173.
- Sosyal Sigortalar Kanunu (29.07.1964). Resmi Gazete, 506/11766.
- Stone, C., W. Chen (2014). Introduction to Unemployment Insurance, Center on Budget and Policy Priorities. 30, 1-11.
- Şakar, Müjdat. 1998. Sosyal Sigortalar Uygulaması. İstanbul. Beta Yayınları. 4. Baskı.
- Şakar, Müjdat. 2004. Meslek Yüksekokulları için İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku. İstanbul: Der Yayınları. 7.Baskı.
- Şakar, Müjdat. 2006. Sosyal Sigortalar Uygulaması. İstanbul: Der Yayınları. 8. Baskı.
- Şener, O. 2010. Kamu Ekonomisi. İstanbul. Beta Basım Yayın Dağıtım.

- Talas, Cahit. 1955. Sosyal Güvenlik Meselemiz. Journal of Social Policy Conferences, 0(7).
- Talas, Cahit. 1976. Sosyal Ekonomi. Ankara: S Yayını. 4. Baskı.
- Tatar, Mehtap. 2011. Sağlık Hizmetlerinin Finansman Modelleri: Sosyal Sağlık Sigortasının Türkiye’de Gelişimi. Cilt 1. Sayı: 1.
- TEPAV.2010. Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İşgücü Politikaları. İstanbul.
- The Hague Centre For Strategic Studies and TNO. 2015. Beyond The Welfare State. Hollanda.
- Tiyekli, Mustafa.2008. Sosyal Devlet İlkesi Bakımından Türkiye’de Sosyal Güvenlik Uygulaması ve Sosyal Güvenlikte Reform Arayışları. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde.
- Toda, H. Y., Yamamoto, T. 1995. Statistical Inference in Vector. Journal of Econometrics. 66(1-2). 225- 250.
- Tokol, Aysel. ve Alper, Yusuf. (Ed.). 2015. Sosyal Politika. Bursa: Dora Yayınları. 6. Baskı.
- Tuncay, A.Can. ve Ekmekçi, Ömer. 2005. Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri. İstanbul: Beta Yayınları. 11.Bası.
- Tunçomağ, Kenan. 2011. 1980 Yılı Başında Türkiye’nin Sosyal Güvenlik Durumu. Journal of Istanbul University Law Faculty, 45 (1-4).709-744.
- Turbay, Melike. 2022. İşsizlik Sigortası ve Türkiye’de İşsizlik Sigortası Uygulamasının Gelişimine Yönelik İnceleme. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Düzce.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1961).
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982).
- Türkiye İş Kurumu Kanunu (25.06.2003). Resmi Gazete, 4904/25159.
- TÜSİAD. 1997. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yeniden Yapılanma. İstanbul.
- TÜSİAD. 2012. 2050’ye Doğru Nüfusbilim ve Yönetim: Sosyal Güvenlik Sistemine Bakış. İstanbul.
- Ustaoglu, Erkan. 2022. CDS, Borsa ve Döviz Kuru Arasındaki İlişkilerin Analizi: Covid-19’dan Kanıtlar. Ekonomi, Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi. 7(2). 301-315.

- Uşun, Ercan. 2005. Sosyal Güvenliğin Özelleştirilmesi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. Yayınlanmamış doktora tezi. T.C. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Manisa.
- Uygun, Yakup. 2006. Bireysel Emekliliğin Sosyal Güvenlik Sistemindeki Konumu ve Geleceği. T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü. İstanbul.
- Van der Zee Jouke ve Kroneman Madelon. 2007. Bismarck and Beveridge: a beauty contest between dinosaurs. BMC Health Services Research. Cilt 7. Sayı: 94.
- Yazgan, Turan. 1992. Sosyal Güvenlik Ders Notları. İstanbul: Kutuyay Yayınları.
- Yılmaz, B.Elif.2014. Sosyal Güvenlik Ekonomisi. İstanbul: Derin Yayınları.
- Yurdadoğ, Volkan. 2017. Sosyal Güvenliğin Tasarruflar Üzerindeki Etkileri: Kuramsal Açıdan Değerlendirme. 15. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi Tebliğler Kitabı. Moldova.
- <https://archive.org/details/in.ernet.dli.2015.275849/page/n5>. Erişim: 18.08.2019
- <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/tarihce/> . Erişi: 26.10.2020
- https://www.issa.int/en_GB/topics/understanding/introduction. Erişim: 06.08.2019.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı. Avrupa Sosyal Şartı. Erişim: 05.08.2019.
- <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/sosyalsart.pdf>.
- <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>.Erişim: 09.11.2020
- <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz/tarihce>.Erişim: 13.10.2020.
- http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/devredilen_kurum_istatistikleri/ssk_devredilen. Erişim: 18.10.2020.
- <https://www.egm.org.tr/bireysel-emeklilik/bireysel-emeklilik-nedir/>. Erişim: 01.11.2022
- <https://www.egm.org.tr/otomatik-katilim/oks-nedir/>. Erişim: 05.11.2022
- <http://www.gurolbanger.com.tr/images/isveren%20dergisi.pdf>. Erişim: 16.10.2020

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Yalçın DOĞAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Bölümü	İktisat
Yüksek Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Maliye
Programı	Maliye
Makale ve Bildiriler	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Kılıçaslan, H., & Doğan, Y. (2021). Sakarya İktisat Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi. Sakarya İktisat Dergisi, 10(3), 226-239. 2. Doğan, Y., Gürdal, T., & Uyğun, U. (2023). Blok Zincir Alanında Yazılan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi: 2017- 2022 Dönemi. Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 9(1), 9- 26.	